

Олег
СЛОВЕЙ
Ельза

Олег СЛОВЕЙ

Ельза

Харьков · 2010

ББК 84.4 УКР6
С 60

Художник-оформлювач: Л. Д. Киркач-Осіпова

Соловей О. Є.

С 60 Ельза. — Харків: Треант, 2010.— 160 с.
ISBN 978-966-2266-05-4

Олег Соловей (народився 21 лютого 1970 р. на Донеччині) — поет, прозаїк, літературний критик. Автор кількох поетичних збірок — «Фієста інфікованих» (2000), «Осінній Хадж» (2001), «Камінний Шепіт» (2002), «Аль Катик» (2004), «Конуси і дирижаблі» (2006), «Живі і Мертві» (2007) і книги малої прози — «Танок, який виконують всі дівчатка» (2005). Науковець, кандидат філологічних наук. Засновник і редактор донецького літературно-мистецького альманаху «Кальміус». Учасник колишнього донецького літутгрупування «OST» Член Асоціації українських письменників. Мешкає в м. Донецьку.

ББК 84.4 УКР6

З дебютної української прози фрагменти «Ельзи» — чи не найкращі взірці щасливо знайденого стилю. Крапання дощу тут вибудовує затишний і домашній темпоритм тексту. Це — відпочинок у безчассі, десь далеко від безнадійного ентузіазму проектних людей і всіх набридлих темних сил.

Володимир Єшкілев

Танцююча зірка

ISBN 978-966-2266-05-4

© О. Є. Соловей, 2010
© Треант, 2010

Кажу вам: треба ще мати хаос у собі,
щоб народити танцюючу зірку.
Кажу вам: ви ще маєте хаос у собі.

Ф. Ніцше. Так говорив Заратустра

1

Я, напевно, щаслива людина — я починаю забувати слова. Буває, вони повертаються, але буває це зрідка. Найчастіше вони зникають назавше. На цьому святі забутих слів я — один з головних персонажів. Я — жертва і кат — одночасно. Не знаю, як це вам пояснити. Але все-таки спробую.

Коли зникають слова, починається осінь. Тоді буває багато жовтого кольору, власне, багато жовто-багряного листя в повітрі, і крові його під ногами. Ранкові тумани легко й невимушено змінюються прозорим кришталем, який жадібно всотують мої понівечені легені; кришталь заступає собою смуток, що віддавна поселився в моїй ураженій свідомості, і тоді буває нарешті свято.

Блукає навколо осінь. І я разом з нею, і танцююча зірка, і запах невідомої жінки — разом із нею. І тоді починається свято. Тоді забуваєш про Канта. Навіть про Сартра тоді забуваєш. Їм немає місця на цьому святі. Натомість з-за примарної брами або просто з найближчого будинку виходить усміхнений Ісус. І так він стоїть з ледве помітною посмішкою на змучених губах, попечених оцтом, але нічого не промовляє. Замість нього завше промовляють інші.

Зачинається брама. Зникає Ісус. Глядачі повільно розходяться осінніми стежками. Видно, що їм бракує повітря, але ніхто чомусь не протестує, не пише листів до президентів дружніх країн; навіть літаків ніхто не збиває — літаків недружніх країн. Дивно це все. Як на мене. Все мало би бути інакше. Ісус мав

би й надалі собі посміхатись. Адже найгірше для нього уже позаду? Чи ні? Чи, можливо, найгірше попереду — впродовж іншої з нами зустрічі?

Запах жінки виповнює темну вулицю. Дослухаєшся до запаху свого светру. Він смердить сигаретами Camel — то чи варто було зустрічатися — під оцими пустельними зорями. Чи варто було зупиняти танцюючу зірку, якщо все завжди завершується смородом сперми і сигарет? Крокуєш у напрямку запаху жінки. Безпомилно її знаходиш у якомусь черговому вертепі. Ставиш придуркам водку; для неї — лонгер; розповідаєш уродам про свого кандидата; отримуєш в писк; вона просить не чіпати тебе, витираючи хустинкою кров на твоєму обличчі (обличчя — це так, зранку найбільш дошкулятимуть ребра); у неї приємні вологі рухи; високі й теплі груди — це відчувається навіть крізь светри — її і твій, але танцююча зірка зникла, вона тут уже не живе. Знову говориш придуркам про свого президента, але вони вже не звертають на тебе увагу. А ти не звертаєш увагу на неї. Запах жінки розчинився у похмурих поглядах і сигаретному димі. Шукаєш у темряві усміхненого Ісуса, але марно. Жінка-змія сидить на твоїх колінах. Ось вона наближається до твоєї яремної вени. Невже все так просто? Ця думка розраджує. Посміхаєшся їй, мов черговий Ісус. Придурки просять водки. Але чудес на сьогодні більше не буде. Достатньо на сьогодні уже чудес. Змія зникає з очей. Зранку знаходиш її у кишені. Вона говорить, що в неї немає жала, не варто її боятися. А ти саме цього і боявся — що в неї не буде жала. З найтемнішого кутка кімнати посміхається незнайомець. Але це не Ісус. Тоді хто? Уважніше придивляєшся до його обличчя і вже тоді розумієш, що в кімнаті нікого немає. Гуму твого обличчя криво спотворює несподівана усмішка. Саме так, зазвичай, починається справжня осінь.

В кімнаті тиша і покора. Тиша входить у вени і залягає там тромбами. Такими болючими цятками, сіро-коричневими неспростовними кульками. Покора звисає зі стелі, роз'їдає простір, мов карієс. І у цьому просторі мені доводиться жити так довго. За вікнами вітер і зовсім нестерпний нудотний дощик. Так незатишно курити на балконі вночі, коли знаєш, що

за годину ляжеш в холодне самотнє ліжко, а за дев'ять годин прокинешся і будеш довго шукати кухню, потім поставиш на плиту чайник і насиплеш до чашки розчинної кави й цукру, питимеш каву, дивлячись, як завше, в осіннє вікно, за яким хтось невідомий і незрозумілий поспішає на працю, не зауважуючи, як невідворотно, ніби віко, нависає зі стелі крейдяна тиша й покора. Я завше був схильний всю цю меланхолію записувати на рахунок погоди. З роками розумію, що все набагато складніше. Аж до повного нерозуміння, що тут, власне, відбувається — прямо тут і тепер, коли мені доводиться виступати свідком. Паскудна історія. Що тут скажеш.

А вулиця щедро завалена мертвим листям. Мертві люди блукають між мертвих дерев. Важкі фіолетові хмари зливають кислу застоюну сперму, напуваючи цю багатотраждальну землю. Все якось не так. Найчастіше — вночі, тихцем і зрадливо. І це називається свято? І це називається осінь? Але так, це насправду осінь. Цей помаранчевий герпес, цей недоречний нежить, — все разом це й буде осінь. І це буде не вперше. Я мав би давно вже до цього звикнути.

... Коли зачиняються двері, я ще деякий час чекаю на світло, але його, вочевидь, тут немає. Тоді я довго блукаю у темряві, але почуваюся при цьому досить безпечно — так, ніби я тут народився і виріс. Дивно. Зовсім нове, ще незнане мені відчуття. Бо, зазвичай, я стабільно її ігнорую — темряву.

Приходить Олег і приносить вино. Червоний портвейн. Я не бачу, але відчуваю. Добре. Випиваємо три-чотири пляшки; ми так і не навчилися хоча б дешифрувати лишати на ранок наступного дня. Потім я, можливо, засинаю, а він мовчки сидить біля мене і дивиться у вікно. Іноді щось нотує до маленького чорного записника. Можливо, це вірші. Олег — поет; колись він напише хорошу книжку, якщо не зіп'ється; шкода, я, мабуть, не встигну її прочитати. Шкода.

... Знову блукаю темрявою, вживаюся в хаос. Це досить складне відчуття. Щось подібне, якщо вірити Анаїс Нін, відчуває жінка. Як же вона писала? — «Я прагну зберегти ілюзії...» Ні, це вона нотувала з іншого приводу. Це — щастя: наповнювати

себе хаосом і розчинятися в ньому: «Найвищий мент насолоди для жінки — не пологи, а ті хвилини, коли мужчина все ще залишається всередині неї». Це знову була Анаїс. Хаос заворює своєю непередбачуваністю, до якої не можна звикнути. Можливо, саме це і приваблює мене у моїх безкінечних мандрівках темрявою. Не знаю. Власне, хіба можна щось знати напевне?

Хаос породжує іншу реальність, яку неможливо означити не лише словами, але навіть музикою. Хаос — це біль, якого більшість воліє позбутися вже після першого дотику. Але що їм відомо про біль? І хто сказав, що біль — це назавше? Дехто вміє його впорядковувати, як кухонне начиння або книги у шафі. Дехто навіть влогим ганчір'ям регулярно збирає із шафи сірий, мов попіл, порох. З таких людей найчастіше і бувають маніяки. Всередині вони — порожні, як гнилі кавуни. Не плутайте хаос із порожнечою. Хаос завше приносить плоди — розчарування, особисті маленькі катастрофи, нові поетичні книжки. Ці плоди ще треба зібрати, а це уже не для всіх. Хоча, це усе такі зрозумілі й буденні речі. Навіть музика не буває вічною. Тільки хаос. Хаос, якому важко протиставити навіть любов. Бо хаос — і є любов. Навіть, якщо зовні усе це нагадує звичайне блядство... Бо блядство, це і є любов — лише поширена на багатьох... І що, скажіть, у цьому такого від'ємного? Чому це вас так напружує? А безпритульні у парку — так, ніби щойно вийшли з віршів Сосюри, — не напружують?

Хаос дозволяє мати якісь ілюзії. Найважче, коли ілюзій уже не лишається — зовсім і остаточно. Ілюзії мають бути. Інакше життя або й смерть втрачають будь-який свій щонайменший сенс. Зрештою, справа не в сенсі. Хаос не має сенсу, лише глибоко сховану інтенційність, яку, за бажання, вільно вважати... ну, хоч би і перспективою. Вектором розвитку тощо. Без ілюзій жити не можна. Так звана криза середнього віку лише тому і є кризою або й правдивою для когось катастрофою, що приблизно в цей час людина втрачає здатність мати ілюзії. Ілюзії — це навіть не мрії або надії. Ілюзії — це щось глибоко онтологічне; втрата ілюзій — це ні що інше, як втрата власної ідентичності. Це передчасна у всій своїй факультативності смерть.

Тому кажу собі: не треба боятися хаосу. Кажу вам: не варто робити спроби його упорядкування. Порядок — це сморід

міщанських завулків. Це — порядок денний, визначений з маніякальною пунктуальністю на все наступне життя, яким би довгим воно не виявилось. З цим погоджується і мій товариш Олег. Я забуваю слова, а він пише вірші. Він думає, що я пишу роман. (Інколи він буває насправду кумедним у своїй первозданній наївності. Що вагомо, у нього достатньо ілюзій, які він ревно охороняє; якось він сказав, що сподівається ще зустріти танцюючу зірку. Не певний, що я тоді його зрозумів. Хоча Ніцше ми читали ще в часи першої студентської революції — холодний граніт і свята жертвність ілюзій. Питаю в Олега:

— А хіба написання роману — це не спроба опанування хаосом?

— Ні, — відповідає він.

Деякий час ми мовчки п'ємо вино.

(І звідки в нього така категоричність?)

— А хіба рима — це не клясична спроба приборкати хаос?

— Ні, — відповідає Олег, трохи подумавши. — Рима — це природня царина хаосу... Це прекрасно розуміли ще Зеров і Свідзінський. На цьому добре розумівся Рембо.

— Зеров? — питаю дещо спантеличено.

— Саме так, Зеров. І Свідзінський...

— І Рембо?

— І Рембо...

— Куди?

— Можливо, вчора...

— Так ми знову не зможемо порозумітися...

— Ну а я про що уже цілу вічність?! — і Олег, ледве помітно посміхнувшись, виходить на балкон покурити.

А я заплющую очі; я знову забуваю з десятків слів. Я трохи втомився. З того часу, як лікарі дали мені спокій, я почуваюся значно краще. А слів мені не шкода. Адже їх так багато. І більшість із них — цілковито факультативні в житті людини, яка уже все зрозуміла стосовно цього життя. Я почуваюся майже спокійним. Цей спокій і ця рівновага з'явилися звідти — із хаосу і порожнечі. Я вештаюсь там годинами, але жодного разу

нікого й нічого не бачив. Порожньо. Самотньо. Тихо. Добре. А повертаюся — й знову тривожно. Немає вина й сигарет. Кімната наповнена книгами і моїм неможливим бажанням жити. Здається, ніхто не зауважує, як сильно я хочу жити. Я все ще зберігаю якісь ілюзії — поза межами можливого, там, де нічого уже немає. Нічого, окрім спокою й тиші. Хаосе, я з насолодою пірнаю у твої теплі і лагідні хвилі.

... Пригадую, як це було вперше. Спочатку я навіть не зауважив, як двері зачинилися за моєю спиною. Але темрява від початку не була бездоганною. У тому сенсі, що вона не була абсолютною. Першого разу я пробув там найдовше — мабуть, годин десять, не менше. І хаос змінився. Він став іншим. Я не можу, на жаль, пояснити, що саме змінилося, для цього потрібні слова, яких я уже не згадаю. А, можливо, я ніколи їх і не знав. Для артикуляції хаосу не вистачить навіть музики. Я уже говорив.

Наступного разу хаос був крутішим у сенсі концентрації. Але водночас, він став прозорішим і... добрішим. Я розумію, що висловлююся безглуздо і плутано, дико, або й поетично. Але що я можу змінити? Це випадок з тих, на які не буває ради. Відомо, що люди не розуміють мову птахів, навіть орнітологи не розуміють, але це не доводить, що у птахів не існує своєї мови. Ми не можемо вдертися в їх автономний (не впевнений, що правильно наразі вживаю це слово) світ, до їх власне пташиного життя. Ми навіть не знаємо, чому буває запізня весна чи зарання осінь. Ми майже нічого не знаємо... Єдине, що ми можемо робити — це вигадувати купу непотрібних нікому слів. А потім тішитись — словник Шекспіра, словник Толстого... Людина із меншим словником вважається ледве чи не потворною мавпою. Але чому? Хіба довжина словника вимірює у людині її людську сутність? Чи складе хтось словник безпритульної дівчинки, що мешкає у підвалі сусіднього будинку? Чи збагне хто-небудь, що саме вона відчуває, коли робить мінет учням сусідньої школи за п'ять гривень? Мабуть, ви маєте рацію: навряд чи вона здатна щось відчувати...

...Вино, багато вина й сигарет. Як завше. Ми сидимо із Олегом, моїм давнім і вірним другом, моїм божевільним двій-

ником, з яким раніше навіть спали з однією жінкою. Наразі він старанно уникає цієї теми. Це мене трохи розважає та відволікає від думки про світло, яке я нещодавно бачив у темряві, у суцільному і зрозумілому допіру хаосі. Тепер виникає багато питань. Світло інколи, мабуть, буває зайвим. Світло породжує купу зайвих питань.

... Олег думає, що жінки мені недоступні. Він зовсім мене не знає, якщо дозволяє собі так про мене думати. Він навіть думки припустити не може, що я просто не хочу. Тому і не можу. Бо хаос повністю заволодів моїм внутрішнім життям, позбавляючи таких необхідних для кохання біологічних сил. Але нічого — п'ємо вино, говоримо, роздивляємось мистецькі альбоми. Говоримо ж, зокрема, про світову політику і майбутню американо-іракську війну. Зайве, мабуть, говорити, що ми на іракському боці. Як, зрештою, всі порядні люди на цій планеті. Хай Аллах подарує хоробрим не зимну смерть. Про українську політику не говоримо, вже набридло.

Говоримо про якісь несуттєві речі, скажімо, про майбутнє спекотне літо, ніби від нас щось залежить, ніби ми два обкурені самовпевнені синоптики. Часто говоримо про літературу. Олег приносить мені газети, журнали, сподіваючись, що все це мене ще й досі цікавить. Не хочу його засмучувати, іноді справді трохи читаю. Але як же сумно читати цю сучасну українську літературу... Цих стурбованих німфоманок, інфантильних дівчаток із Могилянки і старіючих донжуанів, які без гонорару не напишуть уже і сторінки.

Олег чомусь певний, що люди, особливо самотні, мають багато читати. Люди мають багато жити, а не читати, говорю я, не стримавшись. Олег почувается винним і надовго замовкає. Тепер і мені стає соромно — образив друга, який намагається дбати про мене, хоча б трохи розважити; який приносить мені сигарети й вино, виявляючи солідарність зі мною і кладучи на всі лікарські заборони. Що не кажіть, а не кожний хворий придурок має такого приємного друга.

Ми мовчки випиваємо третю пляшку. Більше нічого нема. Це означає, сьогодні ми помірковані, толеруємо алкоголь. Я заплющую очі, але відчуваю на собі його погляд. Погляд старого й надійного друга, якому болить моє майже рослинне

існування, моя гранично загострена невизначеність у стосунках із цим несерйозним життям. Коли він уперше дізнався, що я забуваю слова, то лише зблід, а потім жорстко сказав, що буде мені їх нагадувати, і все буде о'кей, мовляв, не так і багато тих слів... Себто — потрібних людині для нормального життя. І він справді мені їх нагадував, коли я просив. Потім я помітив, як він від цього страждає, неймовірно хвилюючись за мене, і я став приховувати, по можливості, кожне наступне забуте мною слово. Але він все одно помічає, він відчуває, що справи мої досить кепські...

Тоді я йому посміхаюся і питаю: «У тебе є жінка?» Він деякий час мовчить. «У тебе є хтось, із ким ти кохаєшся, ходиш по крамницях, засинаєш, відчуваючи поруч тепло чийогось тіла?» А він і далі мовчить. Кепсько, бо ми, все-таки, друзі. Але менше з тим. Отже, я кожного дня забуваю якісь слова. Незворотній процес, як говорить мій божевільний лікар-дантис. А мене це мало хвилює. Поготів, це переважно слова іноземні, які мені й на фіг тепер не потрібні — *сецесія, трансгресія* і тому подібне лайно. Але мого друга усе це обходить, і навіть дуже. Йому боляче, а мені трохи соромно.

Витримавши незрозумілу для мене павзу, він говорить, що жінка у нього є. Можливо, навіть дві одночасно. Це вже цікаво. Питаю, що значить *можливо*, і чому він ніколи не приходить до мене хоча б з однією з них. Олег дивиться мені прямо в очі і говорить, не думав, що це може бути для тебе цікаво. І ми закриваємо поміж собою ще одну тему. Одночасно повертаємося до *моїх* слів. Скільки десятків із них я вже забув? Напевно, чимало, але деякі ще пам'ятаю. Щоправда, вже кілька днів не можу пригадати значення слова *секуляризація*. Мій друг сумно дивиться на мене крізь окуляри. Мій бідний божевільний друг!

Нарешті він збирається йти. Я заплюшую очі і чую, як він говорить, що наступного разу, можливо, прийде з жінкою, а наразі він мусить йти, бо я вже втомився. Ми ніжно цілуємось, і я чую невдовзі, як за ним зачиняються двері. *Секуляризація... Секуляризація...* І я знаю, що вже ніколи не зможу пригадати значення сього слова. До словника, який подарував мені для

таких саме випадків Олег, не хочу звертатися принципово. Але насправді я вже не можу тривало боротися із обставинами, і тому знову повертаюся думкою до світла і темряви. Можливо, ці речі сьогодні важать для мене найбільше.

Несподівано захотілося кави. І так захотілося, як перед смертю. І це після трьох пляшок вина, які ми щойно випили із Олегом? Ніякої кави. Ніякої смерти. Спати. Ще один Camel, і в люлю. Якнайшвидше провалитися в синє безпам'ятство на кілька діб. Можливо, навіть до кінця цього кумедного життя. Назавше. Між іншим, про безпам'ятство. Якщо я усвідомлюю, що забуваю слова та їх значення, значить, я ще не зовсім божевільний. В усякому разі, мені хотілося б у це вірити. Мати хоча б невеличку ілюзію. Бажання мої досить скромні. І Бог, який мене все-таки любить, не може сього не помітити.

... Цікаво, що це буде за жінка, з якою він прийде, можливо, наступного разу? Якщо, звісно, він прийде... Білявка? Шатенка? Брюнетка? Після тридцяти років помітив, що все більше звертаю увагу на брюнеток. У цьому повинна бути якась логіка. З віком все більше шануєш молодість, юність, свіжість, можливість майбутнього і перспективи. Одним словом, знов-таки, якийсь здоровий і багатообіцяючий хаос. А хаос, друзі, це вічність, якась антисмерть; власне, те, що людині осягнути, на жаль, не дано. Це все одно що стояти на березі річки і ставити для себе питання — куди тече ця річка... Здається, є роман із такою назвою, я його навіть читав, але автора, звісно, пригадати уже не зможу. А, можливо, й немає такого роману. Може бути, я все це вигадав.

... Скільки їй буде років? Двадцять, тридцять, чи за тридцять? Краще за тридцять, досвід, все-таки, річ, яку не заперечити. Але в такому разі будуть зморшки, уражена шкіра, втома, яку не приховати, та інші сліди боротьби за існування. Коротше, увесь цей гівняний соціум.

Я вже кілька місяців не виходив на вулицю, позбувся радіо і телебачення. Давно не читав газет; ті, що приносить Олег, також не читав. І головне — я так тривало не бачив жінок... Навіть усамітнівшись, *людина не може бути самотньою...*

Все-таки, може. Адже, немає людини, самотнішої сьогодні за мене. Самотніша за мене хіба що смерть. Навіть коли розуміти її, за Гайдеггером, як переможний вінець людського буття.

Воістину, смерть — явище суто онтологічного ступеню. Збагнути явище смерті — означає зрозуміти життя, яке є лише «буттям-у-напрямку-до-смерті». Смерть не має негативних характеристик. Можливо, тому й існувала тризна у наших пращурів. Смерть лише підкреслює наше буття, робить його вагомим і насправду змістовним. Це, здається, так очевидно. Лише Сартр міг цього не помітити. А смерть — це єдиний приватний сектор. Все інше належить одночасно усім і нікому. Як у колишніх колгоспах. Можна красти, а можна й не красти — все одно ніхто не зауважить. Не зауважити смерть — неможливо. Вона — тільки ваша. Єдина власність, яку ніхто і ніколи не стане оскаржувати.

...Вночі я майже не сплю. Якщо сплю коли-небудь, то виключно вдень. Вночі дуже тихо, навіть з прочиненими на балкон дверима. Хіба можна спати вночі? Я виходжу на балкон і запалюю сигарету. Десь зовсім поруч — спляче лагідне синє місто. І повна відсутність того, що називають індустріал. У передмісті цього майже не відчуваєш. Вночі буває так гарно. Особливо, у червні. Якщо не вимикати світло, то риби в моєму акваріумі так само не сплять. Їм також потрібні ілюзії. Взагалі, я багато у них навчився. Скажімо, мовчати.

Поширений штамп: ніч, як простір зла. Як на мене, значно більше зла твориться вдень. Бо вночі сплять банкіри, чиновники, негоціанти та вся інша капіталістична наволоч... Бізнес-тайм, як відомо, минає під яскравим соняшним освітленням. Навіть більшість адюльтерів відбуваються не уночі. Спитайте у тих, що працюють у респектабельних офісах, не кажучи вже про звичайні гадючники та підсобки в крамницях або каварнях, у яких продавщиць і офіціанток не мають хіба що зовсім уже пересичені чи ліниві. Вночі всі зрадливі дружини зазвичай сумирно лежать собі поруч зі своїми причмеленими чоловіками і бувають мало кому цікаві; звичайні, пересічні та мало насправді привабливі міщанки, — без рятівного гриму,

декольтованих суконь, нафарбованих губ. Ніч — це пора, коли тільки й можна перевести нарешті дихання; це простір, у якому так просто бути собою — було би лише бажання. Не кажучи вже про цілком зрозумілий факт: ніч значно добріша за сонячне світло. Вночі немає жодного сенсу ховати очі, брехати, говорити не ті слова; вночі все стає зрозуміло й без слів; а домовлятися найчастіше доводиться в зовсім інший спосіб — суто тактильно відчувачи, що за хвилину тут може початися дощ. Або — яка інша радість. Скажімо, дзвінок у двері, які не прочинялися вже кілька довгих місяців. Ніч врівноважить і погамує. Вночі дуже мало подій. Тому кожна з них має свій винятковий прихований сенс.

... Дивлюсь на будинок навпроти; палю. Світло у вікнах поступово зникає, поступаючись мороку. Там засинають. Можливо, на останок, ще роблять любов. Або вирішують, як жити далі. Мені їх шкода — людей із будинку навпроти. І людей із мого будинку. І всіх інших людей також. У них все відбувається поспіхом і якимось не зовсім по-людськи. Все відбувається надто швидко. Немає вільної хвилини, аби призупинитися і віддихатись. Так, зупинитись, — це привілей важко хворих. Але дехто і помирає в дорозі. Життя надто складне і строкате. Життя досить просте і цілком зрозуміле. Варто лише на мить зупинитися і озирнутись довкола. І все може бути інакше. Більше того, все просто мусить бути інакше. Треба хоч зрідка не спати вночі. Варто повернутись до себе обличчям. Хоча, зрозуміло, що і вночі людина не може остаточно звільнитися. Можна бути самотнім; це, зрештою, просто; але бути вільним — це зі світу ілюзій. Я ставлюсь до цього спокійно, я давно вже не маю ілюзій.

Свого часу мені так само було незатишно і паскудно. А потім мені відкрився хаос. І я зрозумів, що десь поруч існує зовсім інше життя. Потім була неймовірна, аж перламутрова, тиша. Мені завше подобалась тиша. Звичайно, я хворий. Але я щасливий; нарешті щасливий. Шкода, що я не можу вам цього пояснити. Лікарі та всі інші вважають, життя для мене уже позаду. У цьому твердженні, на щастя, замало рації. Можливо, я маю лише кілька місяців, але яких! Життя стає таким боже-

вільним і пряним, ніби запах південної ночі. Життя нарешті набуває сенсу, коли тобі відкривається хаос. Не певний, що ви мене розумієте.

... І більше не треба болю. І це головне. Хай ця тиша лишається тут назавжди. Ніколи не любив шуму моря. Радіо-тиша — єдине радіо, яке хочу сьогодні чути. Тиша — це хаос. Це всі кольори спектру, які зливаючись, дають колір життя безкінечного — темряву. Там, де хаос, більше не буде болю. І навіть, якщо це остання моя ілюзія, я волів би її зберегти. Як на мене, нормальне людське бажання.

... Я не знаю, чи прийде він завтра. Інколи він буває у мене двічі на тиждень; часом забуває про мене на місяць. Я часто його ображаю, але він мовчить. Якби я не був такий хворий, він би більше ніколи не повернувся. Тоді б я втратив єдиного друга. Зі мною таке вже траплялось, хоча і давно — у якомусь іншому житті. На березі іншої річки. А дружба — це дуже вагомо; це щось інтимніше навіть за секс. Якщо я висловлююсь досить приємно.

2

...Олег приходить, як обіцяв. Разом з ним — ще зовсім юна особа. Сподіваюсь, їй уже виповнилося вісімнадцять. Інакше — він просто божевільний. Зрештою, вона, в будь-якому разі, занадто для нього юна. Неймовірно вродлива. І виглядає занадто чистою — аж світиться зсередини — явно не для мого товариша; хоча, я його дуже люблю. Я дивлюся на неї, — її звуть Ірена, — і отримую невідоме допіру мені задоволення. Відчуваю, що з нею навіть не хочеться спати, — на неї достатньо просто дивитись. Згадую про хаос і ця згадка не надто мені смакує. Намагаюся думати, що Ірена — це і є хаос. Просто сьогодні він чомусь набуває саме такої вишуканої форми. Але не виходить. Дивлюсь на цю несподівану дівчину і раптом відчуваю, як сильно, як непереборно мені хочеться жити. Хто би міг думати? Якось випадкова хвойда з колекції мого друга здатна так просто вивести мене зі звичної рівноваги? Дивно.

Вони дістають з Олегового наплічника пакунки й пакуночки. Дві пляшки мартіні угорського виробництва, літрову пляшку горілки, добрий шматок сиру, маслини, кінську ковбасу... Ірена вправними рухами допомагає Олегові все це розгорнути й порізати. А я несподівано для себе намагаюся уявити їх в ліжку. Хочу бачити їх поцілунки, їх втому, що темними плямами вирізняється на простирадлах... Пропоную і свою допомогу, ріжу цитрину. Уявляю тим часом, як вони кохаються в скверику на березі Кальміюса. Якісь незнайомі або ґрунтовно призабуті відчуття заважають мені, і я глибоко врізаю собі палець. Кров бризкає на блакитні шпалери; Олег іде до кімнати шукати бинт, а Ірена говорить, що з ножом треба поводитись обережніше. При цьому вона м'яко мені посміхається, і я про все забуваю. Якби у мене була така дівчина, я кинув би думати навіть про хаос. Я думав би лише про неї. Все інше геть не варте, аби про нього думати, коли тобі лишається кілька останніх місяців. Лише наразі збагнув, як сильно і доконежно я помилявся, замилюючи сам собі очі якимись абстракціями.

Олег повертається з йодом і бинтом. Ірена мастить поріз, а потім бинтує мені палець. Вона торкається мене своїм тілом, і я гостро відчуваю її запах, еластичність її юної плоті. Я відчуваю в цей час, що міг би різати себе безкінечно, аби лише знову вона бинтувала мої порізи. Я дякую Ірені за допомогу і не впізнаю свого голосу. Такого давно зі мною уже не було. Почуваюся прикро, я зовсім збентежений. Нерви хитаються, як електричні дроти за вікном у негоду. Олег завершує підготовку столу, а Ірена питає, де зручніше палити. При цьому вона дістає зі своєї сумочки жовту пачку Camel — чоловічі міцні сигарети. Я пропоную вийти на балкон, на свіже вечірнє повітря. Олег чомусь до нас не приєднується. Я це зауважую, і я йому вдячний. Не знаю, що правда, які у нього з Іреною стосунки і які стосунки у неї з ним. Колись — пригадую — я знав, що це дуже вагомі речі. На які більшість людей до часу зовсім не звертають увагу. А потім буває уже запізно. Так найчастіше лише і буває. Все минає, і лишаються тільки спогади — щось на кшталт спогадів про втрачений рай. Просто стосик старих фотографій. Часом вони бувають нестерпні й болючі. Іноді — все не так драматично. Кожного разу буває інакше. Хоча, чим далі, тим менше розрізнень спостерігається.

Все більше одноманітності. Нам з Олегом про це уже трохи відомо. Втім, воістину, нічого не можна знати, коли все це лише починається.

Я пропустив Ірену вперед і зачинив за собою двері. Пошукав у кишенях сірники, але вона уже дістала свою запальничку. Підпалюючи з її рук, я торкнувся її пальців своїми. І занадто швидко та енергійно відсмикнув руку. Вона це помітила і ледве ворухнувши губами, посміхнулася. Симпатично ворухнулися ямочки на щоках. Ми стояли поруч, спершись ліктями на балконні перила. Вечір уже накинув на місто свою оксамитову ковдру. Сіріли обрисами дерева. Десь віддалік обізвався безпритульний кіт. Мовчанка між нами густішала і набувала не дуже приємного кольору. Я це відчував. Вона, безперечно, також. Між нами нічого не сталося і щось-таки, сталося. Ми відчули це, мабуть, синхронно. Ці хвилини бувають просто неможливими, але завше доводиться мовчки чекати. Хоча тактику цю навряд чи можна вважати слушною та доречною. Ми викурили по сигареті, не промовивши між собою жодного слова. Вона двічі озиралася до вікна, подивитись, що робить Олег. Треба було повертатися до кімнати, але мені не хотілося. І я дістав нову сигарету. Зауваживши це, вона дістала свою запальничку і передаючи її мені, сказала:

— Ви не дуже багато палите? — вона звернулася до мене чомусь на «ви». Можливо, із чемности, а може вона поінформована Олегом про мій стан. І я знову відчув себе досить зле. Відчув прохолоду й ворожість вечора.

— Палю досить багато, головним чином тоді, коли не маю чим завантажити вільний час, якого у мене аж надмір.

Вона не без цікавості подивилася на мене:

— У мене та сама історія, не знаю в принципі, чим зайнятися у житті. Не знаю, на якому фахові зупинитися і так далі. Не знаю навіть за кого вийти заміж... — Після останніх слів вона весело і невимушено засміялася.

І я нарешті відчув полегшення. Я міг уже з нею говорити. Але я вже допалював другу сигарету і треба було повертатись до кімнати, де на нас чекав мій товариш. Ми повернулися, і Олег налив у три кришталеві келишки мартіні. Прикрість зникла, і я був насправду вдячним Олегові за Ірену. Її появу в моєму помешканні я вже встиг подумки порівняти з ковтком

свіжого повітря. Банально, звичайно, і була вона значно привабливіша за будь-яке свіже повітря.

... Чотири години пролетіли швидко і з приємністю. Було уже досить пізно, і я запропонував Олегові та Ірені лишатись до ранку у мене. Ірена була не проти. Їй лише треба було телефоном попередити тітку, у якої вона мешкала від часу, коли приїхала до Донецька на навчання. Тітка була не проблемою, Ірена швидко з нею зв'язалася й коротко попередила, що заночує у подруги в гуртожитку. Перспектива залишиться до ранку в моєму помешканні привела її в дещо збуджений і радісний стан. Натомість, я помітив, як завагався Олег. Він давно уже не лишався ночувати у мене; адже я хворий і мені потрібен спокій, все правильно; але колись він жив у мене цілими тижнями. Коли не мав ще власного притулку і кочував по смердючих гуртожитках та інших підозрілих нічліжках.

— Ну то як, лишаємось? — Ірена підійшла і поцілувала Олега в щоку. — Давай залишимося, не хочеться вночі десь блукати... Поговоримо ще, вип'ємо чаю... Вона м'яко терлась об нього і нагадувала в цю мить кошеня.

Я теж запитально-благально дивився на нього. Можливо, Олег прочитав щось у моєму неспокійному погляді, бо відповів нам обом трохи різко, одночасно цілуючи Ірену в чоло:

— Ні, маленька, нашому другові потрібен спокій. Ми і так вже затримались... Він втомився. А мені зранку рано вставати...

Побачивши, як знітилась дівчина, як я швидко опустив очі долу, він також додав із помітним поспіхом:

— Ми ще не раз його відвідаємо... Можливо, наступного тижня. Приїдемо раніше, а можливо й на цілий день — скажімо, в неділю. — І він знову хотів її поцілувати, але Ірена ухилилася і відійшла до люстра; почала ретельно поправляти волосся, даючи зрозуміти, що тема вичерпана; вона підкорюється, хоча й без найменшого задоволення. Тому не треба їй наразі цілувати. І це нічого не може компенсувати. Олег лише розвів руками і, повернувшись до мене, дещо винувато посміхнувся. Мовляв, бачиш, старий, ці жінки... з ними вічно одні проблеми.

А я в цей мент відчув себе неймовірно самотнім. Таким самотнім як, можливо, ще ніколи не відчував себе. Я, звичайно, усвідомлював, і це було найгірше, що причиною такого

душевного неспокою була оця дівчинка, яку привів із собою мій друг. З метою мене розважити. Зрештою, я сам його про це попросив. Але це була його дівчина. І я це прекрасно розумів; навіть якщо не розуміла вона або ставилась до цього факту не так категорично. З іншого боку, я не мав нічого такого на меті. Мені просто було би приємно, якби мої друзі лишилися зі мною до ранку. Ловлю себе на думці, що Ірену вже називаю своїм другом, як і Олега. А я її, напевно, більше ніколи уже не побачу. Зрештою, все залежить від мого друга. Можливо, він також більше ніколи не прийде.

Тим часом Олег вийшов на балкон палити, а Ірена все ще стояла перед люстром. Я залишився поруч із нею.

— Прекрасний вечір, — говорю до неї, — дякую вам, ви приходьте ще якось... разом з Олегом...

Вона якось дивно подивилась на мене. Зняла з вішака свою джинсову курточку і тоді вже почала говорити:

— Олег завше усе псує. Що ви скажете, коли я прийду до вас, але вже без нього? — Я мовчав, не знаючи, що їй на це відповісти. — До того ж, він занадто багато п'є. Тому інколи з ним просто неможливо нормально про щось домовитись. Він постійно усе псує... Ми знайомі лише два тижні, а я вже втомилась від нього... Хоча перших кілька днів мені з ним було дуже добре...

Я відчував, що мушу захистити свого старого товариша, якось виправдати. Але я мовчав. Знову заговорила вона, зрозумівши мою мовчанку по-своєму, — як солідарність:

— Вечір справді був пречудовий, мені у вас сподобалось. Ви не проти, якщо я відвідаю вас найближчим часом? Звичайно, сама... без Олега.

Я нарешті хотів відповісти, що краще зробити це разом з Олегом, але не встиг — він саме нагодився, закінчивши палити. Ірена вже вдягла свою курточку і взяла в руки сумочку. Обличчя її було вже звичайним. Олег пильно на неї подивився, потім на мене, подаючи руку, але про зміст нашої короткої розмови він здогадатись не зміг би. Ірена також подала мені руку, яку я несподівано для себе поцілував, відчуваючи, як вона ледве помітно сіпнулася під моїми губами. Олег на це лише посміхнувся. І ця посмішка була мені незнайома. Я навіть відчув через це якусь несподівану прикрість. Так, ніби він мене зрадив. Ніби

вдарив зненацька по нирках, непомітно підійшовши ззаду. Вони пообіцяли неодмінно мене знову відвідати. А я відповів, що чекатиму на них із видимим нетерпінням. Ірена на це якось дивно посміхнулася. Олег цього руху її обличчя не бачив. Ірена була вже на сходовому майданчику, коли Олег знову повернувся до мене, і ми дуже міцно з ним обнялися. Як завше. Я поцілував його в щок і відчув як накочують сльози.

Щось я зовсім розклеївся, не можна бути аж таким сентиментальним.

3

Вона прийшла вже наступного ранку. Звичайно, я цього не чекав. Передовсім від себе. З цього місця, напевно, треба пояснювати. Я не думав, що буду аж настільки заскочений її візитом. Це був якийсь майже ступор. Коли я відкрив двері і побачив її на сходовому майданчику, — свіжу й усміхнену, ще з припухлими після ночі щічками і з божевільно привабливими пухкими губками, на яких зовсім не було фарби. Її очі — окрема тема. Очі її сміялися окремо від неї.

— Доброго ранку. Чи можна ввійти? Я вас не розбудила? Тітка вигнала мене на першу пару, і я вирішила піти одразу до вас... — почала вона з милих пояснень, бо заявила до-статньо рано.

Я насправду був вражений і майже не міг говорити. Це, напевно, чимало її розважило. Вона знову встигла спитати, чи можна ввійти й аж тоді я нарешті її запросив. Ірена ввійшла, і я глибоко вдихнув запах, що увійшов до помешкання разом із нею. Це був запах молодості й життя. Ті речі, до яких я вже звик ставитись дещо скептично, або і вороже. Щонайменше — нейтрально або байдуже. Відчужено. Аж раптом я відчув, що все дуже швидко змінюється, — що називається, на очах. І я, як не дивно, був не проти подібних змін у моєму житті.

Я допоміг їй зняти куртку і запросив до кімнати. Вибачився за свій дещо пом'ятий зовнішній вигляд. Коли чесно, то мені так і не вдалося заснути після того, як Олег і Ірена пішли. Я довго й ретельно мив посуд, намагаючись віддати цій справі всю свою розпорошену увагу, потім півночі палив на балконі. Коли під ранок стало прохолодніше, зварив собі кави

і далі потім палив, — аж поки не закінчилися сигарети. І думав знову про хаос, який несподівано відступив, даючи місце чомусь призабутому, наче саме життя. А я таки почав забувати реальне життя і реальні людські емоції. Прихід Олега з Іреною несподівано щось змінив. Привніс щось суттєве і небезпечне до мого давно уже зрозумілого життя важко хворої людини. А можливо так тільки здається лікарям, можливо, я зовсім не хворий? — так я думав уночі, давлачись до нудоти їдким сигаретним димом. Одночасно я думав про хаос, відчувши, що він неможливий. Власне, я підсвідомо відчув, що втрачаю спокій, що мій розхитаний попереднім життям нерв хтось невідомий налаштовує на інші частоти. І це зовсім мене не тишило. Я ніколи не любив щось міняти. Навіть, коли йшлося про найменші побутові дрібниці. Приміром, нові шпалери. Не говорячи вже про кахлі. А тут, як я розумів, ходило про щось вагомніше за шпалери чи забуті іноземні слова.

Коли я під ранок завершував із пачкою сигарет, я відчув щось схоже до відчаю. І подумав, що не варто так багато палити. Внутрішній голос нагадав, що мені взагалі треба жити зовсім в іншому режимі. Адже, я маю забути ще стільки слів, не забирати ж їх із собою в могилу. Так, моє життя має бути повільним — якомога повільнішим і спокійнішим, лише тоді воно матиме сенс. Здається, так говорив професор, який мене обстежував у столиці. Я з ним, звичайно, погодився. Для годиться. Просто не хотілось, аби він визнав за мною діагноз, якого насправду ще не існує. Професор був чимось стурбований, але звертаючись до мене, удавано посміхався. Я тоді ще подумав: невже мої справи настільки кепські, якщо він так посміхається? Невже він упевнений, що ми більше з ним не зустрінемось? Можливо, він думає, що мені не дотягнути до початку наступного місяця? Але з того часу минуло вже майже півроку. І нічого не сталося. Коли не рахувати кількох десятків забутих слів і мого знайомства із хаосом. Доволі приємного, до речі, знайомства. Але минулої ночі я раптом виразно і гостро відчув, що хаос починає втрачати свою актуальність. Більше того, він навіть втратив свої більш-менш чіткі конфігурації. Складно сказати, як і чому це сталося. Але сталося. І це можна було пов'язати лише з Іреною.

Так я думав уночі, а наразі вона стояла біля полиць і роздивлялася книги. В усякому разі, вона робила вигляд, що вони її хоч трохи цікавлять. Цікаво, що там Олег розповів їй про мене і наскільки вона поінформована про мою хворобу. Звісно, поінформована; про це мій товариш, напевно, подбав окремо й ретельно. Ця остання думка змушує мене майже почервоніти. Олег — мій єдиний друг. Ірена — його дівчина. А я — шматок скаліченої плоті, якій пора вже змиритися з власною долею і нарешті призупинитися, відхекатись перед останнім рішучим стрибком. Десь там, у іншому світі, де все буде зовсім інакше, я також буду інакшим. І тут мені спадає на думку, що там до мене Ірена, можливо, уже не прийде о дев'ятій ранку. І о десятій також не прийде. Там не прийде навіть Олег — мій єдиний вірний товариш.

Я відчуваю прохолоду, що котиться шкірою і сягає моїх нутрощів на якомусь нематеріальному рівні. І розумію, що з цим треба щось негайно робити. Найліпше — все припинити одразу й назавше. Вибачитись і сказати, що я кепсько себе почуюю. Що мені треба приймати ліки й лягати в ліжко. Що вона марно прийшла до мого барлогу. Поготів — не варто було приходити без Олега, він може не так зрозуміти й образитись. Він завше на таке ображався. Я давно його знаю, років десять чи навіть більше. Він єдиний мій друг і я не хочу його втрачати. Але і без щонайменших пояснень мені було зрозуміло: те, що Ірена прийшла до мене сьогодні сама, — це неправильно. Так не можна.

Поставивши чайник, я повернувся до кімнати. Ірена сиділа на канапі із книгою в руках. Побачивши мене, вона підвелася й поставила книгу назад на полицю. Це був другий том «Вальдшнепів» Хвильового, як я встиг зауважити. Ще я спробував згадати, звідки у мене ця книга, але не зміг. Кожна з моїх книжок має хоча б невеличку історію власних поневірянь, і я всі ці історії колись пам'ятав. Куплені в книгарнях або в букіністів, подаровані друзями чи вкрадені в бібліотеках, — я знав історію кожної своєї книги, яких було кілька тисяч. Янгол поразки вкотре торкнувся мене своїм холодним крилом. Але Ірена в цю мить приязно мені посміхалась, питаючи, чи не потрібна мені якась її допомога. Я своєю чергою спитав, чи

п'є вона розчинну каву. Звичайно, саме таку і п'є. Ми ж, ачей, не галичани. Це добре, бо якась інша у мене закінчилася саме минулої ночі.

— Зараз будемо снідати. Кава і бутерброди. Що ви на це?

Ірена мовчки погодилась, посміхнувшись зовсім природньо й невимушено, і попросила мене присісти поруч із нею. Доки, мовляв, закипатиме чайник. Я відчув, як ніяково почуваюсь, але сів таки поруч із нею. Вона взяла мою руку в свої долоні. Це було приємно й нестерпно водночас. Це досить непросто пояснити, аби донести до іншого всю гаму моїх почуттів. Якусь мить вона тримала мої пальці в своїй долоні, аж раптом несподівано нахилилась і поцілувала, — нагло і швидко торкнувшись моєї руки своїми прохолодними вологими губами. Я нервово й швидко висмикнув руку. Це виглядало, напевно, кумедно. Цей з мого боку відрух був інстинктивним. Зрештою, як і її, як сама вона одразу ж і пояснила, коротко вибачившись. А я вкотре подумав, що все це неправильно... Олег був єдиним моїм товаришем.

— Це зі мною буває... Я більше не буду... — при цьому вона дивилась на мене цілком серйозно, але в куточках її губ уже причаїлась посмішка. Я почувався доволі зле. Найгіршим було те, що я зовсім не знав, як треба було після цього поводитись. Навіть, коли це звучить трохи смішно або й неприродньо. Тим часом на кухні закипів чайник і почав незадоволено свистіти.

— Чайник, — сказав я, ледве не червоніючи, і вийшов на кухню.

4

Вона зайшла до кухні услід за мною.

Це, можливо, для когось й банально, але чайник одразу втратив свою актуальність. Вона потягнулась до мене. Поцілунки, багато поцілунків, напівдиких і божевільних. Якихось навіть голодних. А потім вона ледве чути прошепотіла мені на вухо:

— Ходімо ліпше в ліжку...

І ми кохалися кілька годин. Я навіть не думав, що мені це усе ще доступно. Хоча, поруч із Іреною, думаю, кожен був би не гіршим за мене. Можливо, й кращим. Вона дуже вправно вміла стимулювати увесь цей процес кохання. Вона була просто майстриня цієї штуки. Потім ми ще деякий час лежали у ліжку, зовсім знеможені. Вона пестила однією рукою мое волосся, а іншою малювала якісь уявні візерунки на животі. А я обережно цілував її груди. Від недавньої дикої пристрасти не залишилось навіть сліду. Її заступила ніжність. Разом з нею до моєї свідомості непомітно ввійшла тривога. Ми все ще лежали поруч у ліжку і пестили одне одного, а я вже згадав, що Ірена була дівчиною Олега. З'явилась небажана прикрість. Затиснула у могутні свої обійми і не відпускала.

— Вип'ємо кави? — несподівано сказала Ірена, і обличчям її сяяла спокійна й щаслива усмішка. Я підвівся з ліжка. В цю мить вона мене затримала, звелася на лікті і знову поцілувала в губи. Я вийшов на кухню.

Чайник, звісно, встиг прохолонути, і я знову поставив його на плиту. Ірена тим часом наполовину вдяглася. Сиділа у кріслі й курила.

— Можна? — спитала, указуючи на сигарету, коли я зайшов до кімнати. Я сів поруч з нею і теж запалив. Хоча, зазвичай палю на балконі. Втім, сьогодні був особливий день. М'яко кажучи.

Потім ми пили каву з бутербродами і розмовляли. Було приємно бачити, як вона розправляєється із канапками. Оце й називається юність — без фальші та реверансів. Вона поводитись просто й невимушено. Її природність і безпосередність мене врешті-решт заспокоїли. У мене виникло відчуття, що ми знайомі вже щонайменше декілька років. Просто вона була десь у від'їзді, а оце повернулася й одразу завітала до мене з якимись новинами, заповнивши мое помешкання прямим запахом мандрів.

— Ти не будеш думати про мене погано? — несподівано спитала вона.

— Чому це?

— Тому... що ми щойно кохалися...

— В принципі, це я мав би питати подібне у тебе...

— Насправді... мені саме так і смакує, коли відверто. Кохатися з людиною, яку вперше бачу, і яку, швидше за все, ніколи вже не зустріну. Інколи я не питаю навіть імені... — вона обережно подивилась на мене, — і в мене теж не завше питають, ми просто кохаємось і за пару годин назавжди розлучаємось... Інколи на все-про-все достатньо і п'ятнадцяти хвилин на задньому сидінні авта...

Я мовчав, і тоді вона винувато мені посміхнулася.

— Інколи мені починає здаватися, що це звичайне блядство, — вона знову уважно подивилась на мене, — але саме в таких ситуаціях мені і буває найкраще... Коли немає ніяких нудних зобов'язань, жодних тобі зустріч-розлучень... ніяких квітів, жодних ревностів... так значно простіше й приємніше.

— Мабуть, так, — сказав я й не повірив сам, що це вимовив, бо я завше інакше дивився на інтимні стосунки поміж людьми. Крім того, я вже відчув, до чого вона все це говорить. Вона зараз піде і ми вже ніколи не побачимося. Можливо, воно й на краще. Можливо, саме так і мало би бути. Зрештою, а чого я хотів? Продовжувати трахатись із нею щодня? Повідомити про цей радісний факт Олегові і втратити одночасно та назавжди їх обох? Я дуже гостро відчув, що зовсім заплутався. На відміну від Ірени, яка щойно в двох реченнях виклала свою просту й зрозумілу життєву філософію.

Деякий час ми мовчали. Ірена курила й не дивилася вже на мене. Мабуть, вона частково відчула мій настрій. Я теж потягнувся за сигаретою. Ірена поклала свою руку зверху на мою і м'яко, як лікар до хворого говорила:

— Мені було так добре сьогодні з тобою... Спасибі тобі... — і вона впевнено та невимушено накрила мої губи своїми, вологими та прохолодними. І я більше не думав, що ми зробили із нею щось неправильно. Все виглядало цілком природньо. Ми нічого насправді ні в кого не вкрали.

Одягнувшись, у коридорі вона знову поцілувала мене, ледве торкнувшись губами, й нарешті пішла. Я ще хвилину постояв біля дверей, прислухаючись до її кроків вниз на сходах. По-

вернувся до кімнати. В кімнаті була звична тиша і порожнеча. І лишався ще деякий час її запах.

Я ліг на спину. Кімната була залита останнім осіннім сонячним світлом. Я міцно заплющив очі. І побачив суворе й холодне небо, а в небі багато зірок. Деякі ледве жевріли, інші яскраво та безтурботно світилися. Несподівано поміж ними виникла танцююча зірка. Вона рухалась і посміхалася. Своїми рухами вона ніби виповнювала звичний хаос, що з нього складається зоряне небо. Я дивився на неї і намагався відгадати сенс її рухів. Вона рухалась, ніби кохалася. Так, ніби з невимушеною легкістю комусь віддавалася. Вона тремтіла ледве помітною радістю, дихала життям і бажанням.

5

А вночі я не спав і думав про умовність часу, про його не-лінійність, про його нарешті імпліцитну ворожість, що сьогодні так ясно скерована просто на мене. Я думав про те, чи зможу подивитися в очі Олегові, якщо завтра зранку він зайде до мене із пляшкою вина. Я не знав, як мені дивитися йому в очі, доки він буде відкорковувати ту кляту пляшку. Поготів, я не знав, про що говорити із ним, коли після випитої пляшки ми вийдемо на балкон, аби викурити по сигареті. Я насправду не знав, що мені з цим робити. Раптове вторгнення цієї жінки до мого усамітненого та цілком зрозумілого життя, в якому допіру в мене була тільки моя хвороба, ця солодка звичка забувати слова, а крім неї — лише один мій старий і надійний товариш; я не знав, як мені жити після сьогоднішнього ранку. Я не міг і не хотів остаточно утратити свого єдиного друга. Я почувався невпевнено й гидко; мені хотілося нагло померти, аби не було необхідності завтра дивитися в очі Олегові, червоніти, відчувати власну провину і водночас, суто спонтанно, бунтуючи проти цього відчуття. Хіба коротка мить щастя може бути провинною? Хіба за це конче треба платити втратою єдиного друга? Насправду, хотілося вмерти. З цим бажанням я, мабуть, заснув.

Прокинувшись пізно і шукаючи сигарети, почув, як різко озвався телефон. Я був упевнений, що це Олег. Водночас мені

непереможно — аж до хрусту в суглобах — хотілося, аби це була вона — її усміхнений голос зі звісткою, що за десять хвилин ми знову будемо пити каву з тістечками, які вона спеціально щойно купила. Я надто довго вагався, чи підходити до телефону. На іншому кінці хтось терпляче чекав і я підійшов. Це був Олег. (Більше до мене ніхто й не дзвонив останнім часом. А Ірена, як я пригадав, навіть не питала мого телефону). Він дещо втомленим голосом поцікавився, як мої справи. Потім сказав, що на цьому тижні, мабуть, не зможе до мене зайти, має їхати у несподіване відрядження. Я, ледве приховуючи свою радість, сказав, нічого, я протримаюсь якось; мовляв, не хвилюйся, зі мною усе гаразд. Ну добре, тоді до зустрічі. До зустрічі, сказав я, і відчув, як змокріло чоло впродовж короткої розмови з найліпшим товаришем. Ось що буває потім. І воно насправду того не варто. Відчувати себе злочинцем.

Не знайшовши сигарет, я вчинив інакше. Уперше за кілька днів скористався своїми ліками і за кілька хвилин я був уже в зовсім іншій реальності. Навколо був теплий всепоглинаючий морок. У тій причинній безвісті я легко відштовхувався ногами від чогось на кшталт імовірної підлоги й заїтав туди, де за всіма ознаками мало бути щось на кшталт неба. Я літав і мені було радісно й легко. Я літав і мені було затишно. Я літав би так ціле життя. Я літав би так упродовж усіх наступних життів, — так це було приємно. Раптом десь перед очима, але дуже-дуже далеко, знову з'явилась танцююча зірка, — нагло з'явилася й нагло зникла. Я навіть не встиг як слід про неї подумати. Я навіть не встиг її роздивитися. Відчув на губах металеву спрагу. Спиною відчув причетність до іншого, паралельного світу.

Так і є. Невдовзі все одно доведеться розплющити очі, підвестися з ліжка, варити каву, палити на балконі. Танцююча зірка боліла десь глибоко в грудях. Спочатку неясно й абстрактно. Потім у вигляді цілковито реальних спазмів — спочатку коротких, потім — все більш затяжних. Чомусь подумалося про затяжні стрибки. А можливо, укр. мовою вони називаються якось інакше, не знаю. Зрештою, справа зовсім не у словах, а в тому, що подумалося саме про ті затяжні стрибки. А в грудях нестерпно боліло. Я не знав навіть, що це було. Бо це було вперше. Все колись буває вперше, любить повторювати мій

друг. І зраджувати теж колись доводиться вперше, подумав я, і нагло знепритомнів, здається, — від болю. Мені, звичайно, доводилося читати про біль; приміром, про те, як стабільно впродовж десяти днів болять і судомлять зламані ребра, але як це буває насправду, мені не доводилось знати.

... Мої густі стогони серед ночі випадково почула сусідка з першого поверху. Вона ж викликала карету швидкої допомоги. Наразі мені нічого уже не загрожує. Можна сказати, що я відбувся дрібним переляком. Хоча, коли чесно, то цього останнього, я взагалі не відчув. Я просто літав і мені було дуже комфортно. І лише потім виник цей несподіваний біль у грудях. Тепер я у своєму ліжку; читаю журнал. Щойно тут був Олег. Трохи випили. Говорили про мій політ серед хаосу і про мою щасливу зірку. Все-таки, третій поверх. Коли Олег сказав про зірку, я лише посміхнувся й додав, що вона — танцююча. Хто? — не зрозумів одразу мій друг. — Зірка! Танцююча зірка... Ну-ну, лише й вимовив мій товариш. Наразі пішов, але завтра обіцяв зазирнути знову. Вже потиснувши мою кволу руку і виходячи з кімнати він несподівано зупинився і повідомив:

— Завтра, можливо, зайду не один... — і подивився на мене. Але не поспішав говорити далі.

— А з ким?.. — все-таки спромігся спитати я, хоча це і було не просто. — З Іреною? Як вона, до речі?..

Він ледь помітно спохмурнів:

— Ірена мене залишила, — він кинув погляд кудись за вікно. — Залишила, нічого не пояснивши. Зрештою, у неї, крім мене, завше був ще хтось інший. Тож, не було чого і пояснювати. З цим неможливо було боротися. Коли я одного разу спробував їй щось пояснити, наші стосунки зіпсувались назавше... Хоча деякий час після того ми ще продовжували зрідка зустрічатися...

Олег подивився мені просто в очі, і я мусив відвести погляд.

Але він цього, здається, навіть не помітив:

— Остаточоно вона пішла після того, як я приходив із нею до тебе... Навіть не знаю, на що саме вона так образилась.

Зрештою, це коли-небудь все одно мало статися... Такою вже є Ірена.

Було помітно, що моє нагадування про Ірену завдає йому болю.

— Вибач, Ольку, я не хотів...

Олег на це тільки мляво махнув рукою і вийшов нарешті з кімнати.

А за мить за ним ледве чутно причинилися двері. Повернувся ключ у замку.

Чи зрозумів він, за що я, власне, спробував вибачитись?

Я спробував дотягнутися до сигарет, поворухнувся і одразу зойкнув від різкого болю. Десь поміж зламаних ребер укотре озвалась яскрава зміючка. Спалахнула сліпучо й завзято, а потім, гойдаючись темними колами, зникла у нетрях свідомости. А я лише міцно затиснув зуби, гамуючи вібрацію кісток, і відчуваючи величезне внутрішнє звільнення. Мабуть, так почують себе після сповіді християни. І, щасливий, я поринаю в короткий сон, встигаючи ще подумати: дивно, мені тридцять п'ять, а я ще жодного разу не був на сповіді. А сповідь же, мабуть, не лише приємна, але й необхідна штука. Це як умитися зранку. Або прийняти душ перед коханням чи після, — одним словом, далеко не зайва річ. І я твердо собі пообіцяв, що коли загояться ребра, попрошу Олега відвести мене до греко-католицького храму. Хай не на сповідь, хай лише просто так. Я відчув, що десь там, у небі над храмом, я знову зустріну танцюючу зірку.

І це було зовсім нове знання. А від нього — нова і незнана допіру радість.

_____ Szeretlek _____

Бути ошуканим жінкою, яку кохаєш,
і тим не менше продовжувати її кохати —
ось тріумф, що увінчує мазохіста.

Альфред Перле

Маючи зайвий час, який треба було якось убити, я зайшов до скверика, що поміж проспектами Театральним і Гурова, і сів на лавку неподалік від радянського пам'ятника у вигляді танку на постаменті. Дивлюся на цей танк. Тупий мілітарний пам'ятник. Явище суто рудиментарного характеру. Час від часу його завалюють квітами. Чому я не можу пишатися ним, як всі інші мешканці цього міста? Не знаю. Можливо тому, що *мої* танки ще не скоро увійдуть до цього міста. Їх не було ще навіть у Києві... Втім, можливо, цим танком ніхто й не пишається.

Я запалив і озирнувся довкола. Людей було небагато. Трохи молоді; одна парочка цілується, роблячи це повільно й зі смаком; дві середнього віку жінки з неодмінними сигаретами між вказівним і середнім пальцями; двоє дідів, що жваво щось обговорюють; неподалік бомж вивчає зміст невеличких чорних діжечок для сміття, знаходить смачний недопалок, статечно та самодостатньо підкурює. Добре, хоч не просить у мене запальничку. Бо я не зміг би йому відмовити. Але взяти запальничку назад я уже б не наважився. Це трохи дивує, але після кожного такого разу я їду й купую собі нову запальничку. Наркоманів наразі чомусь не видно. Зазвичай, їх тут вистачає. Підходять і говорять своє неодмінне: брат, памагі, брат... (хоч я зовсім їм і не брат). Але доводиться допомагати. А як ви думали? Доводиться щось робити. Якось рятувати придурків, що не знайшли свого місця під теплими зорями капіталізму.

Раптом я зауважую біля себе на лавці чорний загальний зошит. Кінці обкладинки трохи заломлені. Я озираюсь довкола.

Мабуть, якісь студенти забули. Або й просто залишили, бо вже непотрібний. Я беру зошит в руки і починаю несміливо гортати. Зупиняюся на першому-ліпшому абзаці: «13 квітня. Звісно, я так і не зателефонував до неї. Заснув перед світанком, прокинувся по обіді... Таке от життя — неправильне і кумедне». Ні, це явно не схоже на занудний конспект студента-філолога. А на що це схоже? Гортаю назад: «І знову нічого — жодного речення. Але це така дрібниця у порівнянні з тим, що сьогодні я все-таки її зустрів! Ділитися нею немає бажання навіть із щоденником. Домовився з нею зустрітися завтра. Такого у мене, здається, ще не було. Якась дика тваринна пристрасть розлилась і загусла між нами, інфікуючи навіть саме повітря навколо... Уже першого вечора ми кілька годин божевільно цілувалися на лютному морозі і нам було цього мало. Вона значно молодша за мене; не знаю, наскільки це добре. Відчуваю, що дивлюся на неї, як на дитину, але водночас вона уже жінка. Завтра я знову її побачу. Вона залишила номер свого телефону. А ще — завтра її день народження — її двадцять один»...

Це схоже, мабуть-таки, на щоденник. Я знову озираюся довкола. Раптом автор щоденника вже повернувся й шукає свій зошит. Ніхто не звертає на мене увагу. Парочка продовжує жадібно цілуватися. Жінки-що-палили підвелися й пішли собі далі нудьгувати в найближчому офісі. До зустрічі з Мариною, власне, до кінця її пари, — ще більше, ніж півгодини. Все одно маю дочекатися, не бачились уже майже тиждень. Я запалив нову сигарету і вирішив продовжити читання, почавши, звичайно, спочатку — з першого речення:

«Завітати до себе в гості; просто зайти до порожньо-лункого приміщення і почати там жити. Це може бути цікаво; може бути чимало нових відкриттів, але що є наше життя, як не звичайна на склі подряпина? Банально, сумно і трохи вогко. Але не від сліз; їх, звичайно, немає. Просто твоє непомітне нікому дихання все ще лишає вогкість на маленькому дамському дзеркальці, яке вона тримає у лівій руці, затискаючи правою крик, що відчайдушно шукає виходу, боляче ударяючи в груди. Крик, що

вже народжується з нашого спільного завтра. Чи насправду воно у нас буде — це спільне завтра?

31 січня

За тиждень уже Різдво, за два тижні — смерть, а там і нове воскресіння. Воистину — життя прекрасне. У всіх своїх виявах — навіть у смерті. Перечитав останній пасаж, і гостро помітив-відчув, наскільки банальною може бути людина, коли відпускає гальма свідомості; коли залишається просто-людиною. (Тому вся ця теорія, як, мабуть, і художня практика, сюрреалізму є всього-на-всього спекулятивною маячнею. Що, зрештою, логічно, бо не можна чогось досягти, не маючи проекту форми. Їрати на озброєння сні або ж непритомні марення, що ніколи не матимуть форми, — хіба що останній барліг для нездари). А втім, людина взагалі є на диво банальним створінням. На відміну, скажімо, від метеликів, усі люди між собою неймовірно подібні; особливо ж — сучасні люди, тобто — мої сучасники. Лише зрідка зустрічаю людину, з якою насправду хочеться говорити. Так, із роками, виховується звичка і хіть до мовчання. Але ж і мовчати так само немає з ким... Мабуть, тому і не маю друзів. Майже не маю друзів. Обличчя ж випадкових знайомиців пам'ятаю не більше доби. Часом відчуваю короткий дискомфорт, коли хтось вітається в транспорті, я вітаюся навзаєм, а потім упродовж цілого дня не можу пригадати обставин, за яких ми колись познайомились. На якомусь мистецькому заході? На стадіоні? Зрештою, все одно.

увечері, після п'ятики

добре сказано — «закоханий не може сам написати свій любовний роман. <...> Написати мій роман зміг би лише Інший». Звідси явище шизофренії, що так часто зустрічається серед письменників минулого — аби писати про власний біль, треба водночас зуміти абстрагуватися від самого себе — такого пухнастого й білого... хорошого-хорошого... теплого — ледве живого. Доводиться жити за себе й за того Іншого... Доводить-

ся буквально силоміць видобувати себе брудного, бридкого й брутального, — для рівноваги, напевно.

вночі за три години до народження світла

але немає нічого більш дивного за любов. Окрім моєї приватної маленької банальної історії, більше нічого немає. Але кому я її розповім? Поготів, що розповідати її має хтось Інший; будь-хто, навіть хтось неписьменний, але тільки не я. Деклямування цієї історії виявляється її єдиним непроминальним сенсом. Моновистава — чи не єдиний прийнятний жанр. Але ж людина — істота соціальна; чого варта моя історія без глядача? Питання, питання — які, знов-таки, має хтось чути, лише тоді драматург і актор відчують свою необхідність і найменшу доречність свого існування. Самого дзеркала вже недостатньо. І мій щоденник — пряме цьому свідчення. А втім, пора починати новий роман. Бо життя стає зовсім банальним і нецікавим. Йому знову бракує спецій. Східних вологих очей і засмаглої шкіри, якою лише і можна писати про неможливе.

7 лютого

Сьогодні вирішив розпочати новий роман. Назва вже є — «Роман моїх резонансів», — доволі сучасна і не надто претензійна; як кажуть, те-що-лікар-прописав... Трохи відгонить Бартом, але що зробиш... Куди ж його нині подінеш, Барта? Як і сотні інших придурків з минулого та майбутнього. Хоча, ніхто, окрім мене, ніколи не здогадається, чим ця назва насправду відгонить. Із першим реченням, як не дивно, проблем не було: «Вона з'явилася просто серед вулиці, і вулиця втратила сенс; вона (вулиця) втратила навіть форму. Залишився тільки зміст. І змістом була вона»... На цьому вирішив наразі призупинитися і витримати відповідну павзу. Не можна писати роман за півроку; його треба писати роками; і ніколи не друкувати. Друкувати треба щоденники; дехто із наших письменників це уже зрозумів. Тепер хіба що чекати, доки вона насправду вийде на вулицю. Але де ця вулиця? — у якому районі, якого міста, якої країни?! Інколи чекати доводиться довго; інколи — все життя. Якби лише знати, що у цьому є хоч який-небудь сенс!

Тоді можна було б і чекати. Тоді було б не шкода. Маю на увазі витраченого на те чекання часу. Зрештою, це не так уже й складно — чекати. Як не складно й писати романи. Але до кого сьогодні можна заговорити? Це проблема. Втім, я не про ринкові пошуки видавця. Футурогенного в ній так само нічого немає. Завтра спробую написати ще пару речень. Варто лише знайти ці потрібні два-три надійних речення, і тоді можна швидко написати роман за яких-небудь сім тире дванадцять років. Не знаю, звідки виникло це число — сім років...

20 лютого

З романом кепсько — жодного нового речення. Так часто тепер буває. І нічого не вдієш. Я так думаю, що проблема сучасного автора полягає у відсутності позитивних знань про світ. Про що міг би писати сучасний автор? Якщо, звісно, абстрагується від політики, економії та інших мало притомних речей. Якщо всерйоз подивитись на цю проблему, то писати насправду немає про що. А спрага писання лишається не менш актуальною, ніж тисячу років до нас. Як і спрага читання, до речі. Спрагу читання (читай: підглядання), щоправда, не без успіху тамує телебачення та світова мережа. Єдине, чого вони ніколи не можуть дати — це можливість замислитись. Просто призупинитися і замислитись над сенсом того, що відбувається з нами. Сьогодні на це немає часу; передовсім, у людей, від яких чимало залежить; від людей, що живуть за розкладом, виконання всіх пунктів якого відстежує особистий референт. Чим не *сторож твоєї душі* — цей твій секретар-референт? Якщо він, звичайно, не жінка, в якій і кава, й мінет — завше гарячі та своєчасні... Не говорячи вже про те, що «писати, — як говорив Гурмон, — це значить, в середовищі побутової мови, в епіцентрі пересічного говорити своєрідним і унікальним діалектом».

Якщо взяти теперішню українську або й світову літературу, відому мені у перекладах, і поставити питання: а що ж насправду відбувається? — то можна сягнути доволі сумного висновку, а саме — стосовно занепаду художньої літератури. І справа зовсім не в експансії кабельного телебачення чи світової мережі

на традиційні терени літератури (Майк Йогансен вважав, що мистецтво має передовсім розважати); все значно гірше й банальніше. Літературу, як і деякі інші різновиди мистецтва губить поширення демократії в широкому значенні цього поняття. Доступ до літератури відкритий; видавництва полюють лише за прибутками; колишня герметичність літературно-художнього середовища знівельована — і, певно, уже остаточно.

Зрештою, чи насправду я цим переймаюсь?

21 лютого

І знову нічого — жодного речення. Але це така дрібниця у порівнянні з тим, що сьогодні я все-таки її зустрів! Ділитися нею немає бажання навіть із щоденником. Домовився з нею зустрітися завтра. Такого у мене, здається, ще не було. Якесь дика тваринна пристрасть розлилась і загусла між нами, інфікуючи навіть саме повітря навколо... Уже першого вечора ми кілька годин божевільно цілувалися на лютому морозі і нам було цього мало. Вона значно молодша за мене; не знаю, наскільки це добре. Відчуваю, що дивлюся на неї, як на дитину, але водночас вона уже жінка. Завтра я знову її побачу. Вона залишила номер свого телефону. А ще — завтра її день народження — їй двадцять один. Ще сьогодні я міг би піти з нею в готель, вона була зовсім не проти. Але саме це мене трохи й лякає... Чи справді ми будемо разом хоч трохи довший час? Адже, зазвичай, щось подібне триває не більше трьох місяців — і це разом з антрактами на з'ясування дурнуватих так званих стосунків.

22 лютого

Я не пішов на зустріч із нею і навіть не подзвонив. Я раптом злякався її появи в моєму житті, хоча, здається, чекав на неї тривалий час. Невже так буває? Відчуваю у цих своїх сумнівах якусь патологію. Можливо, варто сходити до лікаря? Але до якого? — Зазвичай, у таких ситуаціях я захожу до кардіолога. Хоча, і розумію, з мого боку це — правдиве свинство — так витрачати його час. Можливо, це щось спадкове — в такі хвилини мені дуже себе шкода, хоча здебільшого я ставлюся до себе

спокійно, без огиди, але і без непотрібної сентиментальності. Я ставлюсь до себе, як до себе колишнього, якого давно вже немає навіть для мене, — що вже говорити про інших, які далеко або яких взагалі ніколи не існувало. Так, насправді мене давно вже немає. Хоча, цей суто риторичний нюанс ніхто не бажає помічати. Мені так само дають завдання; я їх сумлінно виконую; мені платять за це гроші; я йду до крамниці і починаю їх витрачати; купую багато сигарет і вина; шукаю когось із давніх перевірених друзів; разом ми всю ніч бухаємо; так непомітно для інших минає моє життя... Навіть контролер у трамваї не має жодного уявлення про те, як саме минає моє життя. Навіть контролер у трамваї, здурити можна... Сьогодні її день народження.

23 лютого

Сьогодні вона сама зателефонувала і попросила про зустріч. Ми зустрілися біля її школи (вона викладає у початкових класах), а потім поїхали на квартиру її знайомої. Квартира у стані, наближеному до *дискурсивного*, — простіше кажучи, вона продається. Там майже не було меблів, але була старенька розвалена канапа і один розхитаний стілець. На стілець вона повісила свої речі. На кухні був столик; ми кохалися, а потім пили на кухні вино, трохи його підігрівши і заїдаючи житнім хлібом. Потім знову кохалися; не думаю, щоб їй аж надто сподобалось; нічого особливого; я теж почувався ніяково, але на відміну від неї кінчав; вона — здається — жодного разу; коли так буває, відчуваюся майже неповноцінним; спитав, чи це їй потрібно? — відповіла, що мабуть, так, якщо вона поруч зі мною; трохи дивно, якщо це їй справді потрібно; нічого нового — все повторюється; все залишається незмінним уже кілька десятків років; і я маю підозру, що нічого ніколи так і не зміниться... Нічого так і не станеться... Тоді для чого все це? Ми були разом чотири години. Прощаючись, вона сказала, що завтра зателефонує знову. Сказала, що я їй потрібен, але не сказала, для чого. А я тепер маю сидіти й думати про всі ці від'ємні речі. Але, певно, не для кохання — із цим сьогодні було негаразд... Вино подіяло якось незвично — додому я по-

вертався майже непритомним; дивився на знайомі будинки і не міг їх впізнати. Найбільш небезпечні хвороби — від життя, вони не лікуються навіть життям; виключно — часом. А часу залишається з кожним роком все менше і менше, це, звісно, філософськи беручи. Скільки його залишилось насправді, — ніхто не знає, навіть мій кардіолог, який переконаний, я маю неймовірно здорове серце; воно не зважає навіть на безкінечні сигарети, каву і алкоголь; єдине, від чого потерпає — від проявів мого вродженого безумства, тих невідомих вечірніх годин, коли я починаю марити про далеку і симпатичну країну, про красивих і сильних людей, про книги, які я хотів би колись написати... Роман моїх резонансів, напевно, ніколи так і не буде написаний... Це не перший мій задум, що ніколи не буде реалізований. Мріяти мені подобалось ще у дитинстві; хоча, я ніколи не мріяв бути космонавтом або розвідником. Я мріяв про речі доволі земні і реальні — мені завше хотілося просто жити; це бажання у мене з'явилося, мабуть, ще до зустрічі моїх батьків, коли я просто сидів у якійсь метафізичній дірі й нудьгував у чеканні наступної реінкарнації; а ще хотілося бути корисним; і хоча б одного разу завершити розпочатий роман...

6 березня

Вона не подзвонила, як обіцяла; не озивалася впродовж кількох днів, і я нарешті зітхнув із помітним полегшенням, — можливо, вона про мене забула. Але ні — вона, все-таки, згадала про мене сьогодні, і я не наважився їй відмовити. Бо відмовляти — це суто жіноче право; це право сильних і перспективних створінь; саме їм, за великим рахунком, і належить увесь цей гидотний від'ємний світ, а таким, як я, лише його маргінеси. Цього разу ми були у старому будинку на краю міста; вона сказала, що плянує його винаймати, аби нам було де зустрічатися. Увесь цей час вона переглядала варіанти, доки не вирішила призупинитися на цьому старому будиночку. Було дуже холодно, але вона ще напередодні завбачливо завезла до будинку дві ковдри. Було там і кілька пляшок вина. Але кохатися все одно було не дуже приємно — через собачий

холод. Було так зимно, що ми цокотіли зубами, але все одно кохалися. І я знову не помітив, аби вона кінчала зі мною. А я знову почувався у чомусь винним... На зупинці, коли ми уже прощалися, вона сказала, що кохає мене. Це схоже було на терор; я відповів, що так само кохаю її. У одного мого знайомого письменника є цікаві місця з цього приводу: «Кохати не існує в інфінітиві (хіба що завдяки металінгвістичним хитрощам); у цього слова з'являється суб'єкт і об'єкт у той самий час, коли воно вимовляється, і *я-кохаю-тебе* повинно слухатись (а тут — читатися) на кшталт, скажімо, угорської мови, яка говорить єдиним словом: szeretlek <...> У *я-кохаю-тебе* немає відтінків <...> У певному сенсі — неймовірний парадокс мови — сказати *я-кохаю-тебе* все одно що вважати, ніби немає жодного театру мовлення, і це слово завше *істинне* (у нього немає іншого референта окрім самого висловлювання: це перформатив). Для *я-кохаю-тебе* немає нічого іншого <...> воно не є метафора чого-небудь. (Хоча і вимовляється мільярди разів, *я-кохаю-тебе* позасловникове, це зворот, чия дефініція співпадає з найголовнішим висловлюванням.) Це слово (словофраза) має значення лише тієї миті, коли я його вимовляю; у ньому немає жодної іншої інформації, окрім безпосередньо висловлюваного <...> ситуації, в яких я говорю *я-кохаю-тебе*, не можуть бути класифіковані; *я-кохаю-тебе* непередбачуване і нездоланне. <...> Насолода не висловлює себе, але говорить, і говорить вона: *я-кохаю-тебе*. <...> *Я кохаю тебе*. — *Я теж*. *Я теж* — не бездоганна відповідь, бо все бездоганне має бути формальним, а форма тут неповноцінна, бо вона не відтворює висловлювання буквально, а між тим висловлювання повинно бути буквальним. <...> *Я теж* кладе початок мутації: нівелюються колишні правила, все можливо — навіть щоб я відмовився володіти тобою. <...> На свій страх і ризик: хіба ви не говорили сто разів про нестерпність любовних невдач, про необхідність позбавитись їх? Якщо ви прагнете «вилікуватися», вам треба вірити у симптоми і вірити, що *я-кохаю-тебе* є один із них; вам треба правильно інтерпретувати, себто, врешті-решт, *припинювати*». Отаке. Ну хіба не маячня? Пригадую, у одному дешевому експериментальному німецькому фільмі

герой тривалий час переслідує жінку, прагнучи почути від неї *я-кохаю-тебе*; нарешті він чує від неї цих кілька банальних слів; вона роздягається, а він іде і приймає душ. Повертається з пістолетом і убиває її. На щастя вона не встигає навіть злякатися — лише щире та непідробне здивування в її очах. А він хворобливо сміється; звичайно, він — псих. Як і той режисер, що знімав кіно.

30 березня

Можливо, це останній мій запис у цьому щоденнику, бо фіксувати ці речі не так і цікаво — навіть для себе це мало цікаве заняття. Це починає нагадувати бухгалтерську книгу — перший цілунок, перший секс, перше «*я кохаю тебе...*». Хіба для того, аби колись перечитувати не без тіні самовдоволення або чогось подібного? Невже це насправді може бути цікавим? Маю неабиякі сумніви. А ще, коли уже щиро, я зовсім її не розумію. І як це усе почалося між нами? Для чого — чи міг би хтось мені пояснити? Звичайно, у неї про це не спитаєш... За цей місяць ми бачились кілька разів; ми кохалися; ми ходили в кіно; ми пили пиво; ми читали книги; ми слухали музику; ми говорили про її (мою) працю; ми їздили на екскурсію; ми разом гвалтували надлишок вільного її (мого) часу; нарешті ми з'ясували, що вона має законного чоловіка у шлюбі й у жодному разі не думає з ним розлучатися; я от лише не збагнув, чому вона його зраджує; ще вона додала, він її так само зраджує з кожною першою-ліпшою сукою; одним словом, у неї звичайна нормальна сучасна родина — ніяких сцен, ніяких емоцій; можливо, навіть — жодних проблем; можливо, це якась оригінальна форма кохання — коли маєш багатьох, але належиш лише одному; у будь-якому разі — вона залишається для мене загадкою — ані секс, ані наші розмови (особливо — після сексу) — нічого не прояснюють у наших стосунках... Чи хочу я її бачити й спати із нею хоча б раз на тиждень? — не знаю, це — відверто, відвертіше — вже не буває... Чи подобається мені бути із нею? Можливо, і має подобатись, бо у сексі для неї немає заборонених тем і прийомів, але я відчуваю, щось поміж нами не так... (У наступному записі читач цього тексту, якби

це була, скажімо, новела, мав би дізнатися, що насправді вона померла вже кілька років тому — ото ж, я кохаюсь із трупом; про це я міг би дізнатися... ну, хоча б і в адміністрації її школи... Саме до такого фіналу підштовхує логіка викладу моєї історії, але... це — не новела, а сторінки мого божевільного щоденника). Щось не так із цим нашим спонтанним коханням; нам не вистачає безумства і пристрасти — лише короткодіюча хіть, яка швидко змінюється майже діловими стосунками. До того ж, у нас небагато спільних інтересів, хоча, вона, як і більшість жінок, які чогось від вас прагнуть, нагадує воду; вода ця набуває вашої форми, але про зміст говорити навряд чи доводиться... Все якось інакше, а як саме — складно змодельовати, вкласти у певні межі. В усякому разі, у мене це вперше, хоча, здається, оце «вперше» я чую від себе уже не перший раз... Нічого, отже, нового. І ще — маю таке відчуття, що нічого нового уже і не прагну. Мені уже досить того, що маю; того хворобливого досвіду, від якого хочеться бігти за обрій; а він бігтиме від мене; через кілька годин я впаду, знеможений, наче загнаний кінь, і тоді лише зрозумію, — від себе втекти не можна; це було абсолютно без сенсу. І лише в цьому можна побачити хоч який-небудь сенс. А загалом, як я зрозумію значно пізніше, треба було просто лишатись на місці. І свобода знайшла би мене сама.

12 квітня

Вона випадково дізналася, що я письменник і анітрохи не здивувалася. Попросила щось почитати. Я приніс їй сьогодні «Кобзар» Тараса Шевченка. Вона подякувала і сказала, *у неї вже є*. Що ж тобі принести почитати, питаю. Щось зі свого. А свого у мене, говорю, нічого й немає. *Немає — то й немає*, — і знову жодного здивування. І ніяких образ — за Шевченка, приміром. «Кобзар» я, між іншим, забув у каварні, де ми сиділи. Можливо, завтра повернуся і заберу. Сьогодні уперше відмовив їй у коханні; просила поїхати до будиночку в передмісті, додавши, що невдовзі може виїхати на місяць за кордон — відпочивати із чоловіком. А як же школа, питаю. Вона лише посміхнулася, мовляв, чоловік про це подбає. Вона ніби чогось від мене чека-

ла. Відпочинок — це кльово, говорю. Нічого не відповіла; сухо попрощалася і вийшла з каварні; я не пішов проваджати її до зупинки, як завше; натомість пішов блукати вечірнім містом. Пізно ввечері повернувся і одразу — телефонний дзвінок. Це була вона; говорила, що весь вечір телефонувала до мене; питала — де був? Так, ніде, блукав містом, дихав повітрям... Спитала, чи я не ображений на неї, чим трохи здивувала мене. Говорити не хотілося зовсім; зрештою, що я міг їй пояснити, коли сам нічого не розумію? Наостанок спитала, *чи маю когось, окрім неї?* А я своєю чергою спитав у відповідь, а хіба я її «маю»? І тоді вона кинула слухавку. А я сидів і намагався уявити її обличчя, спотворене люттю й образою. Але так і не зміг уявити. Все. На цьому, нарешті, все. І цим запишам, сподіваюся, теж кінець. Бо так уже сталося, що вони пов'язані переважно з нею. Дивна, все-таки, штука — життя. Чим довше живеш, тим більше підстав так думати. А жінка — чи не найзагадковіше створіння серед флори і фауни; нам відомо про неї все і нічого; тисячі романів присвячено цій загадці, а що змінилося? Чи знаємо щось про жінку?

після пляшки горілки

І все-таки, я — свиня. З цього приводу у мене наразі жодних вагань немає. Не можна так поводитись із людиною, яка кличе тебе кохатися... Навіть якщо за годину перед тобою вона кохалася з кимось іншим. Навіть, якщо не потурбувалася змити з себе запах того, іншого. Згадалося чомусь про роман, який я хотів написати. Я ніколи не зможу його написати, ніколи. Бо він уже написаний і прочитаний мною. Щодо всіх інших, то їх немає; і навіть, якщо вони є, вони мене мало обходять. «Роман моїх резонансів» — увесь на моєму обличчі; особливо ж, коли ви маєте тільки профіль, хоча він і не дуже мені подобається. Вона більше ніколи не подзвонить. ... Але пити одному — це вже алкоголізм, не інакше... Не можна пити самому. Героїня одного роману говорила герою, що не можна пити щодня. А що б вона сказала мені? Не можна і жити самому; таке життя конотується із витонченим і тривалим у часі самогубством; це тортури, до яких з роками звикаєш; надалі

живеш, нічого не зауважуючи; звичка повністю паралізує жагу; починаєш жити за інерцією і дивуєшся, коли раптом дізнаєшся, що дехто живе інакше. Паскудно. Але я не можу їй зателефонувати прямо тепер, уже ніч — її чоловік, напевно, вдома і може підійти до телефону. Чекати до завтра. Але чи захоче вона завтра говорити зі мною? І що я їй можу сказати чи пояснити? Для цього довелось би дістати своє серце і покласти їй на долоню. Ці нотатки найменше схожі на щоденник; більше ніколи не буду їх переречити; і продовжувати також не варто. Так, не варто. Бо так можна і роман написати, а я ж не пишу романів. А те, що я ніби письменник — це просто така незлобива шутка. Такий недоречний, знаєте, жарт. Робіть із цим, що ви собі бажаєте.

перед світанком, о вовчій порі

через три-чотири години я зможу їй подзвонити. Чи на правду я зможу?

13 квітня

Звісно, я так і не зателефонував до неї. Заснув перед світанком, прокинувся по обіді... Таке от життя — неправильне і кумедне.

увечері

ані я, ні вона — мовчимо. Можливо, її вже немає в місті.

23 квітня

Я все-таки, починаю писати роман, про який мріяв останні майже три роки. Роман — замість щоденника, і мені це подобається. Написано вже кілька десятків сторінок. Пишеться легко й невимушено, ніби дихається на світанку. Попри те, що одна за одною димлять сигарети. У романі лише двоє героїв — він і вона; вони кохають одне одного, а що буде завтра — не знаю навіть я, від якого ніби-то все залежить. Я був би вдячний своїм героям, якби вони вислизнули з-під моєї опіки. Я не хотів би в жодному разі бути їх катом... Отже, я буду писати роман. Мій роман про кохання, але не лише. Там буде багато

болю, бо кохання — це завше біль. Мій роман про кохання. Бо тільки кохання і біль оголюють нашу сутність.

24 квітня

І на фіг мені потрібен якийсь роман, якщо я пишу щоденник? Бачились із нею по обіді, сиділи на лавці в якомусь сумному дворику; так сумно сиділи. Було помітно — і я, і вона — ми хотіли щось говорити одне одному, але так і не спромоглися... Кожний ніби боявся почати першим і тим самим виявити власну слабкість. Так, ніби такий крок скидався б на повну капітуляцію. Мовчки просиділи півгодини, потім я мусив поспішати на свою працю. Прощалися досить зимно; все мало бути не так — все знову неправильно. Невже так завше й буває — тільки неправильно?! Хіба у нас кілька життів? Хіба у нас так багато життів — попереду?! Аби так марнувати той час, що відпущений Богом, коли випадає побути разом.

увечері, приблизно 21.30

вирішую їй зателефонувати. Марно. Її вже немає вдома. Мобільний вимкнула, і я знаю, чому. Хочеться вмерти, аби більше ніколи її не побачити. Надсилаю їй есемеску, яку вона прочитає (це вже не вперше) приблизно о десятій ранку... Хай прочитає й повіситься. Хочеться вмерти. Бачить Бог, завтра для мене уже не буде — навіть, якщо це неправильно. Я викреслюю цей майбутній день зі свого неправильного життя. Викреслюю вже сьогодні — для мене достатньо й сьогоднішнього вечора. І ніяких щоденників, ніяких романів — справжні романи мають завершуватись трагічно. Лише тоді їх буває цікаво читати.

25 квітня

А вона таки в місті. Говорили по телефону, але не довго і без помітного зацікавлення одне одним. (Хіба у нас так багато життів попереду? Хіба хтось із нас має життя про запас?!). Можливо, завтра зустрінемось, але не знаю, чи варто? Чи варто підтримувати вогнище, яке все одно не зігріє, — хіба що спалить або обпече. Сьогодні знову хотів повернутися до роману. Марно. Чогось не вистачає. Не хочеться просто так

гаяти час; хочеться написати *річ*, але я не знаю, *що* це таке. Дивно, я давно і ґрунтовно вважав, головне не *що* пишеш, а *як*. Сьогодні я вже готовий переглянути цю позицію. Бо серед наших письменників трапляються непогані стилісти, але це мало допомагає, бо вони не відають про що їм писати... Тому пишуть про різну хуйню, уявляючи себе на місці Батая або Кеті Акер, але хіба можна нашим те, що дозволено Батаю або Бляншо? Часто думаю: якою має бути *сучасна* книга? Це питання загрожує перетворитися на риторичне. Як і багато інших питань із мого життя, яке потроху стає колишнім, замулюючи ріки чуттєвості нікому не потрібним досвідом. І я знову повторюю: хіба у нас попереду кілька життів, аби так безпорадно витратити час на абсолютно нецікаві слова і речі?

пізно вночі

прочитав у Батая: «Злягання — це пародія на злочин». Це не з *Граматики кохання*, це із його «Соняшного ануса». Де можна вчитати й наступне: «Відсутня й байдужа дівка, що випала в моїх обіймах із часу та мрій, чужа мені не більше, ніж двері або вікно, через які я можу подивитися або пройти». Ось так. Коли думаю часом про ступінь дегуманізації літератури авангарду, то знаходжу формальне виправдання — реакція на безумство цивілізації і таке інше... Але, все-таки, людина має лишатися людиною. Саме так воно є у мистецтві того ж авангарду. Невже лабіяльне, що малиновою раною холоде між розтулених губ, неспроможне дорівнятися витворам пензля? Виходить, що так.

перед ранком

видно, сон сьогодні так і не прийде. Якби я, все-таки, написав про нас із нею роман, то у якості мотто до нього можна було би взяти слова із того ж Батая: «Марно вони будуть шукати одне одного: їм ніколи не знайти нічого, окрім пародійних образів, і вони заснуть, такими ж порожніми, як дзеркала». А роман так можна було б і назвати — «Порожні дзеркала». Лише одним дегуманізованим реченням Батай охопив чийсь драматичну і мало зрозумілу історію. Історію,

яка вже повторювалась багато разів і повториться з кимось у майбутньому, бо її суть — принципово метафізична, тому так точно і схоплена письменником. Тому, чи варто писати роман сторінок так на півтора, аби лише проілюструвати епіграф, що складається з одного речення? Найцікавіші історії завше відганяють чимось людським, занадто людським, тому вони суть сама метафізика. Люди кохали й ненавиділи, зустрічалися і не розуміли одне одного ще до того як винайшли колесо. Найдраматичніші історії — всі банальні і незбагненні водночас. Бо це завше людські історії. Лише таку історію і міг би я викласти у своєму романі. Чи буде комусь це цікаво? А що скаже вона, якщо колись прочитає? Чи хотів би я, аби вона прочитала? Чи я маю бути вдячним уже за те, що провокує мене на письмо? Щось забагато питань, як на одну ніч без сну. До речі, про ніч: «Я бажаю, аби мені перерізали горло, коли я гвалтую дівку, якій міг би сказати: ти — ніч». Де ти сьогодні, і з ким? Можливо, ти там, де була вчора вночі? Направду, ти — ніч. І нічого із цим не вдієш. Це можна приймати, або ні, але заперечити — неможливо. Увійшовши у ніч, забуваєш любити сонце. Зраджуєш птахів і дерева; навіть риб на дні океану зраджуєш; це ясно і зрозуміло, але змінити нічого не можна; увійшовши у ніч, забуваєш любити сонце... І тобі вже немає діла до скалічених кленів за твоїм вікном. А вони ж, наївні святі створіння, ні в чому не винні. І вона ні в чому не винна. Її ніхто ні в чому не винний. Можливо, це просто життя. Просто — люди. Звідси і *подорож на край ночі*. З якої навряд чи хтось повертається вільним. Це уже недоступна розкіш — бути сьогодні вільним... Бо ніч маркує усіх нас чорним. Її чуттєва амальгама створена з метою відбити усі наші злочини — оприявлені й навіть ті, що до часу старанно приховуємо навіть від себе. Але час вже почав продавати квитки на майбутню забаву...

26 квітня

Переддень Великодня. Сьогодні ми так і не зустрілися. Не знаю, чи вона телефонувала, від самого ранку я вимкнув свій телефон. Не здивуюся, якщо вона зробила так само... Як два актори дешевого провінційального театру. Завтра ми навряд чи

зможемо побачитися, а втім, буде видно — і хоч від нас нічого не залежить — все-таки, все залежить лише від нас.

27 квітня

Сьогодні нічого так і не сталося. Я їй не дзвонив, вона, здається, також, хоча, я не вмикав свій телефон. З Києва подзвонили кілька друзів — вітали із Великоднем; приємно, коли про тебе хтось таки згадує; особливо тоді, коли сам собі здаєшся зайвим і непотрібним. А від неї — нічого, отакий от Великдень. Зрештою, на все Його воля. Амінь. Залишається хіба що чекати; забуваючи остаточно, що наше життя — у наших руках. І який ідіот додумався до подібного?

28 квітня

І знову нічого. Відправив їй есемеску — привітав з Великоднем; відповіді немає. Зрештою, воно й зрозуміло. Яка може бути відповідь? І чи так вона мені потрібна — її відповідь? Часом, здається — ні; а інколи — хочеться непереможно бачити й чути цю напівдівчинку-напівжінку; цілувати її і носити на руках. Але варто бути тверезим. Чи потрібен я їй і для чого? Короткий секс, розмови ні про що, доволі холодні часом прощання... Після яких не знаєш, чи варто зустрічатися знову...

29 квітня

Ранок; я на балконі; тихо, зовсім немає вітру — у нас так буває нечасто. Прямо перед балконом у траві длубаються двоє шпаків. Це перші шпаки, яких бачу цієї весни; уже чув їх, а бачу вперше. Шпаки завше асоціюються із поверненням весни — із початком (нарешті) нового року. Так тихо, що хочеться плакати. Напевно, це щось із нервами. Я зовсім не знаю, де вона і що з нею — вона так і не отримала мої есемески — вимкнула мобільний; так триває уже майже добу. Хочеться чути її голос; хай би навіть не голос — хоча б кілька слів у есемесці, відправлених нею. Нічого не розумію; невже це — кохання? Воістину, від цього не вбережешся, на це не буває ради...

Шматок, можливо, прози: «Він сказав, що весни цього року не буде, мовляв, і не чекайте — марно. Не буде святкових дерев — їх зеленої повені; не буде птахів — їх божевільного повернення до наших асфальтів і териконів; не буде щасливих дітей і їх самокатів; колесо — червоне колесо — призначило своє свято тут і тепер. Він розумівся на предметі тієї дивної божевільної розмови. Він ніколи не помилявся, я міг йому вірити. Але, Отче, чому саме тут і тепер? Чому буває так дивно дивитись на світ, який оминає весна, оминають дерева, минають птахи і діти? Звідки це дике й нестримне бажання свята? Звідки ця покара чеканням, Отче? Звідки ці кілометри печалі; ці червоні квітки тупого мовчання, звідки? Чому я сьогодні зовсім один; невже ніхто у цілому світі мене не чекає? Він говорить, що пристрій насправді зелений; але чому тоді так повільно підводиться сонце; чому вмирають дерева; чому? Він говорить, достатньо питань; я говорю — достатньо болю. Він говорить, це тільки початок, але я знаю — початок буває іншим. Помаранчеві риби виринають із темряви і дихають прямо мені в обличчя; їх булькати очі пропікають моє серце, яке зупинилось ще вчора; моє серце — уже не моє, воно — ваше, можете підсмажити його на сніданок — так було вже у моєму минулому житті; або уві сні, який я ґрунтовно забув, хоча бачив його якихось тридцять років тому, у дитинстві, коли тата серйозно поранило в шахті, а у мами були червоні заплакані очі. Татові бинти просякали кров'ю, а обличчя нагадувало пергамент. Я, малий, тоді ледве не зогрішив — я ледве не прокляв Бога... Коли я сідаю за стіл, аби написати нову поему, він стає поруч, за лівим моїм плечем, і говорить, що я боргую пісню, яку мусив написати ще позаторік, але все ніяк... І тоді чорні волювання виринають з мого горла, а пісні немає. Нема. Я говорю йому, що це не моє, я ніколи не зможу створити пісню, а він все стоїть і стоїть за лівим моїм плечем; він говорить, весни цього року не буде; тому я мушу створити пісню, яку чув у дитинстві, коли ще не вмів читати. Помаранчеві риби повертаються і входять у моє тіло; вони реальні, як це бузкове небо. Помаранчеві риби лишають свої потворні відбитки на моєму тілі, і тіло стає рікою, яка тече у сиве й колюче майбутнє, у якому я чомусь не бачу тебе — шу-

каю, але не знаходжу...» Товаришу, чи можна в такий от спосіб написати роман? Чи треба писати такі романи?

увечері

з Києва подзвонив знайомий письменник; говорить, у нього сьогодні народився син. Питаю, як думає назвати. Говорить, Євгеном (якщо дружина погодиться). Питаю, чи відчуває у собі якісь концептуальні зміни? Чи відчуває він себе татком? Відповідає на диво широко — він ще не встиг нічого відчути; звичайно, де йому щось відчути, адже це не він тринадцять годин народжував свого сина; це не він проклинав увесь світ; мужчині це не дано — і в цьому велика сила жінки: саме тому вона і керує світом; немає питань — вона це заслужила на залізному столі у передродовій кімнаті. Інколи думаю, а чи не хотів би я так само мати дитину — таку маленьку симпатичну дівчинку, яку я назвав би Яринкою, або — щонайменше — Ірцею? Звичайно, хотів би... Але як і з ким?

30 квітня

Коли нарешті заборонять важкі наркотики на кшталт водяри, у цій країні почнеться нормальне тверезе життя. Паскудно просинатися із повним ротом густої темної крові. З іншого боку — сухоти — нормальна письменницька хвороба, ви так не вважаєте? Цілком, так би мовити, здоровий дискурс. Смерти Плузника чекали ще від початку 20-х, а він прожив майже до середини 30-х і написав три книги віршів і один роман. А те, що роман називався «Недуга» — не так і суттєво. Він міг називатись і якимось інакше. Скажімо, «Нудота». Втім, «Нудоту» пізніше напише Сартр.

Треба йти до дантиста, але у мене постійно у роті кров. Чи так уже важать зуби, коли щогодини відхаркуєш власні легені? Лякає не смерть, а виключно — її неминучість; не люблю ці пригоди без варіантів... Направду, немає жодного бажання вмирати; це може хіба що значити, що мені подобається власне нікчемне життя. Чи справді подобається? Так, мені уже все подобається; це почалося тоді, коли я став просинатися із повним ротом крові. Коли нарешті збагнув, що минає моло-

дість, уже не хочеться більше вмирати. Смерть — це бажання виключно для молодих... Хочеться жити; просинатися ранком і виходити на балкон; вітатися з кленом навпроти, із сусідом, який о шостій ранку уже палить на лавці; спостерігати за народом, що поспішає на працю; за дітьми, що не поспішаючи бредуть до школи; за сонцем, яке щоранку підводиться зі сходу і заливає мою кімнату бурштиновою повинню; хочеться жити. Це, напевно, минає молодість... Так, це звичайно минає молодість. Той, що стоїть за моєю спиною, нарешті дочекався своєї черги. Я все більше звикаю до відповідальності; я починаю хвилюватися за інших значно більше, аніж за себе. Вмирання плоті на диво провокує життя чогось іншого. Намагаюся бути спокійним — не хлопчик. Але інколи не виходить; тоді закохуєшся у першу-ліпшу жінку і пропонуєш їй своє змучене серце... Чим швидше сухоти з'їдають твоє тіло, тим більшим стає бажання роздарувати себе по частинах, роздати першим зустрічним, зупинившись на сходах підземного переходу. Якийсь незбагнений закон компенсації навпаки. І з цим непереможним бажанням неможливо боротися. Як тупо, напевно, дочекатися пенсії; тягати старе і виснажене тіло, вимагаючи субсидій та іншого соціального захисту; не менш тупо, ніж емігрувати до якої-небудь Канади, де потім і здохнути у місті Ошаві, ностальгуючи за безумною курвою найменням Ukraine. Як на мене, то краще вже здихати у себе вдома. Ностальгія — препаскудна штука; це знають ветерани усіх локальних війн; це ще ліпше відчувають колишні громадяни Югославії або СРСР. Ностальгія — це біль, який не минає з роками, не дивлячись на безоглядну і остаточну ампутацію. Ностальгія — це канцер, який буде жерти вас до кінця ваших днів. І на це уже точно немає ради. Якщо завтра вона не озветься, я викреслю її номер зі свого телефону, бо це не може тривати вічно.

1 травня

Вчора увечері вона таки обізвалася і погодилася приїхати до мене. І справді приїхала. Ми кохалися, як першого разу. І я знову не певний, чи їй було добре зі мною. Хоча, вона і сказала, так — їй добре зі мною. Я не про секс; вона — швидше

за все — так само. Просто нам добре разом, і, можливо, цього достатньо. Ми майже не спали. Рано вранці вона поїхала додому; з відрядження має повернутися її чоловік; вони будуть кохатися, а по обіді підуть в парк імені Щербакова, де він пийме пиво, а вона їстиме морозиво. А я теж купив пива; сиджу на балконі і тупо самотньо його вживаю. Отака от історія; чи варто нотувати її до щоденника? З іншого боку, а що тоді нотувати? Це наразі не повість і не роман; можливо, колись я про це напишу, але не сьогодні. Сьогодні я п'ю на балконі пиво і слухаю «Cardigans», слухаю «The doors», скажімо, «Love Street». Я слухаю «People are strange» і ледве не плачу, так мені добре, настільки мені боляче і комфортно водночас...

Мобільний озивається повідомленням про лист. Це від неї: «Meni sumno bez tebe...» Відправляю листа навзаєм, мовляв, я думаю про тебе. Думаю і люблю. Але, чи насправду люблю? І чи можу я когось полюбити після того, як пару років тому зрозумів, що кохання — виняткова і небезпечна патологія, яка може загрожувати навіть життю, не кажучи вже про все інше.

Так добре і соняшно; в такий день, напевно, страшно буває вмирати. Одна студентка напише у дипломному проєкті: «Життя — це дорога; смерть — лише повернення додому.» Вона матиме на увазі романи Вал. Шевчука. І думаю: як довго триває кохання? І хто засвідчить, що це справді кохання, а не слабенька пародія на правдивий злочин, за який двох божевільних варто скарати на горло? Зі свого досвіду знаю, що тривають ці речі максимум три-чотири місяці. Отже, скільки ще нам лишилося?

Мені насправду буває страшно, коли оператор мережі повідомляє, що вона недоступна. Тоді я готовий когось убити (змивати мобільний в каналізацію немає жодного сенсу — уже завтра доведеться купувати новий); і тоді я пишу есесемки, про які вже за кілька хвилин неймовірно шкодую, але, як відомо, їх суто технічно уже не повернеш назад, колись вони таки дістануть предмет ваших болючих рефлексій. Але все це немає жодного сенсу. Якби я мав свого читача, я сказав би йому, хай він горить у пеклі. І ніякого дадаїзму та іншого лівого

елітаризму. Я з нею сплю, й вона мені смакує, як сказав відомий український поет. Чи хотів би я радикально змінити своє життя? Анітрохи. Мене все влаштовує, мені достатньо того, що маю. Зрештою, мені небагато треба. Це завше подобалося моїм жінкам. Але жодна з них ніколи б не наважилася стати моєю дружиною. І це мене теж влаштовує. Хочеться спокою і рівноваги, але хіба буває рівновага в дорозі? Спокій — це десь у царині смерті.

З Києва знову озивається знайомий, що став нещодавно татком. Скаржитися, що нічого не відчуває. Нічого, окрім проблем, які уже додалися і яких ще буде і буде попереду. Можливо, це тому, що дитину він бачив лише здалеку і крізь шибку. А візьме в руки — здуріє від щастя і невипраних пелюшок; одним словом, стане солідним і правильним дядьком. Бо аж до недавнього часу всі знали його у якості конкретного розпідзя. Чи хотів би я мати дитину? Напевно, бо говорять, це так класно — дивитись на своє відображення і згадувати легенду про порожні дзеркала. До речі, я з дитинства мав підозру, що у дзеркалах нікого немає. Наразі не лишилося жодних сумнівів щодо цього. Вони порожні, дивитись немає куди; дивитися можна хіба що у власну душу, здригаючись від холоду її порожнечі. Хаос панує там; відтак, життя можна кваліфікувати як процес опанування хаосом. Це схоже на працю убійного відділу. Відстрілюєш самого себе, а потім шукаєш у цьому винних... Хіба не маразм? Так, я хотів би мати дитину, хоча знаю, що діти — це невдячні потворні створіння, головний біль до кінця твого життя і тому подібні речі.

2 травня

Сьогодні вона поїхала до Києва у службових справах. Я не побачу її кілька днів. Не знаю, як прожити цих кілька днів. Маю купу роботи, але не можу сконцентруватися хоч на чомусь. Тим часом у кількох редакціях чекають обіцяних мною матеріалів, а в театрі чекають на мій переклад п'єси. Треба перемагати себе і почати нарешті працювати. Думаю про роман; він розпирає мене; я вагітний ним уже не перший місяць, але чи зможу передати паперу те, що відчуваю наразі?

увечері

з потягу вона надсилає листа на мобільний: «Meni tak hochet'sja tebe zaraz bachyty. Ty de? Napyshy meni kil'ka sliv!» І я пишу, що мені кепсько без неї; і це справді так. У відповідь отримую від неї ще кілька слів: «Ja tebe ljublju!». І мені цього досить; навіть, якщо завтра вона не згадає про мене. Люди зустрічаються, аби трохи побувши разом, знову розійтися у різних напрямках. Нічого не буває вічного. Так мені колись популярно пояснили; і я з цим погодився, позаяк залишився жити. А міг би і не погодитись. Мабуть.

вночі

вона десь у потязі, я сиджу за комп'ютером і намагаюся щось написати. Вона, напевно, вже спить. Відправляю їй ще одне sms, невдовзі отримую відповідь: «Djakuju, ja ljublju tebe»; і, вірите, я не знаю, чи хочу я жити; чи хочу померти; просто, ліпше, ніж наразі є, вже бути не може; отже, можна й померти; чого ще чекати від цього ненормального життя? А з іншого боку, я пречудово усвідомлюю, що кохання не триває аж надто довго; так само буде і сього разу; не може бути інакше; ця метафізика нездоланна; вона зовсім не знає жалю.

Не лягаю спати ще пару годин — а що, коли вона знову надішле есемеску? І я не зможу її вчасно прочитати... Нарешті пишу ще десять тисяч знаків якоїсь статті і лягаю. Есемесок від неї сьогодні, напевно, уже не буде. Лишаю увімкнутим мобільник, поклавши його поруч з подушкою, і провалююсь в сон. Більше ніяких подій сьогодні не буде. Все, що буде, почнеться не раніше від завтра. Завтра зранку я їй подзвоню.

3 травня

Телефоную їй зранку; вона уже в Києві; щойно зайшла до готельного номеру і впала на ліжко перепочити («впала на ліжко» — мені не дуже подобається, уява домальовує фантастичні картини, знаючи її вдачу); дуже задоволена з мого дзвінка; зраз десь поснідає і почне домовлятися про свої ділові зустрічі; слухаю її голос і ловлю себе на думці, що, можливо, і не варто

було телефонувати; адже сьогодні субота, до того ж — день суто посталкогольний, післясвятковий, себто — суто похмільний — які можуть бути ділові зустрічі 3 травня в цій країні? Добре, кажу, удачі. Дякує, і ми роз'єднуємося; все. Більше я їй телефонувати не буду.

по обіді

наразі телефонує вона — уже напівп'яна, себто — не дуже твереза — як і слід було чекати від зустрічей святкового дня. Вона у каварні у Гідропарку; добре, хоч не на Хрещатику. Хоч, з іншого боку, Гідропарк нічим не кращий — теперішній Гідропарк. Прошу її не пити багато і контролювати себе. Напівіронічно додаю, мовляв, *бережи себе*. Вона відповідає, що кохає мене, а пиво наразі п'є зі шкільною подругою, яка тепер мешкає у столиці. Ще кілька секунд і ми знову роз'єднуємося. Лише за рахівником мобільного помічаєш, як швидко минає час — наш час; важать не гроші — просто стає трохи моторошно, коли час стає таким реальним, близьким і конкретним.

Як не дивно, після розмови із нею, мені дуже добре працюється; за пару годин завершую якусь гробану статтю, яку уже тиждень, як маю здати до редакції. Доки працював, намагався про неї не думати. Але — чи я можу про неї не думати? Скинувши на дискету статтю, роблю собі розчинну, але дуже міцну і солодку каву. Багато палю на балконі, думаю, чи не вийти за пивом. Чим завершилася її п'янка із подругою; чи не додали до пива горілки або вина; чи не приєдналися до двох якихось уродів, яким вони, безперечно, сподобаються; у чийому ліжку усе це завершиться — увесь цей сучий гідропарк? У мене завше була багата уява — з дитинства; часом це помітно заважає.

увечері

її телефон не відповідає, і це лише збуджує мою хворобливу уяву, вражену чимось на кшталт ревностів; хоча — чи маю я її ревнувати? Вона також не телефонує, хоча й обіцяла. Добре, я виходжу до магазину, купую три пляшки пива і маленьку пляшечку горілки. Все буде добре, варто лише трохи розслабитись,

тим більше, що сьогодні я навіть непогано попрацював. День був не з найгірших; нормальний тверезий день, які бувають, якщо чесно, не так уже й часто.

4 травня по обіді

Знову телефонує вона і говорить, що трохи вчора напилася із подругою. Голос утомлений і щасливий. Мені особисто майже все ясно — чому вона така втомлена і щаслива. Вітаю її із цим і не втримуюся, аби запитати, чи знайшла вона уночі своє ліжко в готелі? Так, її супроводжувала подруга і двоє кумедних сорокарічних ведмедиків, із якими вони познайомилися ще в Гідропарку і пиячили залишок вечора. Питаю, що було далі. А що буває, між двома жінками й мужчинами у готелі після хорошої дози алкоголю, відповідає також питанням, і то доволі уїдливі. Різне буває, говорю роздратовано, а що було у вас? Різне було, чого тільки не було, заснули лише під ранок, подруга заснула прямо в душовій, а вчорашні дяді оце лише пішли звідси, розповідає вона підкреслено бадьорим і задоволеним голосом. А я відчуваю непереможне бажання її задавити, прямо тут і тепер. Підозрюю водночас, що не було ніякої подруги і взагалі нічого й нікого. Прошу передати рурочку подрузі. Для чого, питає? Треба. Добре, говорить, вона саме виходить з лазнички, передаю, тільки прошу — не будь брутальним і смішним, ліпше будь трохи кумедним, жінкам це подобається... Добре, говорю, я буду кумедним, здається, я давно вже кумедний... Після цього я чую у рурці жіночий голос; значить, ця подруга насправду існує. Чи було усе інше — чи були разом з ними цієї ночі два кумедні ведмедики? Саме про це я одразу й питаю. У відповідь — сміх. Питаю, чи справді я такий кумедний. Так, говорить вона, такий кумедний, бо ревнувати її подружку мав би законний чоловік, але ніяк не коханець... А хіба я коханець, питаю, знову викликаючи хвилю дзвінкого жіночого сміху. Так, говорить, мені про вас розповідали... Цікаво, лише видушую з себе, відчуваючи, як каламутні хвилі невмотивованої люті накочують на мою свідомість, мою гордість, чоловічу гідність, зрештою, не лишаючи мені жодних шансів. А подруга, весела, напевно, дівка, ще деякий час сміється, а потім передає рурку

їй. Ну, і що ти хочеш іще почути, питає. Я розкажу у найдрібніших подробицях, коханий, що саме ти хочеш почути, — куди мене вчора і скільки? Тоді слухай...

Але я уже вимкнув свій телефон. Знову захотілося змити його в унітазі. Вийшов із сигаретою на балкон. Підносячи до губ запальничку, помітив, як дрібно трусяться мої руки. Це — нерви, треба про неї більше ніколи не думати і навіть не згадувати. Але це не так просто. Я щойно збагнув, наскільки боляче і безнадійно в неї закохався... Мене окремого вже не існує, є тільки вона і я десь поруч із нею. Але є ще окремо вона; власне, так і надходить біль, бо поруч із нею завше буде якийсь мудак, якому вона зробить мінет; якому залюбки дасть, навіть не спитавши його імени; якому з невідомих мені причин дозволить навіть обробити її анус, хоча вона не відчуває від цього жодного задоволення; якому вона дозволить робити із нею все, чого запрагне його хвороблива фантазія... Якому вона навіть дозволить привести себе на день народження свого друга, де буде ще багато п'яних недоносків, які братимуть її хором, а він усім цим керуватиме, отримуючи неабияке збочене задоволення. Чи можу я все це винести? Боже, звертаюся до тебе... Як мені жити із цим, як дати раду цьому непотрібному і болючому почуттю, як? Як стати на рівень з тими, хто зовсім не знає, що можна когось любити більше за себе рідного? Так було завше — питань — значно більше, ніж можливостей отримати на них притомну відповідь. Так було завше. А наразі — між нами відстань довжиною у ніч, відстань поміж Донецьком і Києвом, відстань, здолати яку я не можу.

5 травня

Це, звичайно, безглуздо; ніхто не назве мене розумним після того, що я збираюся зробити, але інакше я вже не можу. Вона двічі телефонувала, коли телефон був увімкнутим, і двічі я давав відбій. Було ще дві есемески. Перша: «Chomu ne hochesh govoryty? Ty de i jak? Podzvony meni». І друга, на яку хотілося відповісти, але я все-таки, стримався: «Uvimkny telefon, duzhe proshu!». Я вирішив зробити вигляд, що мене немає, а, можливо, ніколи і не було у її житті... Трохи смердить звичайним

маразмом, але все це уже у минулому. У її майбутньому житті мене уже точно не буде. Я так вирішив сьогодні і одразу відчув неабияке полегшення, власне, так буває завжди, коли нарешті приймаєш рішення. Аби лише вистачило духу втілити його у життя.

10 травня

Сьогодні випадково побачив у газеті «Донецьк today» вірш місцевого автора. Зазвичай, не звертаю увагу на цих графоманів, але ці рядки око вихопило випадково, проте надійно; я одразу їх запам'ятав. Хтось невідомий написав про моє життя, ніби зазірав у шпарину, або, принаймні, до цього мого щоденника: «*Ти говориш, у Києві — літо, / А у мене в Донецьку — осінь... / Хтось посіяв, зnikomий, жито, / Та не вижав, кумедний, досі*». Досить скептично ставлюся до всіх цих поетів, але часом натрапляю на дивні рядки... Від яких або хочеться вмерти, і то — якнайшвидше, або ж навпаки — жити. Особисто мені — хочеться жити. Бо, попри все, життя аж надто прекрасна штука, аби від нього добровільно відмовлятися. Справді, хочеться жити! Як там у Мандельштама? — *Мы еще проживем, мы еще почитаем!* — здається, так. А про неї намагаюся зовсім не думати. І майже виходить, ще трохи — і все, — свобода.

13 травня

Не знаю, як про це написати, і чи варто писати про це взагалі... Я почув її голос у рурці, її номер чомусь не висвітився, і зрозумів — нічого не можна змінити. Бо, власне, немає такого бажання. Просто немає бажання. Усе втрачає свій сенс — геть усе. Нічого не розумію, нічого... <нерозбірливо>. Здається, я нікого ще так не любив у своєму житті, як її. У відповідь — гостро зібрані губи; на питання — усміх <нерозбірливо>. Говорять, накласти на себе руки — це не лише гріх, це, ніби-то, досить непросто. Насправді, не так уже й складно, коли життя стає просто нестерпним. Сьогодні я зрозумів остаточно — я не можу жити без неї. Свій початий роман (52 стор.) я уже знищив, не хочу аби хтось його прочитав у такому вигляді — роман — це, все-таки, не щоденник; роман мав би бути дописаним і доопра-

цьованим перед виходом поміж люди. Або інакше — просто не хочеться залишати його сиротою. Із цим щоденником трохи простіше. Я хочу відправити його поштою до неї, має отримати вже наступного дня, себто завтра. Це зовсім не помста і не красивий жест перед стратою. Просто хочеться, аби вона узнала нарешті, як сильно її люблю. Здається, всерйоз я так і не зміг їй про це повідомити. 13 травня, вівторок — чудовий соняшний ранок. Прекрасний сам по собі. Чому до цього потрібні якісь обов'язкові додатки? Як там у Буковські? — *Навіть людям більш великим, ніж я, не довелося домовитись із життям. А між тим, ще хотілося б жити.*

...Я дочитав останню сторінку і лише після цього відчув себе злодієм. Адже я читав не повість в літературному журналі, — власник міг бути десь поруч. Він будь-якої миті міг повернутись за тим, що забув на цій лавці у скверіку. Міг би побачити, як я читаю. І що б я йому говорив у своє виправдання?

Я почав озиратись довкола. Людей було небагато. Переважно всі швидко проходили вулицею — одні у південному, а інші — в північному напрямку. На лавках у скверіку було трохи молоді та кілька пенсіонерів. Автора цього зошиту, на щастя, не видно.

Закривши зошит, я обережно поклав його на місце — на самому краєчку лавки біля якої стояла чорна урна для сміття. Сонце припікало. Я раптом згадав, що невдовзі вже має прийти Марина. Її пара вже добігала кінця. Згадка про Марину мене трохи збадьорила. Зараз прийде мала і ми підемо в парк. Або — обідати. Вона, певно, зголоділа. Можна зайти в «Українське бістро», що на бульварі Шевченка в підземці, а вже потім до парку. Або і до неї. Поки бабуся її в лікарні, а мама на праці.

Сонячні зайчики гуляли моїм обличчям і мені було добре. Зовсім поруч пролітали авта і важко пихтіли трудяги-тролейбуси. Я вже майже забув про зошит, що лежав поруч зі мною на лавці. Хтось сторонній навіть міг би подумати, що це мій зошит, — він так мирно лежав біля мене. Але, на щастя, він був не мій; сумна історія його власника зовсім мене не стосується. У мене все добре. Саме так я міркував, коли

надійшла есемека. Це від Марини. І ось, що я читаю вже наступної миті: «*Vyba4, ja zaraz ne zmozhu zustritysja. Maju spravy. Davaj zavtra?*»

Я знову кидаю погляд на зошит. Чи так уже все це мене й не стосується? Встаю з лавки й повільно йду на зупинку. Зошит лишається там, де я вперше його зауважив. Хоча, вже сідаючи до маршрутки, знову відчув спокусу забрати його з собою. Для чого? — Не знаю. А ще захотілося випити і вже так перебути цей час, якого ще так багато до нашого з Мариною завтра.

...А наступного дня Марина зателефонувала й сказала, що виходить заміж. Подібна розв'язка наших стосунків завше мала саме таку перспективу, тому я не маю ображатися. Так говорила Марина. Звичайно, нема проблем, погодився я.

Добре. Тим більше, це зовсім не означає, що ми ніколи більше не зустрінемося. Обов'язково зустрінемося. Незважаючи на її заміжжя за розрахунком, ми можемо час від часу зустрічатися і разом приємно проводити час у ліжку. Так вважала Марина. Я мовчав, але думав помітно інакше.

Знову заговорила вона:

— Добре, будь хорошим хлопчиком і не ображайся на мене...

— О'к, як скажеш. А яке в нього авто, можна поцікавитись?

— Чорний бумер, звичайно... — і вона щиро й по-дитячому розсміялася.

— Хай не ганяє занадто швидко, *бережи себе...*

— Я люблю тебе! Чуєш? Не ображайся, ти ж усе розумієш. Ти все одно був найліпшим. Цілую! — після цього вона одразу поклала рурку.

Я кутив на балконі і думки мої плутались. Не відчуваючи ані образи, ані жалю, я мав би здивуватися власній спокійній реакції. Але подиву чомусь не було. І я знову згадав про той зошит у скверіку.

Я думав про *нього*.

Як він? Що з ним? Чи зміг вишпортатись із тієї ситуації? І що вона насправду для нього? Де та межа, за якою буває уже божевільня? Якщо з ним щось трапилось, це буде неправильно. Хіба він чимось завинив? Я кутив і щиро зичив йому гараздів. І знову пошкодував, що не забрав його зошит з собою. Наразі можна було би його перечитати уважніше, зупиняючись на окремих деталях. А їх, здається, не бракувало.

Приміром, він читав Буковські. Цікаво, в перекладі чи англійською? А ще йому боліли якісь речі. Настільки, що він мусив про них писати до чорного загального зошиту. А ще він писав роман — устиг написати 52 сторінки... Мабуть, я хотів би із ним познайомитись. Ми говорили б із ним про всі ці речі. Навзаєм я розповів би йому і свою історію. Ми могли би стати друзями.

Лише після цього знову згадалась Марина. Образ її виглядав трохи дивно. Принаймні незвично. Тьмяно і невиразно. Я намагався пригадати її запах та інші вагомні допіру деталі, але зрозумів, що все це уже недоступне для мене. А ще я збагнув, що ми більше ніколи-ніколи з нею не побачимось. Водночас думав, чому я так спокійно зустрів цю новину від неї? Невже я зовсім її не кохав? Здається, таки кохав... Тоді звідки цей несподіваний мертвий спокій? Ця невластива мені байдужість? Я знову і знову ставив собі подібні питання, але відповідей знайти не міг. І це було, по-своєму, навіть цікаво.

Літо

Тоді було літо і з Лівого берега щодня долітали чутки про термітів. Їх ніхто не бачив, але уздовж Кальміюса множилися лінії шанців. У траншеях порпалися мовчазні заповорошені шахтарі. Їм допомагали анемічні недоноски з порядних буржуазних родин — студенти і ліцеїсти. Як вони знаходили спільну мову — не зрозуміло. Терміти наближалися, на місто лягала тривога, але місцеве телебачення й радіо уникали розмов з цього приводу. Натомість скрізь можна було почути: *кохай мене по-французьки!* Добре.

Зазвичай я сидів у відкритій каварні на березі річки і читав якусь книгу. Поруч на столику — сигарети, попільничка і пляшка якого-небудь каберне; звичайно, охолодженого. Я дивився на шахтарів, тягнув холодне вино і повільно гинув від спеки.

І кому потрібні ті шанці? Навіть, якщо терміти. Навіть, якщо війна. Хіба у нас немає авіації? Хіба немає ракет, здатних валити *чужі* літаки? Наприклад, російські. Але дуже спекотно. Просто неймовірно. Просто паскудно. Не знаю, але думаю, за все це хтось має відповідати. Скажімо, китайці. Який-небудь майбутній тайфун або що. Вдень ще нічого. Літо, і це зрозуміло. А от коли уночі температура опускається лише до 28 градусів, тут уже не до жартів. Гарячі ліжка і вологі простирадла. Зовсім неможливо думати про кохання. Тим більше — кохатися. Сама думка про секс серед такої задухи ризикує викликати загальний істеричний колапс організму. Прокляте літо. Смердюче місто. М'який асфальт.

Я ковтаю холодне вино і намагаюся зануритися у сенс щойно прочитаного. Марно. Щось про мітологізм раннього Андруховича. Тут же — про інтертекстуальність, симулякри

та іншу *смерть автора*. Ховаю книгу до торби. Палю і дивлюся на шахтарів. Містом уперто повзуть чутки, хоча паніки ще немає. Військових у місті не видно, навіть менти кудись поховалися. Але на серці чомусь тривожно. Все це поволі починає нагадувати старого доброго Кафку.

По обіді праця у шанцях припиняється, і шахтарі в запо рошених робах розходяться по домівках. Студенти починають жлуктати теплу горілку і співати патріотичних і сороміцьких пісень. Втім, перехожі не звертають на них увагу. Хтось говорить, праця у шанцях незле оплачується. Можливо, немає жодних ворогів на Лівому березі, а все це лише спеціальна урядова програма для шахтарів та інших безробітних? Це схоже на правду, хоча і не дуже. І як я до цього додумався? Треба продати якийсь опозиційній газеті.

Спека не спадає. Я поволі ковтаю вино. У свідомості пролітають якісь кольорові картини. Мозок плавиться, а між тим уперто виникають якісь світлини, невдовзі їх заливає червоним. Як у Олівера. Там, де Мелорі та її придуркуватий коханець-психопат. Здається, це було пізньою весною минулого року. Так, звичайно, тоді була весна. Бо все хороше має приходити разом з нею. Скажімо, перше кохання; друге кохання; перший в житті коїтус; другий в житті коїтус; день народження твоєї держави; третій в житті коїтус; четвертий в житті коїтус... Хоча, щодо першого коїтуса, то романтики було небагато. Я і досі його пам'ятаю, себто — не можу ніяк забути. Мені було шістнадцять, а їй — чотирнадцять. А ще у неї було екзотичне, як для шахтарського містечка, ім'я і неймовірно паскудний характер маленької хвойди. Нічого у нас не вийшло. Було соромно, а потім вона заснула. А я довго курих на кухні. Наступного вечора вона переспала з дорослим дядечком. Ми посварились і не бачились більше року. Така от історія.

Все-таки, була не весна. Було літо. Прокляте спекотне літо. Я лежав на дивані і дивився фільм про Джима Моррісона. «Тобі добре, Джиме? Тобі сподобалося?» — питає Памела. Звісно, йому добре. Добре помирати, коли тобі лише двадцять сім. Це так добре, ти навіть не уявляєш. Мені шкода Джима, просто шкода до сліз, і я вимикаю телевізор. Шкода не тому, що

він рано загинув, а тому, що він був аж *настільки* самотнім. Зрештою, хто з нас не самотній? Можливо, я? Чи ті шахтарі, що невтомно риють шанці, а потім до втрати свідомості п'ють самогон? Замість відповіді — камінна тиша. Проклята тиша. Відповіді немає у жодній книзі.

Аби якось розважитися, телефоную до знайомих. На жаль, майже всі вони письменники. Або — викладачі літератури. Або — ідіоти. Нікого немає вдома. І це зрозуміло — літо. Сейшли, Самуї, острів Крк, якщо він існує не лише у хворій свідомості Іздрика. Ще трохи вина і знову телефоную. Нарешті рурка оживає голосом знайомого письменника. В усякому разі, він сам так себе називає. Він чомусь дивується, почувши мене, і питає, що сталося. Тепер моя черга дивуватися — невже щодня має щось ставатися? Починаю шкодувати, що набрав його номер.

— Землетрус у Донецьку, — кажу, — вісім балів; Петрівка в руїнах, а на завтра обіцяють всі десять. Уявляєш собі?

— Га? — відповідає письменник. — Звідки знаєш?

— Чому кожна курва у цьому місті хоче мене трахнути? — питаю.

Він у свою чергу питає, чому я такий загадковий і збуджений. І що, все-таки, сталося? Тоді я здаюся, підпалюю сигарету, вдихаю-видихаю дим і тоді уже зізнаюся:

— Я закінчив роман...

Наступне його питання не ліпше за попередні. Мовляв, а що за роман? А мені уже не хочеться говорити, бо я не пишу три романи одночасно. Мене надто мало у цьому світі, аби я міг бути учасником, або хоча б автором кількох романів тут і тепер. Всі ці розмови про літературу... Ви розумієте. Тим часом рурка повідомляє, що всю ніч писала прозу, а перед ранком — ще трохи й віршів. «Добре, — говорю я, — трохи віршів на сніданок — це зовсім непогано». Він продовжує щось захоплено розповідати про свій креатив минулої ночі, а я вже не тут, я згадую маленького хлопчика Терена.

Коли він помер, за вухом лишилася сигарета, яку він не встиг підпалити. Я наполягав, аби Терена ховали разом із сигаретою, але брат небіжчика, тупий придурок із Детрой-

та, був категорично проти. Я продовжував наполягати, і він викликав міліцію. Мене довго били ногами два сержанти у відділку, а Терен про це не знав. Зрештою, як і його тупий американський брат, який думав, що мене просто цивілізовано оштрафують. Закривавлений, я приліз уночі на цвинтар, розшукав свіжу могилу Терена, і все йому розповів. Я сказав, що не ображаюся ні на його брата, ні на ментів. Бо це не вони, а моя мама, пожартувавши, народила мене у цій поліцейській державі. Терен, як це часто бувало й раніше, нічого не відповів. А я сидів — зовсім поруч від нього — і побитими губами відсorbував прямо з пляшки. Розбиті губи пекли. Мені було самотньо і зле. Тієї миті я залюбки помінявся би з Тереном місцями. Хай би він спробував сидіти на свіжій могилі друга і обпикати розбиті ясна горілкою. Але Терен, як це часто бувало й раніше, мовчав.

Нарешті рурка питає, як справи з моїм романом? «Яким?» — наразі вже моя черга веселитися. «А хіба ти одночасно пишеш кілька романів? Ти не обкурений часом?» — рурка стає неможливою, і я вмикаю телевизор. Диктор голосно і майже радісно повідомляє, що сьогодні вночі у столиці Донбасу, у Місті-на-Кальміюсі, буде плюс тридцять два. «Ого!» — дивується мій знайомий письменник.

«Отож». І це був кінець розмови.

У дитинстві я хотів жити довго-довго, і дуже боявся смерті, хоча, вона завше була поруч з нами. Шахтарські родини, пролетарське собаче життя. Україна. Я хотів жити сто п'ятдесят років, тобто, трохи більше за свого діда по матері, який прожив дев'яносто. Знав, що це неможливо, але хотів. І звідки таке бажання? Одна моя знайома говорить, що я завше хотів неможливого. Я так не думаю. Хоча, трохи є. Я хотів жити довго і кохатися з усіма жінками у цьому місті. Я мріяв про свято, а його не було. А потім я став дорослим. Але ніколи не мріяв кохати принцесу Діану. Потім вона загинула. І це реально. Не те, що вона загинула, а те, що мені не хотілось її, як жінку. А ще я не хотів би кохатися із селянками, які пахнуть молоком і землею. Мене завше вабили індустриальні курви,

хоча, я ніколи їм не вірив. Банально, але найбільше вабили ті, що влітку не одягають білизну.

Якщо вже про кохання, то я типовий маніяк, як визначила одна знайома шлюшка, яку довелося трахнути, коли вона у крамниці пішла до кабінки приміряти сукню. Це було насправду незабутньо. Сукню вона тоді не купила. Себто, навіть не приміряла. Сказала, хай уже іншим разом, коли зайде сюди сама... Але менеджер крамниці все одно була з нами люб'язною. Вона пригостила нас кавою і просила заходити *ще*.

Міркую про свій незавершений роман. Багато палю; палю, аж доки не починаю відчувати приступ нудоти. Написання роману чимось дуже нагадує тривалий виснажливий секс. Це, коли ще хочеш, але більше не можеш. Від усвідомлення цього інколи хочеться вмерти. Більшість моїх знайомих письменників у таких випадках ставлять останню крапку, відпочивають, доки рукопис мандрує по видавцях, а потім, домовившись про наклад і гонорар, починають писати новий роман. Знову палю і дивлюся на шахтарів. Чи знають вони, що це їх країна, що це їх невеличкий острів? Мабуть, ні. Вони не ірландці. Так, на ірландців вони анітрохи не схожі. Хіба що так само багато п'ють. Жодних інших аналогій не бачу.

Я повертався з вокзалу маршрутною. Здається, проводжав брата на 47-й потяг. Перед тим на пероні побачив дуже привабливу жінку. Привернули увагу її сідниці, обтягнуті затисною, тоненькою і зовсім прозорою суконькою, і гострі кінці її човників-черевичок. Ви не повірите, але мені захотілося її трахнути прямо там, на пероні, у людному натовпі. Ми зустрілися поглядами, і наші бажання співпали. Ще б пак.

Я стояв і кутив, дивлячись на її засмаглі ноги. Це трохи відволікало. Біля неї були дві великі валізи та її ідіот чоловік. Вона говорила з ним і думала, мабуть, як же паскудно, що не можна зі мною наразі трахнутись. Не можна навіть узяти мій телефон, аби домовитись на пізніше. Я докурив сигарету, а її чоловік потягнув валізи до вагону. Вона приречено полізла за ним. Навіть не обернулася. А я стояв і чекав. Марно. Вона

зникла у пащі вагону. Все правильно. Сьогодні був не наш день; сьогодні була неділя.

У маршрутці поруч зі мною сіла жінка трохи старша за мене. Між іншим, лише двічі мав старших за себе жінок. І жодна з них не нагадувала мені мою маму. Із цим у мене усе гаразд. Ця жінка незле виглядала, і я зрозумів, що хочу її. Зайве, мабуть, говорити, але вона була без бюстгальтера. Її білосніжна блуза була відповідного покрою. Ми рушили, і мені захотілося курити, але у маршрутці було не можна. Ми їхали вечірнім містом, у синіх донецьких сутінках, крізь безкінечні неонові спалахи. Треба було щось робити.

Я чемно спитав у неї, котра година. Маючи годинник на руці. Краще спитав би, як дістатися до найближчої бібліотеки. О цій вечірній порі. Вона не менш чемно відповіла, посміхнувшись. Потім я робив вигляд, що сплю. Для себе я уже вирішив, що сьогодні доведеться обмежитись мастурбацією. Зрештою, так навіть зручно.

Вона зібралася виходити на моїй зупинці. Я вийшов першим і запропонував їй руку. Це було досить кумедно. Вона подякувала і знову посміхнулася. «Моя рука», — додала згодом, і я зауважив, що вже деякий час утримую її руку. Навколо люди, дехто вже на нас зацікавлено дивиться. Рука в неї була пречудова, з тонкою прозорою шкірою і видовженими пальцями. Якщо вперше бачу жінку, завше звертаю увагу на її пальці. Це багато про що говорить. Це була виняткова рука, не часто таку зустрінеш. Навіть у місті; навіть у Місті-на-Кальміюсі, де загалом вродливих жінок не бракує: Де, можливо, їх надто багато. Тому всі гуляють, п'ють, трахаються, дивляться на феєрверки, ніхто не працює, не цікавиться політикою, не купує книжок.

Я пропоную познайомитися; скажімо, обмінятися візитівками. На всяк випадок. Вона дістала із сумочки маленький клаптик картону. А я чесно зізнався, що ніколи в житті не мав візитівок. Потім поцікавився, чи дуже вона поспішає. Ми стояли біля сходів обласної наукової бібліотеки. Я сказав, що можна прогулятися вздовж вулиці Артема до площі Леніна, потім біля Головношта повернути праворуч, вийти на бульвар Че Гевари, до фонтанів, і посидіти там на лавці, або і просто в траві.

— На тій лавці доведеться цілуватися, — сказала вона серйозно.

— А ви щось маєте проти поцілунків? — спитав її я.

Ні, вона нічого не мала проти поцілунків, але ж вони вимагають продовження. Не говорячи вже про те, що від них стають вологими трусики.

Ми повільно йшли вулицею Артема, наближаючись до Оперного театру. Праворуч у скверіку цілувалася молодь. В одному випадку це були два молодих чоловіки. Маю на увазі, це були голубі. Побачивши їх, я сплюнув на бруківку і сказав своїй супутниці, що хочу жити довго-довго, сто п'ятдесят років.

Це була очевидна помилка. Вона, звичайно, подумала, що я божевільний. Зрештою, так і є. Зовні це майже непомітно, але насправді я — божевільний. Я знаю це краще за інших. Зазирніть до моїх очей і ви все зрозумієте без додаткових пояснень. Вночі до мене приходять чорні чоловічки. Кількох я убив, але інших це не відлякує. Маленькі гідотні гноми. Але це уже інша історія. Можливо, колись розповім.

Отже, вона подумала, що я божевільний. Їй знову не пощастило. Як учора, завтра, як все паскудне її життя. В її житті було уже стільки придурків; про них можна було би написати книгу під назвою «Усі придурки, яких я знала». І я був таким черговим придурком. Я прочитав це у її очах і поспішив дещо пояснити, аби заспокоїти.

— Я майже нормальний, але я письменник, тому схильний іноді говорити красиво... До того ж, це придумав не я, а інший письменник... Він хотів бути шикарним, як леопард, і любити ніжних жінок з добрими розумними очима...

Навряд чи вона одразу мені повірила, втім залишалася й далі поруч. Але вона однозначно не бажала йти до фонтанів слухати воду. Можливо, вона просто не бажала зі мною трахатись. А між тим, вода — коли її бачиш і чуєш, — продовжує наше життя. Можливо, я про це десь читав, але, швидше за все, шойно вигадав. Все-таки, я письменник.

Тоді я сказав, що ми можемо піти просто до мене. Я живу зовсім близько. Вулиця Набережна, однокімнатне помешкання, третій поверх. У кімнаті є холодильник «Норд», а у ньому —

лід і біле вино. При згадці про холодильник вона оживає, але говорить, що не може отак, відразу, не узнавши мене, як слід, трахатись зі мною в однокімнатному помешканні на вулиці Набережній. До того ж, вдома на неї давно вже чекає чоловік.

Я підпалив нову сигарету і сказав, що немає у неї ніякого чоловіка. Вона імітує обурення. Мовляв, звідки я можу бути у цьому впевнений?

— Це очевидно, але якщо вам більше подобається мастурбація, то можете забути про вулицю Набережну. Зрештою, я до цього ставлюсь спокійно і навіть сам практикую...

Я сказав це сухо і жорстко, і чомусь подивився на свій годинник. Ми зупинилися біля Оперного театру. І я взяв її за лікоть. Вона була трохи напружена, міркуючи про своє, жіноче та дріб'язкове, приміром, чи варто їй зі мною сьогодні трахатись. Але звільнитися не поспішала. В її очах було щось тваринне, а груди, що випадали із блузки, просили до них доторкнутися. Вони благали зробити їм боляче. Добре, але не тепер. Можливо, пізніше. Наступного літа. Шутка. І раптом у ній щось зламалося. Я відчув її тиху покору. І ми пішли далі. Перейшли на інший бік вулиці і далі, вниз, Театральним проспектом. Тепер уже вона обережно тримала мене за лікоть.

Я попередив її, якщо треба зателефонувати, то це варто зробити з автомату на вулиці, бо я не сплатив останній рахунок і дзвонити з мого помешкання можна хіба що в рейку. Але рейки у мене також немає. Вона сказала, що в неї мобільний. Добре.

Марина, так звали мою супутницю, бере мене під лікоть і пропонує перейти на ти, якщо вже така історія. Вона питає, чи справді я письменник?

— В усякому разі, так дехто вважає. А ще — я пишу роман, — відповідаю, знаючи, що наступним її питанням буде щось стосовно тематики моїх творів, якщо вона знає слово «тематика». Так і є. Марина питає, про що мій роман. Боже, звідки я знаю. Це ж просто роман, це не докторська дисертація...

— Можливо, ні про що, а можливо — про біль... про самотність... Словом, я пишу про живих людей...

Вона не зовсім мене розуміє. Але це не вперше. З іншого боку, відчувалося, що їй подобається йти вечірнім проспектом

і говорити з живим письменником. З письменником, до того ж, доволі молодим, бо по телевізору вона бачила тільки старих і бородатих дідиків — якісь там Мушкетик, Загребельний, Яровий, Цибулько, Бузина... Або — у кращому разі — недовиграних феміністок — вона не пригадує їх імена, лише спотворені судою їх нежіночі обличчя... Марина, як не дивно, трохи знала сучасну літературу (зрештою, позаду у неї філфак, як у більшості з нас), але питання ставила доволі кумедні.

— І як називається твій роман?

— Він називається просто — «Ельза».

— І хто така Ельза?

— Ельза — героїня мого роману. Все дуже просто.

— А є реальна жінка з таким ім'ям?

— Мабуть, ні. Жінку з таким ім'ям я ніколи не знав. Хоча, є така жінка у Мандельштама. І вона помирає зовсім молодою. Цю звістку приносять птахи...

— Цікаво... — говорить Марина, і я бачу, що їй насправді цікаво.

— Мандельштама давно не читають, але це був хороший письменник... Зрештою, це зрозуміло, бо він був євреєм. Його «Єгипетська марка» — це ліпше з того, що дала російська література... Ще була Ельза у Віктора Шкловського, російського формаліста і життєлюбця. Ця сама Ельза була дружиною Арагона і рідною сестрою Лілі Брік... Чи трахалась вона з Маяковським, може знати лише Маяковський... Маю на увазі Ельзу, а не Лілю... А ще була Ельза в романі мого товариша Генрі. Але моя героїня інша...

— Чому так гірко? — ловить Марина мою інтонацію.

— Та ні, нічого. Нормально. По-людськи...

Я підпалюю одночасно дві сигарети і одну передаю Марині, хоча, вона про це й не просила. Сьогодні вночі вона переночує у подруги. Так вона скаже мамі. Її мама все зрозуміє, але імітація, — без неї не можна. Обивательська добропорядність має бути збережена.

Дійшовши до Набережної, я пропоную Марині не поспішати і спуститись спочатку до Кальміюса. Адже сказано — споглядання води продовжує людське життя. Навряд чи я вірю в це, я взагалі не люблю воду, але. Хотілося бачити воду. Який би

Фрейд пояснив природу такого бажання? Питаю тим часом Марину, чим вона займається, де працює. Вона робить рекламу, дизайн. Ну, звісно, чим ще сьогодні можна займатися? Можна було й не питати.

Ми зійшли з асфальтованої стежки в пісок. Стояли біля води. Вода неймовірно смерділа. На поверхні гоїдалося різне сміття — розчавлені плястикові пляшки, шматки паперу, шприци із залишками чиеїс крові, інше лайно, яке не можна було ідентифікувати. Колись на цьому місці був пляж, наразі це просто смітник. Я кутив, а Марина дивилася в очерети протилежного берега. Праворуч у перспективі був міст, на якому спалахували вогники іномарок. На душі було трохи вогко. І я вже не зовсім розумів, що робить поруч зі мною ця жінка. Але відступати було запізно. Марина питально подивилася на мене. Добре.

Вільною від сигарети рукою я заліз під її коротку спідничку. Нічого банальнішого не можна було придумати — її трусики були вже вологими. Іншою рукою я обіймав її за плечі. Захотілося свята і я зірвав з неї блузку. Марина сховала її до сумочки. Вона була без бюстгальтера і, на відміну від жінки на пероні, сьогодні був її день. Зрештою, це по-людськи. Починали діставати комари, і ми повернулися на асфальтовану стежку. Повільно пішли у напрямку бульвару Тараса Шевченка.

До речі, про роман, який зацікавив Марину. Не пригадую, але десь я прохопився, що не зможу його завершити. Звісно, це така грандіозна річ, для написання якої потрібне усе мое життя. Не вірте. Роман я, все-таки, написав. Інша річ, чи буде він надрукований ще за мого життя. Наразі я поставив крапку. Що буде далі зі мною, з Ельзою, Тереном і усім цим затраханим світом, я ще не знаю. І навіть не хочу. Повірте, не дуже цікаво. В усякому разі, нічого хорошого точно не буде.

Ми повільно рухаємося асфальтованою стежкою. Цікаво, як давно у Марини не було чоловіки: тиждень? місяць? рік? цілу вічність? Сьогодні все буде інакше, сьогодні наш день. І я знову думаю про роман. На жаль, література ніколи не буде життям, а життя — літературою. Письменник подібний

до жінки, а жінка, як відомо, ніколи не говорить правду. Про це вже писав Генрі Міллер: «Здавалося, жодна жінка просто не здатна говорити правду — навіть коли мова про таку дрібничку, як відвідини вбиральні». Отже, письменник ніколи не скаже вам правду. А якщо навіть скаже, ви не годні у неї повірити. А ще — у правді занадто багато болю. Занадто багато самотності. Чи потрібна комусь така правда?

Дивно, але поруч із напівоголеною Мариною я зовсім не відчував збудження. Приємно торкатися її теплої шкіри, але думка про кохання ніяк не приходила. Власне, пропонуючи їй познайомитися, я, можливо, зовсім не мав на увазі секс. Це щось таке нездоланно-маскулінне, коли зазіхаєш навіть на те, що тобі не потрібно. Це, мабуть, не зовсім приємна звичка, але вона є, і з нею неможливо боротися. Значно простіше кинути палити. Я уже пробував, це нескладно. Але наразі, звісно, знову палю. І це зрозуміло, — не так багато у цьому житті приємного, аби ще відмовлятися від сигарет. Особливо ж, коли це Winston. Звичайний червоний Winston.

Ми йдемо у синіх донецьких сутінках. Перехожих, на щастя, не видно. Особливо не бажано було зустріти ментів. Такий, знаєте, наряд у складі двох придурків і одного більш ніж просто придурка. Який питатиме, що я пив; що я палю; чому я не вдома, а тут, на березі річки; чому Марина напівоголена; якщо сказати йому про літо, все одно не повірить; скаже, ну й що, як літо? Хоча, зрештою, все одно. У нас вільна країна. В усякому разі, ще вчора була.

Нашу увагу привертає шум під деревами. Специфічні звуки говорили про те, що там банально трахалися. Вони нас помітили і зачалися. Марина зацікавлено вдивлялася в темряву, а я притягнув її до себе і поцілував — спочатку в губи, а потім у шию і груди. Думаю, з-під дерев за нами спостерігали з не меншою цікавістю. Ми постояли деякий час на одному місці, безпосередньо у жовтому світлі ліхтарів, але почали дошкуляти комари, довелося рухатись далі. Зрештою, пора було показати Марині мій барліг і, нарешті, кохатися з нею. Бо до ранку вона у подруги. Як не дивно, жінка буває обтяжливою. Навіть, якщо

перед тим її дуже хотілося. Жінка набридає так само, як і будь-яка інша річ. Думаю, щось подібне стосовно мужчин мають відчувати й вони. І це правильно. Метафізика статевих змагань має цілком мілітарне забарвлення. Ворог, який капітулює, не може цікавити переможця аж надто довго. І у цьому є своя неспростовна логіка. Хоча це трохи гидотно, згоден.

— Знаєш, — несподівано звертаюся до Марини, — недосконалість чоловічої полігамії полягає в тому, що ми можемо кохатися з багатьма, але думаємо завше лише про одну. — Сказавши це, я приречено посміхнувся. Марина зупинилася і дістала із сумочки блузку.

— Що далі? — спитала, одягаючись.

— Не знаю...

— І про кого ти будеш думати, коли я робитиму тобі мінет?

— Не знаю. Можливо, про Ельзу...

— ???

— Це героїня мого роману.

— І все?

— Ти помиляєшся, коли думаєш, що вона зовсім безпечна.

— Не страшно. Хоча, було би приємніше, коли б ти думав про мене. В усякому разі, доки усе це триватиме... А більше, мабуть, і не треба.

Марина знову бере мене під лікоть, а я думаю про Ельзу. Звичайно, це лише привид, фантом, героїня роману, який я ніяк не можу завершити. Навіть не знаю. У сенсі — як із цим бути. Проблема письменника в тому, що йому про все це лайно доводиться говорити вголос. Він мусить про це написати. Мусить виплюнути разом із гландами свою неспростовну самотність. Він конче має цим поділитися з вами. Навіть, якщо вам до лямпочки.

Ми піднімаємося вгору бульваром Шевченка. Ми майже прийшли до мого будинку, аж раптом Марина говорить, що коли я не хочу, вона може піти додому. Жодних, мовляв, проблем. Мешкає вона неподалік, на проспекті Богдана Хмельницького. І мені стає майже соромно. Ні, я не можу її так образити. Я торкався її трусиків. Я цілував її в губи.

І, замість відповіді, я знову цілую її.

— Спочатку ми зайдемо до мене і вип'ємо холодного вина, поїмо морозива... А далі вже буде видно.

Вона хоче щось сказати, але я знову її цілую. Їй це подобається. Добре, хай буде так. Зрештою, усім нам потрібна увага. Це дуже серйозно. Без цього людині не можна. Тим більше, для цього так небагато треба. Я хочу бути людиною. Я хочу когось кохати. Хоча б і лише один вечір. Несподівано для себе говорю Марині: «Знаєш, коли я дивлюсь у дзеркала, вони найчастіше бувають порожніми...» Вона зупиняє мене вимогливим тривалим поцілунком. І мені це також подобається. Не хочу більше думати про високе. Наразі хочу лише про неї, бо вона того справді варта.

У моєму помешканні Марина звертає увагу на книги, яких багато і які скрізь. Вони у кімнаті, на кухні, у туалеті, біля канали і на балконі. Жінка, яка у новому для неї приміщенні так відверто цікавиться книгами, приречена на самотню старість. Мабуть. Якою б вродливою чи заможною вона не була. Мужчини цього не вибачають. Отакі ми паскудні тварюки. А можливо, я помиляюся. Я дістав з холодильника дві пляшки каберне, відкоркував і розлив вино в кришталеві фужери. Пиячити треба красиво. Особливо, із жінкою. Тим часом Марина і далі цікавилась книгами.

На кількох полицях, що піднімалися з підлоги під стелю, вона могла бачити «Рекреації» і «Час убивць», «Дівчину з ведмедиком» і «На Сванову сторону», «Чорну весну» і «Повернення в Галапагос», «Сексус», «Нексус», «Плексус», «Сині етюди», «Мангеттен», «Подорож на край ночі», «Невідомого за вікном» і «Отруєння голосом», «Сезон у пеклі» і «Занепад Європи», «Пепсі» і «Балади про війну і відбудову», «Шибеницю для ніжності» і «Острів Крк». Вона могла бачити купу інших книжок і стоси журналів, антологій і підручників з історії та теорії літератури. Але я покликав її пити вино.

Книги можуть і почекаати. Ми чекали їх довше. Скажімо, на Іздриків «Острів» я чекав тридцять років. Чекав, доки Іздрик виросте і опанує абетку, прослухає сотню альбомів обкурених рокерів, доки нарешті почне творити і напише свою найінтим-

нішу річ — «Острів Крк». Чесно кажучи, я не знаю, хто такий Іздрік, і чи насправду він десь реально існує, але я бачив його світлинку в російськомовному жіночому журналі. І, повірте, він чимось схожий на мене. Крім того, він теж видає журнал.

Між іншим, Марина була дуже здивована, коли побачила перші шість томів Пруста українською мовою. Вона все могла уявити, але не таке. Тоді я показав їй українського Гамсуна. Доки вона його гортала, мені пригадалися слова клясика не української літератури: *«Буде бажання її разок трахнути — заперечувати не буду. Головне, аби це не стало вашою звичкою»*. Бо за звичкою завше приходиться біль, можу додати від себе. Мені це було вже відомо. За цим бувають нові книжки, але вони того, мабуть, не варті. А з іншого боку, що є наші книжки, як не біль? Цитата, до речі, була з Генрі Міллера.

Я забрав зайве світло, бо з книжками було завершено, і Марина повільно зняла блузку. Вона робила це так повільно й зі смаком, що я відчув збудження. Я цілував її маленькі гострі груди, а вона куйовдила моє волосся. Я допоміг їй звільнитися від спіднички і трусиків. Я викинув їх у відерце для сміття. Марина лише посміхнулася і, цілуючи мене, заплющила очі. Я відкоркував ще одну пляшку. Тепер це був міцний червоний портвейн. Ми випили, а потім кохалися. Перший раз ми зробили це стоячи. Вона спиралася на холодильник. І нам було добре. Марина тихо і глухо стогнала.

Вдруге це сталося за кілька хвилин на каналі. Всередині у Марини було гаряче і затісно. Тому мене вистачило лише на кілька хвилин. Вона виявилася достатньо розкутою жінкою, таких у її віці небагато. А втім, усе залежить від виховання. Коли я стомлювався, вона робила мінет. Їй це також подобалося. А потім я кохав її наступних двадцять хвилин. Потім ми мінялися ролями, і вже вона кохала мене. Усі працювали на совість, і це було найприємніше. Вона хотіла не лише безкінечно кінчати, вона була здатна кохати у відповідь.

Так добре буває нечасто. Але більше ми ніколи не побачимося. Я викину її візитівку, а вона так і не питає номер мого телефону. І ніколи більше не постукає в двері, хоча мешкає

зовсім поруч. Певно, вона не схотіла кохання зі мною перетворювати на звичку. Щиро кажучи, я їй вдячний за це. Бо за коханням завше приходиться біль. Кохання, як і будь-яка інша дурість, має бути дозованим. Так говорила Ельза, героїня мого роману. А, можливо, я щойно це вигадав. З часом усе забувається, треба перечитати роман. Так, із часом усе забувається. Навіть біль втрачає свою початкову гостроту і пікантність. Я запропонував Марині ще на початку кохатися з презервативом, але вона категорично відмовилась.

— Я не вірю в презервативи.

— У сенсі надійності?

— Ні, в тому сенсі, в якому містер Рожевий не вірив у чайові.

— Зрозуміло. Тобі подобається Тарантіно?

— Лише «Кримінальне читиво».

— Але містер Рожевий з іншої стрічки...

— Хіба це суттєво? Краще кохай мене знову...

— Кохати тебе?

— Так, не треба більше говорити, відтрахай мене, як слід...

І ми кохалися, як українські кролики; години чотири, не менше. І жоден з нас не думав про СНІД чи наступні парламентські вибори. Ми почували себе щасливими. Я володів нею, а вона володіла мною. І цього, здавалось, було достатньо. Достатньо, маю на увазі, для щастя. Як у давній книжці, — коли зустрічаються двоє... Я би тільки додав — коли *випадково* зустрічаються двоє... Фішка полягає саме у цій випадковості.

Наприкінці я дістав із шухляди вазелін. Сп'яніла від вина і кохання Марина погодилась, не вагаючись. Вона стала на коліна, по-котячому вигнувшись, піднявши сідниці вгору. Потім, коли ми, відпочиваючи, знову пили вино і курили, вона зізналася, що *подібного* у неї ні з ким не було. Що це було вперше, і *це було кльово*. Наразі я маю підозру, що все було трохи інакше. Вона просто хотіла зробити мені невеличку приємність.

Мені теж було добре з нею. Я навіть забув про чорних чоловічків, цих маленьких гидотних гномів, що псують мені сні,

Олег Соловей

або заважають вночі працювати. Не знаю, чи приходили вони тієї ночі, чи бачили мене і Марину. Якщо бачили, то сиділи, напевно, тихо-тихо, не бажаючи зіпсувати такий спектакль. А, можливо, їх налякала присутність жінки в помешканні, навіть не знаю.

Тієї ночі я їх не бачив, і мені було добре.

_____ **Ельза** _____

...Ельза завжди приходить останньою, коли я вже «хороший». (Це вона так говорить, Ельза: — Хороший!). Вона живе за стінкою, і тому знає, коли треба зайти. Вона мовчки наливає «стаканюру смердючої горілки і п'є, захилинаючись. (Ельза — вульгарна самотня тітка років тридцяти семи. Це я так думаю — тридцяти семи, а скільки точно — не знає ніхто).

— Чому сумуємо, хлоп'ята? — це Ельза, наливаючи другий «стакан (але уже до половини).

Ми: не звертаємо увагу.

Вона: п'є і дістає із пачки папіросу. Закурює.

— Ви усі імпотенти! — це знову Ельза, пускаючи кільцями дим.

Дим обгортає її бліде обличчя, повільно рухається у повітрі, зависаючи у її волоссі. (Ельза — моя сусідка. Вона працює у школі. Учитель. Ельза — алкоголичка. У неї довгі красиві пальці. Нігті вона фарбує тільки весною. У неї довга різьблена шия і глибоко посаджені очі. Сірі-сірі, як дим її папіроси).

Зі стелі крапає вода. Дивно, бо вже кілька місяців не бачив дощів. Здається, їх не було, або я просто не зауважив, бо був «хороший» і писав роман. У романі було тільки два героя: я і Ельза. Я мав дружину, а Ельза жила за стінкою. Потім Ельза покохала мене і віддалася одного весняного ранку. Дружина — за двері, Ельза — у двері. Тоді точно була весна, бо очі Ельзи були сірими і блискучими, а нігті — криваво-нестримними. А нігті дружини — блідо-рожевими. Я перейшов за стінку до Ельзи. Дружина демонстративно отруїлася снодійним. Лікар лише розвів руками, а Ельза хтиво йому посміхнулася. Я по-

вернувся до свого помешкання і теж отруївся. Я не знаю, що було потім, тому роман завершити не зміг.

Вода зі стелі: — Крап! Крап!

Дивно...

(До речі, той роман я знищив. Ельза читала початок і середу, і була задоволена. А коли дізналася про знищення роману, плюнула мені в обличчя).

— Крап! Крап!

Повертається Терен з пляшкою горілки і консервою.

(Горілка для того, аби горіти).

Ельза і Терен п'ють. Я — не п'ю. Я — «хороший», і мені пофіг. Запалюю сигарету і шумно видихаю дим.

— Терен, ти — імпотент...

Він заперечує млявим жестом.

— Так сказала Ельза, — це знову я.

— Ельзо... — і Терен знову наповнює стакани.

Вона сміється і тягне його до себе. Вони знову п'ють і починають злягатися. Дико, жорстоко, як звірі.

Вода зі стелі: — Крап! Крап!

— Терене, звідки вода? — моему здивуванню немає меж.

Ельза: — Хаш! Готуйся, будеш другим. Цього на довго не стане.

Справді, Терен уже засинає, продовжуючи ще інстинктивно рухатися. (Терен сьогодні випив дві пляшки горілки, він не двожилый...)

— Крап! Крап!... — це вода.

— Плесни мені ще, хочу напитися. А потім ти мене гвалтуватимеш... — Ельза.

— Я не буду тебе гвалтувати.

В її очах спалахують недобрі вогники:

— Не будеш?

А вже за хвилину, вислизнувши з-під Терена, якого вже з нами немає, вона мляво й буденно питає:

— Чому? Хіба вона краща за мене?

— Крап! Крап!

— Хто, вона?

— Та, яку ти гвалтуєш...

— Я нікого не гвалтую... Ти напилася... Іди додому.

(Ви здивуєтесь, але вона мовчки йде, йде додому). На порозі дупиняється і говорить благально:

— Ходімо до мене...

— Крап! Крап...

Це фатальна вода. Це світ Риби.

— Ходімо!

Я: мовчу, і вона виходить.

— Крап!

На дивані сопе Терен. Він схожий на хлопчика, який знає, що мама поруч. Він спокійний. Маленький п'яний хлопчик із сигарекою за лівим вухом.

Повертається Ельза:

— Не підеш?

— Крап! Крап... — вода точить камінь.

Фатальна вода. Це світ Риби.

— Ходімо!

Я: мовчу. Констатую повну відсутність будь-яких думок і посміхаюся сам до себе. Ельза люто грюкає своїми дверима. Вона чомусь певна, що я маю коханку. Натомість я певний, що не маю. Чути, як за стінкою Ельза б'є посуд. Пару тарілок, не більше... Але ось полетіла чашка, сьогодні вона люта, як ніколи.

— Крап... Крап...

За стінкою тиша. Більше вона не повернеться. Сьогодні. Наразі вона ще поплаче, а потім тихо засне. І уві сні буде плакати і стогнати. Ельза ніколи не розповідає про свої сни. Сни — це святе, — так говорить Ельза.

Ельза — хороша людина. Досить приваблива жінка, навіть тепер. Але колись давно вона розминулася із життям, і життя її стало рікою. Школа, крамниця, ми: я і Терен. Ми з Тереном — єдина її родина. Вона любить нас, а ми співчуваємо Ельзі. Так живемо. Або думаємо, що живемо. І буває так сумно, що хочеться удавитися. І я знаю: жодний дешевий трюк на кшталт небезпечної бритви тут не зарадить.

— Крап... Крап...

За вікном у місті — шум. Він зростає. Його агресією виповнюється кімната. Це початок нового ранку. Підходжу до вікна. Там дощ. Дощ, якого я не бачив кілька місяців. Відчуваю,

як мої губи спотворюються посмішкою. Десь далеко чується грім. Синя завіса води падає перед моїми очима.

Я шумно видихаю сигаретний дим. Мені хочеться вмерти. І написати про це роман. Цей роман прочитає Ельза. А Терен не прочитає. Він читає лише грошові перекази від брата з Детройту. Чому гроші ідуть із Детройту в Донецьк, а не навпаки, не знає навіть Терен.

А Ельза прочитає. І кине́ться до наших дверей. Їй відчинити товста рожева тітка: жалюзі і кондиціонер, на кухні — маленький хвилястий папужка, який знає слово «fuck».

— Вам кого?

А Ельза вигукне їй просто в обличчя:

— Крап! Крап! — і прикро засміється.

— Малахольна якась, ненармальна! — здивується тітка, і грюкне дверима.

А Ельза безпомічно сповзе по стіні і буде мовчки здригатися усім тілом.

Езра Павнд. Такий самий жовтень, 1912 рік, перше число журналу «Поетрі». «Ялова земля» Еліота — безумний, безумний світ. Якась поетка підписалася ініціалами Х.Д. Сьогодні — просто мертва хронологія підручника, а колись — маніфест Юджина Джоласа: «Чиста поезія — ліричний абсолю́т. Вона скерована до апріорної реальності, що знаходиться лише всередині нас». Зруйнуємо слово. Жестів цілком достатньо, якщо треба сказати: їсти, жерти, спати. Хай лишається звук — Едвард Е. Каммінгс. Елюар — Гала — Далі. Шерше ля фам. Нахабний їх Маяковський під столом у Харкові. Інтелігентна посмішка нашого Йогансена. Гертруда Стайн: коли кількість сторінок сягає тисячі, не варто далі писати... Все одно, ваше приватне життя для читача цікавіше за ці тисячі сторінок. Драма солодша, коли червоне — це кров, а не фарба. Генрі М. — якщо не кров, то жовч. Любов як ненависть. Тому параноїк і ксенофоб Достоевський стає іконою. Дивно, але навіть для Генрі М.

Ранок. Терен ще спить. У двері стукає Ельза. Іду їй назустріч. За вікном синій дощ. Парасольки. Стіни води. Фатальний світ. Світ як галюцинація, бо все справжнє — всередині нас. Містер

Джолас о сьомій ранку. Пролетарське місто, що принципово не думає про такі речі. І правильно, бо не варто. Бо мистецтво — вічне, а життя — коротке. У нас дощ, а в Парижі, десь у районі Кліши, маленька Мішель, яка ніколи не слухала маму, народить ублюдка. Але ми про це не дізнаємось. Бо Париж — це майже у Тау Кита, а можливо, ще далі.

Ельза сідає на диван і підпалює сигарету.

— Горілки нема, — це я.

— Я не хочу горілки, дурень, — це Ельза.

— Ельзо, а чому ти не в школі?

— Я більше не піду на роботу...

Ельза розповідає про свою чергову ідею — продати своє помешкання і поселитися у нас із Тереном, жити комуною.

Її пляни такі божевільні, що просипається Терен. Він розплющує очі, і я зазираю до них. Вони порожні. Я чекаю на щось у душі «де я?», але Терен мовчки дивиться в стелю. Ельза цілує його в губи, але Терен важко зітхає і, заплющуючи знову очі, невдоволено хрипить:

— Геть...

— Ельзо, у нас тільки один диван, хіба що на кухні поставиш розкладачку.

Ельза здивовано дивиться на мене, ніби я сказав щось страшенно непристойне. А що я такого сказав? Терен тим часом знову повертається до нас і пропонує комусь збігати за вином. Іншими словами, він хоче сказати, що горілки сьогодні не буде, бо завтра зранку він почне працювати. (Терен — ху-дожник. Раз на місяць він пише портрет буржуа. І нам цього вистачає. Буржуа стоять в черзі, вони дивуються, чому цей алкаш не бажає працювати кожного дня, якщо така пруха? Але ми їм не скажемо, це наша тайна. Лише раз на місяць. Цього не розуміє навіть Ельза: «Це ж нормальна робота. Фарби і пензлі, а не дегенеративні дітки тих самих буржуа, до того ж — п'ять днів на тиждень»).

— Там дощ, можна випити чаю, якщо він є. — це я.

— Справді дощ? — Терен насправду здивований.

— Дощ! Дощ! — і Ельза починає його лоскотати. Але зусилля її марні, бо Терен ще не зовсім прокинувся. Ельза підводиться і виходить до кухні. Чути, як лється у чайник вода. А за вікном не вщухає дощ. Стає прохолодно і я зачиняю вікно. За

склом — парасольки і мокрі люди, яких ілюзорний світ таки витяг із теплих помешкань і кинув в обійми води. Дивно, але зі стелі сьогодні не крапає, проте мозок пригадує з хворобливою чіткістю:

— Крап! Крап... Крап.

Старенька Гертруда Стайн посміхається. У неї на колінах «Свято, що завше з тобою». Вона думає про те, що добряк Гем ніколи не зможе розібратися, хто йому більше потрібен — кошенята чи дівчата. Генрі заробив свою першу тисячу баксів. Він розгублений і кумедний. Він не знав, що такі гроші можуть бути відразу в одній кишені. Відтак він зауважує на розі чорного саксофоніста, підходить до нього і подає сотню. Нігер здивовано дивиться на білого мудака, поспіхом дякує і швидко зникає разом із саксофоном. Генрі дивиться йому вслід, затримується на цьому місці довше, ніж варто, до нього вже шкутильгає жебрак. Генрі довго шукає в кишенях, знаходить цукерку і віддає жебракові. Обертається і йде геть, за спиною чує брудну лайку. Повертається, жебрак отримує свою сотню і зникає так само швидко, як і саксофоніст допіру, більше не шкутильгаючи. Генрі задоволений, він знає, скільки б грошей не надіслав видавець, жебраків буде більше. А тим часом культура стає бізнесом. Середня людина — виробник і споживач у одній особі, яка щосили витравлює своє індивідуальне «я» — основа західної демократії. Андеграунд програє бестселеру, але це ілюзія зі світу видавців, в реальності все інакше, бо вони існують у різних галактиках. Але існує держава, яка завше буде на боці бестселера, себто видавця. І жодний Руссо не домовиться з учасниками цієї непомітної драми. Згадавши про Руссо, Генрі спльовує на бруківку і підпалює новий голуаз. Іде ходою людини, якій уже нема куди поспішати. А між тим, це автор майбутніх бестселерів. Він про це уже знав, а ця тупа Америка — ще ні. Генрі заходить до крамнички художників і купує акварельні фарби. Гертруда тягнеться до карафки з коньяком, вона знову приймає гостей — якогось початківця-ірландця та його коханку з довгим рудим волоссям. Гертруда пропонує зупинитися на пару днів у неї. Це дуже доречно, бо в ірландця лише кілька франків у кишені і добре серце під старою сорочкою. Генрі виходить

на вулицю, на небі збираються хмари. «Буде дощ, — думає він, — треба перечекати його у китайському ресторанчику». І швидко губиться у строкатому натовпі американців. Добра робота. Одяг і їжа. Добра Америка. Хіба не за цим до неї їдуть мільйони? Америка — це лише наші тваринні мрії, що раптом стали реальністю. Америка — це ми у хвилину слабкості. Але це минає і ми залишаємось.

— Все дістало, — говорить Терен, — поїду до брата в Детройт. Буду малювати таких уродів, як і тут.

— Ти там здурієш, старий...

— Терене, візьми мене з собою, я трохи знаю англійську. — Ельза уже в кімнаті, в руках чайник і чашки.

— Гаразд, провалюйте! — Я відчуваю, як ця тема починає мене нервувати. — «Невже і я хочу до Америки?» Я не знаю. Аби змінити тему, пропоную сходити за вином. Ельза знову зникає на кухні, а ми з Тереном одягаємось і виходимо на вулицю. Пройшовши квартал, зустрічаємо трьох жебраків. Терен минає перших двох — циганку з дитиною і здорового дядька з червоною пикою — і зупиняється біля діда на милицях.

— Діду, хочеш я зроблю твій портрет?

Дід заперечливо хитає головою. Терен не відходить:

— Безкоштовно, на шару. Чого ти, в натурі?

Дід знову заперечує, і мені стає нудно. Я тягну Терена за рукав, він підкоряється нарешті, і ми йдемо далі.

— Поїду в Детройт, дістало все...

— Добре, старий, Детройт — так Детройт... а можна до Патагонії...

— Там лише мавпи і такі уроди, як ти. Хочу в Америку.

Терен розлючений, давно не бачив його таким. Я розумію, він хоче працювати, він сумує за фарбами. Я йому заважаю, треба подумати про інше помешкання. Терен — художник. Йому треба працювати, інакше — депресняк, горілка, думки про Америку. Відчуваю просто в повітрі наближення змін. Тривожно, майже неприємно. Але ось і крамниця. Я чекаю на вулиці. Терен купує вино, ковбасу і сир. Я нагадую про сигарети і отримую від нього десять баксів. Стоїмо під дощем, згадуючи, де є найближча «обмінка». Підходить вже знайома циганка і пропонує обміняти гроші у неї. Я мовчки повертаю

гроші Терену, він ховає їх до кишені і говорить, звертаючись до циганки:

— Я не намалюю твій портрет, навіть не проси. Циганка щось зі злістю відповідає незнайомою мовою.

— Що вона сказала? — питає Терен.

— Не знаю, це була не англійська. Певно, ти їй не сподобався.

— Вона мені теж, — говорить Терен, і ми поспішаємо додому.

Ельзи уже немає. Пішла додому? Бог з нею, а то правда поселиться з нами. Тоді Терену вже не працювати. Ельза завжди ініціює наші п'янки. Ельза — алкоголичка. Мені її жаль. Терен хоче написати її портрет, але говорить, що це непросто. Йдеться про справжню роботу, а не халтуру за гроші. І я його розумію. Хоча й усвідомлюю, що більшість творів світового мистецтва — це лише халтура за гроші. Якщо вчасно подумати про теоретичне обґрунтування вашої праці, ви можете стати таким же, як Малевич, якому було достатньо намалювати чорний квадрат. Чи справді Далі був таким божевільним? А можливо, відповідь дає Галя, яка почула запах великих грошей? Зимою ми часто говоримо про це з Тереном. Інколи він погоджується, інколи — ні. Поза нашими сумнівами лишається тільки Матісс. Ельзу нудить від подібних розмов, і вона, щойно прийшовши, демонстративно йде до себе. Але скоро вона повертається, бо не може бути самотньою. Вона схожа на нас. Можливо, і справді жити комуною?

Знову приходять Ельза. Терен стоїть біля вікна, а ми з Ельзою швиденько робимо бутерброди з сиром і ковбасою.

Я: — Терене, розлий вино.

Він розливає вино по чашках, і ми разом снідаємо. Або обідаємо. У мене зупинився годинник, а у Терена його ніколи не було. Хоча, колись був, подарунок з Детройту. Але Терен його продав і два місяці не малював пикі буржуїв. Була весна, ми часто виїздили за місто, купивши сиру і вина. Терен робив етюди, я йому не заважав, блукаючи лісом. Тієї весни Терен зробив кілька пейзажів олією. Тепер вони десь у Відні або у Варшаві. А Терен — тут. А коли депресняк, думає про Америку. Якщо не

думає, п'є з нами горілку. Він талановитий художник, але про це знаю тільки я один. Навіть Ельза про це не здогадується. Це прикро, і я хочу горілки. Але мовчу, бо знаю, що Терену пора працювати. Дощ за вікном припиняється. Я пропоную прогулятися містом, але Ельза не хоче і утримує Терена. Вона хтиво посміхається і куйовдить його волосся. Терен знову нагадує хлопчика, який відчуває — мама поруч і все буде добре. Коли я збираюся йти, Терен дає мені гроші. Купити ще сиру на вечерю і сигарет. Ельза уже напівголена, я виходжу, але встигаю перехопити пильний погляд її блискучих сірих очей. Уже на вулиці посміхаюся сам до себе. Потрапляю в калюжу і більше не посміхаюся. Вирішую прогулятися центром.

Ельза кінчає довго, нестримно й дико. Емоції справжні, бо відсутній стимул до їх симуляції. Терена це розважає, бо сам він не здатний на такі почуття. Він швидше підкорюється Ельзі, а ще — спостерігає за цим ніби збоку. Жорстокий естетизм, — говорив Тичина. Терен сказав би інакше: холодний. Холодний, як руки мерця, хоч таке порівняння видається досить банальним.

— Чому він пішов, не хоче дивитися на нас? — питає Ельза, підпалюючи відразу дві сигарети і одну передаючи Теренові.

— Інтелігентна людина...

— Минулого тижня він блював на свою подушку... — це Ельза, і досить презирливо.

— Це нічого не значить, — захищає мене Терен.

— Ти теж блюєш уві сні? — питає вона.

— А ти не блюєш? — Терен незадоволений.

Ельза важко зітхає:

— І я теж...

Терен якийсь час пильно спостерігає за Ельзою, а потім питає:

— Ельзо, яка в тебе мрія?

Вона здивована. Такого він ще не питав. Але він марно сподівається на серйозну відповідь. Душевний стриптиз не для Ельзи. «Знайшовся психоаналітик», — думає Ельза, а вголос говорить:

— Хочу аби коїтус тривав не 20 хвилин, а 20 годин поспіль...

— Ясно... — тільки й вимовить Терен, і надовго замовкне. Ельза мовчки випалить ще одну сигарету і піде до себе. Не прощаючись, як завжди. Не прощаючись, вона ніби лишає за собою право на повернення будь-якої миті.

Коли за годину я повернусь, перше, що спитає мій бідний товариш, чи купив я горілку. Я мовчки дістану з торби три пляшки горілки, і Терен прокинеться до життя. Жваво буде допомагати різати сир і ковбасу. Я принесу з кухні води. Ми не встигнемо випити першу пляшку, знову постукає Ельза. Ми зауважимо її підфарбовані губи, але нічого не скажемо. Терен наповнить ще одну чашку, а я підставляю ближче до неї масло. Ельза щаслива. Вона помічає нашу увагу, і їй приємно. Це помітно, хоча вголос вона цього ніколи не скаже.

— За вас, ідіоти! — і вона випиває до денця.

— За тебе, любя! — говоримо ми одночасно, і починається свято. Свято — це коли ти справді задоволений своїм життям. Але так не буває. Так не триває і тиждень. Бо все набридає. Свято — це мрія, яка не минає, бо не може бути реалізована. Це добре, коли у нас лишаються мрії. Це якось підтримує. Щось подібне блукає в моїй свідомості, напівсвідомості, не-свідомості цього осіннього вечора. Коли горілка закінчується, я йду на кухню, можливо, є кава. Але кави, звичайно, немає. П'ю холодну воду із крана, і повертаюсь до кімнати. Терен і Ельза злягаються, і Терен, як не дивно, не засинає. Вони злягаються зі справжнім бажанням і смаком. Це триває досить довго. Я беру з бюрка якусь книгу і виходжу з кімнати. Чую за спиною п'яний голос Ельзи:

— Лишайся з нами, ну!

Читаючи, я не помітив, як опинився на вулиці. Ця вулиця була досить дивна. Дуже багато людей, але всі, наче сонні, ніхто не говорить і не сміється, не лається і не цілується. Якийсь дивний броунівський рух, який починає мене дратувати. Я підійшов до молодої жінки і спитав, котра година. Вона не почула. Продовжувала рухатися, ніби уві сні. Це мене чомусь дуже обурило, ніби вона конче мала мені відповідати. Я пішов за нею, наздогнав не скоро, хоча вона рухалася повільно, а я майже біг. Майже, але не біг, бо невідомо звідки знав, що бігати тут не можна. Було відчуття якоїсь гри. Я знав, що мушу дізнатися, котра година, і узнати саме в цієї жінки.

Нарешті я майже порівнявся із нею. На ній чорне півпальто і високі чорні шкіряні чоботи на високих підборах. На голові хусточка. Ще свідомість закарбувала приємний запах парфумів. Словом, це була звичайна жінка, досить ще молода і приваблива. Дивним було тільки її обличчя. Нерухоме і зосереджене, справжня маска. А ще вона не чула, коли я до неї звертався. Нарешті я наздогнав її і ще раз спитав, котра година. Вона не звернула на мене увагу. Тоді я схопив її за руку, але вона вислизнула і зникла. Я обернувся навколо. Тільки тепер зауважив, що я один на вечірній вулиці. Найбільш дивним було те, що я не здивувався. Я втратив здатність дивуватися. Але і ця новина мене не здивувала.

Натомість з'явилося відчуття порожнечі. І це не лякало, а навпаки — звільнювало. Ніби я чекав цього все своє життя. У свідомості, десь на її маргінесах, виникло жіноче ім'я. Я напевно знав, що це жіноче ім'я, але не міг його ідентифікувати. Повільно, дуже повільно, але нарешті виникає жіноче ім'я «Мішель». Нарешті. А проте, я не дивуюся, ніби знав наперед, що саме так і буде.

Я сідаю на асфальт, прямо в калюжу, але не звертаю на це увагу і запалюю сигарету. Вона якась дивна, ця сигарета. І запах... Все ясно, звідки ця сигарета з травою? Не знаю, але не дивуюся, а з насолодою тягну дим якнайдалі в себе. Мені тепло і затишно, спокійно і комфортно. Калюжа не заважає. Раптом десь поруч чується жіночий крик. «Мішель», — блискавкою проноситься у моїй свідомості. Я підхоплююсь, я хочу допомогти цій незнайомці, але навколо морок, я не бачу навіть свою простягнену руку. Намагаюся щось почути. Марно. Жодного звуку. Деякий час стою на місці, чогось чекаючи. Потім усвідомлюю, що мушу повертатися додому, бо вулиця уже дихає небезпекою. Раптом я починаю розуміти, що я не знаю дороги додому. І тут до мене повертається здатність дивуватися.

Навіть більше — мені стало страшно. Бо я не міг пригадати, хто я є. Я забув навіть своє ім'я. Натомість прийшло відчуття тваринного страху. Я не міг навіть рухатися, бо знав, що все безсенсовно, марно. Це кінець. Я почав мерзнути і дрібно труситися. І кинув опиратися. Вимкнув свідомість і сів у калюжу. Не знаю, як довго так тривало. Несподівано почув якийсь голос. Перша думка назустріч ідентифікувала стать. Голос був жіно-

чий. І дуже знайомий... «Мішель?» — була друга думка. Тоді я гукнув щосили: «Мішель!». У відповідь вона торкнулася мого волосся. І знову голос, але вже зовсім поруч. Тепер я уже знав, чий це був голос. Одночасно зі звуками я побачив візуальну картинку і пізнав Ельзу. В куточку її губ була папіроса. Я відчув неможливу легкість звільнення. Я знову знав, хто я і де я. Розплющивши очі, я побачив поруч із собою Ельзу і Терена. Ельза видихнула сивий дим і зазирнула мені в очі:

— Що, і тепер будеш брехати, що нікого не маєш? Мішель — це він чи вона? Відповідай, збоченець, а то не отримаєш травку!

Я тупо дивився на неї. Залишки сну дуже швидко зникали, я намагався їх затримати і щось розшифрувати, але марно. Терен дав мені папіросу. Підморгнув, і зник у кімнаті. Ельза присіла поруч:

— Розкажи мені про неї...

«Я уже не той», — напише Генрі, славний пролетарський письменник, у свої сорок років. Коли Мара поселиться разом з Міллерами, Генрі прокляне слово «богема». Навіть його гетеросексуальність буде визнана за «буржуазну», а відтак дві дикі лесбіянки покинуть його. Джун ще повернеться, але попереднього Генрі ніколи уже не буде.

Париж. Альфред Перле, Жорж Брассе, Френк Добо, Джон Ніколс, Рішар Тома. Вілла Сьора і Майкл Френкель. Перший роман, який не треба було писати, але треба було прожити. І бажано — весело, незважаючи на величезну кількість уродів навколо. Чого була варта одна лише Джун. Або Джин, вона ж — Мара, вона ж — Марта Ендрюс. «Дурного півня» не було завершено, і слава Богу, що не було.

Лувсьєнн колишньої мадам дю Баррі. Анаїс Нін. Новий рік зі шматками «Тропіка Рака». Діжон. Уроки англійської для тупих ліцеїстів. Робота за харчі, становлення пролетарського письменника. Листування з Анаїс. Усе це завершиться «Чорною весною». Кліши — помешкання у пролетарському районі Парижа на гроші буржуйки Нін. Чи не перша можливість для справжньої праці. Двадцять сторінок доведеного тексту на добу. Багато «голузу», вина. Багато музики і кіно. Астрологія чи психоаналіз? Морікан. Вільям Бредлі — літературний агент,

який не помиляється. Джек Каган: «Обеліск Прес». 1934 рік. Просто 1934 рік. Революція в Європі. Америка в комі. А Генрі на віллі Сьора. 1936-й: «Чорна весна».

Перша критика. А у відповідь Генрі напише: «... аби Ви знали, я ніколи не пишу романів. Я сам собі герой і сам собі книга...». Але все це швидко йому набридає. Шукає самоти. Далі, далі від цієї божевільної цивілізації. Секс, як бомба. Секс, як заборонений плід. Високоморальна Америка. Боже, бережи Америку, вона того варта. Біблія у дешевих мотелях, де зупиняються школярі, що бажають добре натрапитись...

Колись Терен спитав, чому я, людина розумна, кандидат наук, не працюю. Це було біля винного льоху і я відповів на питання питанням, мовляв, яке вино будемо купувати. Терен відразу забув про своє і жваво почав обговорювати моє питання. А справді, чому я не працюю? Звичайно, не хочу. Живу разом із Тереном, інколи щось розвантажував раніше, нині і ця робота тільки за блатом, лише для знайомих і родичів, коханців і сусідів. Закінчилася ціла епоха нашого колишнього безтурботного життя. На початку її завершення ми раділи як божевільні, бігали по мітингах, голодували, клеїли вночі листівки і потрапляли за це до відділення; власноруч шили жовто-блакитні прапори і намагалися, знов-таки, темної ночі причепити ті прапори де-небудь якомога вище. Аби зранку, поки менти помітять, їх побачило якнайбільше громадян. Ми думали, що краще бути вільними і голодними, що ліпше без нафти і газу, але у Європі. Або — хоча би — без Росії.

Наразі я думаю, що ми помилялися. Комуністи не засуджені за геноцид, за злочини проти людства. Комуністи продовжують керувати українським, білоруським, російським бидлом, себто, нами. Ми знову програли. Ця нова поразка ще помітніша, ніж усі попередні. Наш Бог сьогодні — МВФ. Поляки нарешті зняли фільм про варварів українців і їх диких спільників — татар. «Огнем і мечем» не міг з'явитися ще десять років тому. Було страшно. Сьогодні вони в НАТО, тепер уже не страшно. Галичани напишуть позитивні рецензії на цей антиукраїнський опус, створений за мотивами фашиста Генріка Андрухович не помітить нічого крамольного. Зрештою, його польські друзі обтерли ноги лише об Схід України. Як би

дивно це не звучало, але кінець епохи у мене асоціюється саме з польським кіно про нас...

— Терене, ти колись питав, чому я не працюю.

— І чому ж? — Примружене око Терена дратує мене, і я не хочу відповідати. Мовчки виходжу геть. На вулиці знову дощ. Дивлюся вгору, де вікно нашого помешкання. Помічаю Терена, що дивиться на мене і жестом закликає повернутися. І я повертаюся.

— Терене, скінчилася ціла епоха...

... Певно, у моїх очах було щось відчайдушно-депресивно-небезпечне, тому Терен не сказав своє звичне «ну ти і урод», а м'яко торкнувся мого плеча і промовив:

— Пішли краще вип'ємо...

І я покійно іду за ним на кухню. Там Ельза — у пасмах сивого диму; забруднений стіл, шматки хліба, розтерзані бляшанки з-під шпротів, попільничка, переповнена недопалками, вони ж у тарілках і на підлозі, а в центрі столу, як і належить, почата пляшка горілки. Ми мовчки сідаємо по різні боки від Ельзи, яка шкірою, або чимось іншим прочуває мій стан. Вона питально дивиться на Терена:

— Що сталося, хлоп'ята?

Терен мовчки і зосереджено вивчає пляшку.

Ельза переводить погляд на мене і повторює своє питання.

Я: мовчу. При цьому, здається, червонію. Дивно.

Ельза важко зітхає і знову звертається до мене:

— Старічок, розливай...

Я покійно беруся за пляшку, не маючи жодного бажання жлуктати цю гидоту. Терен закурює і говорить, ніби про себе:

— Що епоха? Епоха — це ми, це ти, це я, і трохи вона... — він очима указує на Ельзу. — Але, хіба щось насправду залежить від нас?

— Це ти про що? — Ельза робить довгу апетитну затяжку. Дивлячись на неї, мені страшенно кортить закурити, але я чомусь стримуюсь.

— Про Ельзас, — посміхаючись, відповідає наш друг. — Та ось, старий говорить, що йому сумно, бо, мовляв, скінчилася ціла епоха...

Ельза глузливо дивиться у мій бік, і несподівано проголошує такий вирок:

— Як пісатель, мистець, бляха-муха, так і педік одразу... Не розумію. Невже мистецтво виключає цікавість до жінки, до жінщини, зрештою?

Вона знову глибоко затягується димом, і Терен вставляє:

— Він не педік, Ельзо...

Вона зупиняє Терена рішучим жестом і говорить до мене:

— Ну скажи, що ти не педік!

Я: мовчу. Розливаю рештки горілки. Мої друзі зачаровано спостерігають. Передаю їм наповнені склянки і починаю виголошувати щось подібне до тосту:

— За наше майбутнє, друзі! Адже сказано: «Мене створив день минулий, а я сьогодні творю день прийдешній...»

Після такого дурнуватої спічу я повільно ковтаю горілку. Терен п'є мовчки, не коментуючи. Можливо, він уже «хороший», бо виглядає аж надто зосередженим. Натомість Ельза, ще навіть не випивши водку:

— Нічого не зрозуміла, що за прутня? — нарешті вона швиденько випиває і говорить, звертаючись до мене:

— Всі ви педіки. Він так само, — і виделкою указує на Терена.

Я мляво, але заперечую:

— Ельзо, він же з тобою трахається... — мені здається, що це насправду аргумент. Терен при цьому лише посміхається, а Ельза несподівано люто говорить:

— Це я з ним трахаюсь, а от він зі мною — ніколи! Може він із тобою трахається, коли я іду додому, але зі мною — ні... — очі її, спочатку люті, враз стають дуже сумними. Я почувуюся винним. Терен продовжує посміхатися. Нам обом ясно, що з Ельзою наразі краще не сперечатися. Бо сперечатися з нею — це все одно, що сперечатися зі стіною, не маючи під рукою бульдозера. Ельзу влаштовує наша майже покійна мовчанка, тому вона швидко заспокоюється, і, перед тим, як допити рештки горілки, тихо говорить:

— За вас...

Я помічаю в її очах сльози, але мовчу, зустрічаю погляд Терена і зауважую великий і щирий питальний знак. А за

मित् ми з ним починаємо голосно реготати, Ельза приєднується до нас. Нам добре і затишно. Ельза цілує Терена в губи, масні від шпратів. Він, своєю чергою, цілує мене у щок. Я не протестую. Нам добре і весело. Саме так і має минати життя. Запалюю сірника, помітивши, що Ельза дістала з пачки сигарету. Вона знову цілує Терена, і виходить до кімнати. Терен також підводиться, і я, розуміючи, жестом відправляю його вслід за Ельзою.

— Не сумуй, старий. Як хочеш, приєднуйся до нас, — говорить Терен і виходить з кухні. Я запалюю сигарету і підходжу до вікна. Там знову дощ. Як тиждень, місяць або торік. «Дивно, звідки так багато води?» Повертаюся до столу і починаю розгрібати сміття. Мию посуд, що зібрався за цілий тиждень, чую з кімнати стогони Ельзи. «Добре», — думаю при цьому і посміхаюся своїй думці. Отак приблизно прийшов я на день народження однієї знайомої. Прийшов, щоправда, наступного дня. Вона трохи прим'ята після п'янки, але задоволена та усміхнена. Зустріла добре, до того ж — чекала на мене. В кімнаті неймовірний бардак. На кухні — так само. Вона вибачається, розповідає історію про те, як напередодні увечері на дискотеці пошкодила ногу. Помічаю, що вона насправду трохи шкутильгає. Через це й не вимила посуд і таке інше. Я пропоную свої послуги. Біля двох годин я мию посуд, а вона сидить поруч і щось розповідає. Я майже не слухаю, уявляючи, як вже за годинку буду її трахати. Нарешті увесь посуд було перемито. Разом швиденько накрили на стіл у кімнаті. Наїдків і різноманітних водок було у достатній кількості. Вона відмовилась пити, це мені одразу не сподобалось, але що ж. П'ю сам і думаю, що ж його робити далі. Більше розповідати, власне, немає чого. Такі речі краще взагалі не розповідати. Хіба що психоаналітикові, але у нас із Тереном такого немає. Треба бути тупим американцем, аби платити якомусь дурневі замість того, щоб купити ящик водки. Випити його за тиждень і вирішити всі душевні свої проблеми.

Отже, вона відмовилась трахатись. Чи був я дуже засмучений? Не так, щоб дуже, але коли згадую гори брудного посуду і себе на кухні, то відчуваюся кепсько. Треба було її згвалтувати. Шутка. Отож, вона сказала, що «не може». Їй хотілося просто поговорити. Зокрема, про українську літературу. «Дивно, —

подумалося мені, — для чого цій курві українська література?» Натомість я говорити не бажав. Навіть про згадану літературу, бо мав зовсім інший настрій, далекий від пустопорожніх інтелігентських заморочок. Тоді я сказав, що піду. При прощанні вона виглядала засмученою і мені закортіло її задавити, але я стримався. Тоді я був іще християнином і на Великдень ходив до церкви. Коли вона поцілувала мене в щок, я ще раз перепитав, чи справді вона не хоче. Вона відповіла, що «не може». Я своєю чергою спитав: «У тебе наразі місячне?» Вона, заперечуючи, похитала головою. Тоді я вийшов за двері. Спускаючись сходами, я ще почув: «Вибач, я справді не можу». Я не відповів, але зупинився й чекав ще хвилин п'ять, доки не почув як грюкнули двері. В ті хвилини, а можливо і декілька наступних днів я ненавидів її, та ще більше — себе. Пізніше довелося збагнути: «А якщо вона справді мала поважні причини? Яка ж я свиня! Свиня, бо не зателефонував їй наступного дня, тижня, місяця. Свиня, бо не написав листа, не привітав з новим роком, Різдом, восьмим березня, першим травня, дев'ятим травня, днем Конституції тощо. Свиня — вона і в Африці свиня». Отака самокритика. На це здатна далеко не кожна свиня.

Взагалі-то я досить рано збагнув, що до жінки треба ставитись як до людини, а не до речі. На жаль, досвід переконував у протилежному. Еклезіяст мав-таки рацію. Ніцше — так само мав. І хіба лише вони? Були й інші: Отто Вайнінгер, Луї-Фердінан Селін, Генрі Міллер, В.Домонтович, Девід Лінч, не говорячи вже про таких уродів як Лякан, Дерріда, Фуко... Жінка почувається жінкою саме тоді, коли до неї ставляться максимально брутално. Я насправду радів би, якби мій особистий досвід заперечив усю цю гидоту. Загалом же, досвід — корисна, але й небезпечна річ. Він породжує комплекси, а вони, своєю чергою, заважають радіти життю.

Знову підходжу до вікна. Впускаю до прокуреної кухні шум води і дешицю свіжого повітря. Заворожено вдивляюсь у стіни води, що падають з неба. «Дивно, звідки так багато води?» — фіксую попередню думку, повертаючись до посуду. І знову згадую її. Випадково мій погляд потрапляє до невеличкого люстерка на стіні, і я бачу там незнайомого мені чоловіка невизначеного віку. З'являється відчуття, що я уже бачив цей

погляд, але де? Коли? І чий це нарешті погляд? Стогонів Ельзи уже не чути, бо дощ посилюється і шум води заповнює кухню і мою розпорошену свідомість, поглинаючи всі інші звуки і скалки думок.

Я сідаю біля вікна і заплющую очі. І все навколо зникає, втрачаючи сенс. Лишається тільки вода. Багато води і мало тепла. «Хто сказав, що мало тепла? І хто сказав, що води забагато? Насправді — усе навпаки...» Можливо, ці думки виникають, коли вітер жбурляє холодні бризки в моє обличчя. А може й тому, що з'являється Ельза, втомлена й щаслива, сідає поруч і занурює свої довгі красиві пальці в моє скуйовджене волосся. Я розплющую очі, а вона несподівано цілує мене в губи. За тим вона опускається на коліна. Я не приховую свого здивування, і вона прибирає його матовим блиском своїх сірих очей. Я знову заплющую очі і слухаю шум води. «Надто багато води».

... Ельза підводиться з колін, витираючи рукою вологі губи, і сідає поруч зі мною біля розчакнутого вікна. Дощ уже припинився, і на вулиці виникають поодинокі перехожі, що ховають свої стурбовані обличчя за парасольками. Ельза деякий час стежить за моїм поглядом, потім легенько тягне мене за рукав:

— Тобі не сподобалося?

Я почуваюся винним, почуваюся просто тварюкою. Її очі — очі ображеної дівчинки. Я цілую її руки, і вона кладе голову мені на коліна. (Збоку все це, певно, виглядало доволі романтично, можливо навіть курйозно). Але я про це не думаю. Про що думає Ельза, здогадатися не складно. Вона взагалі не думає, підкорюючись незбагненим імпульсам свого жіночого, надто жіночого «я»).

Я дивлюсь за вікно, де помічаю молоду вродливу жінку, яка зупинилася, аби зібрати непотрібну вже парасольку. Вона мене не помічає, а я зацікавлено ковзаю поглядом по її ногах на високих підборах; по східних вилицях, на яких блищать крапельки води... Жінка рушає далі, а я продовжую стежити за нею. Раптом вона падає, руками намагаючись ухопитися за повітря. Мені стає соромно, і я відводжу свій погляд. «Надто багато тепла. Але немає кому його дарувати. Надто багато тепла. Воно концентрується в мені й пече нестерпним вог-

нем. І на це не буває ради. Навіть, якщо всі жінки світу будуть стверджувати протилежне, мовляв, тепла завше буває мало. Варто лише розплющити очі. Надто багато тепла».

(Щодо «Ельзи», то я зовсім не думав писати прозу. Була весна, і я мріяв створити пісню. Я чув її мотив у повітрі і, здавалося, її чули всі. Але кожна весна минає, а прокляте літо випалює рештки дискурсу. А потім приходять осінні. І починається проза. Написавши десяток перших сторінок, відчуваєш себе ошуканим. Бо розумієш, що ніколи вже не напишеш тієї пісні. Когось лякає цнотливість паперу й тотальна відсутність драйву. Мене непокоїть інше. Скільки б паперу я не винищив, я не зможу повернути себе попереднього самому собі. І це трагедія, читачу, і варто про неї кричати. Бо людина не може бути самотньою.

Я знаю, що Бог мене любить, але дивна Його любов... Я не знаю, чи зможу завершити «Ельзу», але — щиро кажучи — я б цього не хотів. Бо жодний «логоцентризм» не поверне нам втрачених друзів. І жодна література не компенсує нам втрату самих себе. Тому не шукайте у «Ельзі» сюжет, фабулу, композицію, соковиті метафори та алегорії. Їх там немає. Власне, це й не роман, а історія безумства на три голоси. Шукайте свій голос, і най вас врятує Бог. Насправді Він добрий, але дивна Його любов...)

Нудьгуючи, Генрі зупинився біля танцювального закладу Вілсона, що на Бродвеї. Можливо, зустрінеться якийсь знайомий і купить склянку вина. Пошукавши по кишенях, він зрозумів, що сигарет так само немає. Кепсько. До того ж, вхід до Вілсона виявився платним, і він хотів уже рушити в інший бік, коли почув за спиною своє ім'я. Це був чоловік років тридцяти, з рудими вусами й таким же волоссям, що лізло на вуха. Без сумніву, це був ірландець. Його раптова поява не обіцяла нічого приємного. Генрі не знав, чи не хоче він, приміром, отримати назад колись давно позичені гроші. Це було б недоречно, бо Генрі не мав жодного цента. Але приязна посмішка ірландця швидко його заспокоїла. А коли рудий, широко розвівши руки для обіймів, заволав на всю вулицю: — Генрі, скільки ж це

років! — він навіть пригадав його ім'я: — Роджере! Звідки ти тут, і скільки ж це, справді, років? Де ти зупинився?

Роджер тільки-но приїхав до міста. Безпомічно озираючись довкола в пошуках відповідної ментові забігайлівки, він виглядав правдивим канадським грізлі. Генрі указав на двері танцювального закладу. Роджер полегшено зітхнув, зареготав і потягнув Генрі до входу. Звідки Генрі міг знати, що це буде за *вхід*? Тієї миті він найбільше в житті прагнув промочити горло, втомившись від безкінечних блукань у пошуках праці. В напівтемряві друзі знайшли вільний столик. Вони ще не встигли як слід роздивитися й замовити вина, як з'явилися вони — *танцювальні дівчатка*. Одна з них, руда товстуха, опинилася біля Роджера, і наступної миті він уже голосно реготав. Інша одразу примостилася на колінах у Генрі. Це була Джун. І на це, як розумієте, не було жодної ради.

Роджер приїхав до Нью-Йорка з божевільною ідеєю створення туристичної агенції. Він був певний, що місцеві буржуї не відмовляться від споглядання диких канадійських пейзажів. Генрі не заперечував, тим більше, що розумів, — Роджер має гроші.

— Генрі, що ти наразі робиш? Можливо, попрацюєш у мене? Ти, здається, письменник. Міг би очолити рекламний відділ. Звісно, якщо ти можеш залишити свою теперішню роботу... До речі, ти міг би написати роман про Канаду. Полювання на грізлі; стрімкі гірські потоки, що миттєво знімають похмілля, розфарбовані спеціально для туристів дикуни-індіанці...

— Спокуслива пропозиція, Роджере, треба подумати, бо моя теперішня робота... — Генрі замовк на півслові, саме вчасно з'явився офіціант із замовленням, бо насправді він давно вже не мав роботи. Чим, однак, не надто переймався, цінуючи свою свободу, за яку ніхто ще не запропонував належну ціну. Але останнім часом було вже надто сутужно, тому Генрі вирішив наплювати навіть на свободу. Але цей його крок жодна сволота не помітила, тому він щодня вештався приймальнями різноманітних жлобів, без помітного успіху випрошуючи хоча б якусь роботу. Роджер нагодився саме вчасно, бо він уже був близький до розпачу. Але, прибравши замисленого вигляду, він спитав у ірландця про завдаток, хоча б невеличкий аванс.

Скажімо, сто баксів. Роджер, не сперечаючись та з помітною радістю погодився. Випили за майбутні успіхи американсько-канадського туризму і за його монопольного татка, веселого рудого Роджера М.

... Роджер був уже зовсім п'яний; танцювальні дівчатка, особливо Марія, руда товстуха, витягли з нього чимало грошей. Господар закладу був задоволений. Роджер запросив усіх до себе в готель, дешевий клоповник, що знаходився у передмісті, де він зранку зупинився швидше за звичкою, ніж через необхідність. Дівчатка з радістю погодилися на запрошення. Купивши по дорозі вина і копчених курей, продовжували пити майже до ранку. Роджер з Марією інколи зникали у душовій, і тоді їх не було з півгодини. Джун із цікавістю розпитувала Генрі про його романи. Він жваво переповів їй фабули декількох своїх творів, а потім, втомившись, зізнався, що він письменник, який не написав ще жодного роману... Джун це нітрохи не здивувало. Вона сказала, що всі його романи ще попереду. Зрештою, як нині знаємо, вона мала рацію. Як правдива єврейка, вона знала все, навіть те, про що сам Генрі не міг і подумати. Джун між тим зауважила, що він не має відволікатися й думати про гроші. Про гроші відтепер буде дбати вона. А Генрі мусить лише писати. Наполегливо, щодня — багато писати. Інакше він закопає талант і не виконає свого призначення. Генрі слухав, але не міг бути впевнений, що бачить цю жінку вперше й востаннє. Але він помилявся, Генрі М., славний пролетарський письменник, дарма, що американський. До речі, насправду американського він нічого не мав. Він навіть не був Гемінгвеєм...

Повернулися Роджер і Марія. Розливши вино по склянках, Роджер запропонував Генрі написати роман про канадських траперів. Він уже й назву придумав — «Ут, син великого Грізлі». Почувши це, Джун відповіла замість Генрі, мовляв, Роджер усе переплутав. Для подібного сюжету потрібен Фенімор, а не Генрі, себто — Купер, а не Міллер. Сам Генрі це одразу підтвердив, усерйоз засмутивши Роджера. Після цього Марія знову зникла у душовій, але не з Роджером, а із Джун. Друзі ще випили. Коли жінки повернулися, Роджер був уже достатньо п'яний, аби розпочати правдиву оргію. Жінки були не проти, і він обох потягнув із собою в широке готельне ліжко. Генрі сидів за столом і спокійно кутив, думаючи про щось своє.

Тим часом, Роджер був такий п'яний, що заснув одразу, лише торкнувшись ліжка. Марія зіштовхнула його на підлогу і потягнула до себе Джун, цілючи її в губи і зриваючи з неї одяг. Генрі зацікавлено спостерігав за ними, не виказуючи жодного бажання приєднатися. Цю, або майже цю сцену читач пізніше знайде в одному з його романів. А наразі, розглядаючи живіт Джун, Генрі зовсім не думав про літературу. Старанно розтерши недопалок у попільниці, він приєднався до жінок, підсвідомо відчувачи якусь каламутну тривогу. Відправивши товстуху Марію на підлогу до Роджера, залишившись наодинці із Джун, він, можливо, уперше відчув себе письменником. У такт його ритмічним рухам Джун шепотіла якісь слова, сенс яких не доходив до Генрі.

Він знав, що можливо, й не завтра, але уже скоро він справді почне писати. А наразі була лише Джун і вона була несамолюбна. А за пару годин Генрі позичить у неї десятку. До завтра. Натомість отримає сотню, на якій вона запише свій телефонний номер. Так починалась печальна історія веселого пролетарського письменника Генрі М., який з'явився, аби наплювати у ваші душі, вивільнивши їх із темряви. Але так звана література, дорогий читачу, до цього зовсім непричетна. Парадоксально? Анітрохи.

(Зі щоденника — неважливо чийого)

«Один письменник повідав у інтерв'ю, що кожного вечора нотує щось до щоденника. Мужня людина... Або, щонайменше, правдивий християнин. Бо, скажімо, я не міг би занести до свого щоденника навіть одного відсотку своїх міркувань. Фіксувати ж враження від прочитаних книг — безглуздо. Це роблять навіть міщани. Єдине, що можна довірити щоденникові — це жінок. Якийсь дурень сказав, що біографія інтелегента — це список прочитаних за життя книг. Але ж книги — це ще не життя. Дивно. Незбагненно. Якщо говорити про чоловіка, то його біографія — це завше перелік істот жіночої статі. І чим їх у списку менше — тим ліпше. Це свідчить про повне, яскраве життя. Бо насправді жінок дуже мало. Це мистецтво — бути жінкою. Цьому не можна навчити. І щасливий той чоловік, який хоч раз за життя зустрічає жінку.

Але навіть про це не варто писати в щоденнику. Бо що можна занотувати? Колір її волосся чи губної помади? Довжину спіднички чи вигляд панчіх? Запах її парфумів чи смак ром-коли на її (твоїх) губах? Але ж найсуттєвіше не запишеш. Воно залишається. Ледве не продовжив — «у серці», але вчасно зрозумів, що це надто банально і просто. У житті все буває інакше. А серце — це тільки м'язи і кров. А те, що лишається, воно лише для двох. Це все одно ніхто не зможе прочитати.

Містер К. сказав: «Все, що було, завше можна повернути». Він був дурень, або шахрай, або американський психоаналітик, що дорівнює вишуканому шахрайству. І думається при цьому: «Найбільша мрія кожної суцільної людини — бути ошуканою. Інколи це називають щастям...»

Галло, Донецьк! Галло, Україно! Галло, схиблений світе! Я ніколи нічого не запишу до щоденника. Бо найменше хотілося б, аби хтось після моєї смерти зняв дебільний фільмець, скажімо, під назвою «Він і Вона», як от Кауфман, назвавши своє твориво «Генрі і Джун». Нічого й ніколи. До речі, той, хто має мої листи, може їх знищити. Я навіть просив би про це. А ще просив би спеціально простежити, аби полум'я не згасло завчасно. Аби якийсь дурень у майбутньому не повторив оте сакраментальне лайно про «рукописи, які не горять...» Вони таки горять, і це тішить. А загалом, коли хочеться писати щоденник, треба починати роман. Навіть, якщо наперед відомо, що він ніколи не буде завершений...»

Зранку дошкульно і недоречно озивається телефон. Дивно. Він мовчав стільки днів, що я вже почав забувати про його існування. Як добре, коли він мовчить, заснувши в своєму куточку на журнальному столику. Але хтось на іншому кінці дроту виявився неприємно наполегливим, тому довелося підійти. Ясно. Це помічник якогось депутата; питає, чи готовий портрет. Я в свою чергу прошу передзвонити пізніше, скажімо так, увечері або за два тижні. І кладу рурку. Тільки-но лягаю поруч із Тереном, знову телефон. Штовхаю Терена ліктем, мовляв, чи готовий портрет депутата? Терен крізь сон відповідає, що бачив він цей портрет у жопі сказаної мавпи з київського зоопарку. Я уже майже прокинувся, тому не можу ігнорувати проклятий дзвінок. Питаю в Терена, чи брав він

аванс? Нарешті мій друг усвідомлює сувору реальність нашого побуту. Звісно, він брав аванс, і ми його вже пропили. Кепські справи. Телефон, тим часом, як у таких випадках говорять, уже червоний, ніби наш номер — 9-1-1...

Терен сумно підповзає до рурки і чує:

— Тварці, ви що? А еслі я зара паd'еду да вас?! Не дай бог да панедельніка не будет партрета, закапаю уродав, ясна?!

— Ясно, — відповідає мій друг, але його вже не слухають.

— Який сьогодні день? — питає у мене Терен.

— Думаю... четвер, — відповідаю дещо невпевнено, бо мені давно вже нецікаво стежити за плином днів. Хіба не все одно? Але наразі, треба думати, це суттєво.

Терен сумно сідає, запалює сигарету, думає про своє. Я не заважаю. Іду на кухню, маючи на меті ранкову розчинну каву, і чую за спиною голос товариша:

— Треба встигнути... Чуєш, старий?

Я повертаюся, і Терен розповідає, чим далі, тим більше захоплюючись чи, можливо, бажаючи мене розважити:

— Ну і рожа у етого депутата... Скверная рожа... Па телевізару — куда ні шло, а так — проста ужас... — Терен часто переходить на братську слов'янську мову, коли буває не в дусі, або чимось особливо прикро вражений. Майже як Євген Плужник, який лаявся тільки російською.

— Фарби є? — питаю, аби якось розважити товариша. У відповідь чую уже знайоме:

— Поїду в Детройт. Там, принаймні, наших депутатів немає...

Я хочу нагадати йому, що там є сенатори і конгресмени, але натомість мовчу; збираю постіль і ховаю до шухляди. Іду нарешті на кухню й ставляю чайник на плиту. Починається новий день нашого божевільного життя. Життя, про яке письменник напише книгу. Книгу, яку, можливо, ніхто не прочитає. Що ж, не всі книги мають щасливу долю. Але долю не обирають.

Подібне лайно лізло в голову, доки грівся чайник. Терен, тим часом, зателефонував Єгору Паличу й запевнив того особисто, що до понеділка все буде готове. А ще намагався щось говорити про тяглість творчого процесу, але Єгор Палич подібну лірику слухати не став. А я думаю, куди б мені зникнути днів на декілька, аби не заважати Теренові працювати. Варі-

янтів небагато. Хіба що до брата в Ялту, але потрібні гроші, яких немає.

За кавою Терен говорить, що йому треба в місто, купити фарби. Пропоную піти разом і по дорозі випити пива, чим на сьогодні й обмежитись. Він — за. Швиденько допивши каву, виходимо на вулицю. Як не дивно, дощу немає, навіть калюж не видно. Але налякані громадяни приречено тягають за собою парасольки. І це зрозуміло — осінь. Осінь — це вода, якої завше буває мало. Відтак, парасолька — найкурйозніша річ, яку можна побачити в руках людини.

Фарби того дня ми так і не купили. Бажаючи посидіти культурно, Терен не захотів пити пиво біля ларька. Ми почали шукати каварню. Знайшли нескоро, бо було ще доволі рано. Але знайшли; і не просто яку-небудь забігайлівку з вічно брудною підлогою, а спеціалізований заклад, що працював цілодобово, а в народі був відомий під назвою «Мікі-Маус». Чому «Мікі-Маус», — я не знаю. І Терен не знає. Треба спитати колись у пролетарів пенсійного віку. Все-таки цікаво.

Заходячи до «Мікі-Мауса», ми хотіли випити по два-три кухлі, але випити швидко. Не вийшло. Саме тут святкував свій день народження Лесик, Теренів приятель. Як сказав про нього Терен, здібний художник, але «підарас», і взагалі — «веселий чувак». Лесик святкував у товаристві двох дівчаток, явно неповнолітніх, що мені одразу не сподобалось. До того ж, ці малолітні бляді багато сміялися і сміялися штучно, заковуючи очі під стелю. Лесик дуже зрадів нашій появі і запросив до свого столика. Терен сказав, що ми на хвилинку, та Лесик пропустив це зауваження повз вуха. Натомість він швиденько змішав нам дві порції пива з водкою. Далі — більше. Терен зовсім забув про фарби. Я, здається, також. І дівчатка більше не дратували. І просиділи ми разом з Лесиком до пізнього вечора. Терен добряче набрався, не хотів повертатися додому. Насамкінець назвав мене «підарасом» і повідомив усім, що вдома я буду до нього чіплятися. Всім було весело. Лесик запрошував лишатися до ранку. При цьому він додав, що сам зависає тут уже другу добу.

Я силоміць вийняв Терена з-за столика і потягнув до виходу. Дівчатка висловили бажання піти разом з нами, бо Лесик

саме заснув, упавши обличчям в тарелі. На вулиці я таки прощався з дівчатками, які не розуміли, чому дядя не бажає забрати їх із собою. Непогані, до речі, дівчатка, але, по-перше, неповнолітні, а по-друге, я мусив дбати про Терена, якого, як сказала би Ельза, уже зі мною не було. Він знову нагадував мені хлопчика, який знає, що мама поруч, тому й може собі дозволити заснути в центрі міста, незважаючи на дощ, ментів та інші дрібні побутові прикраси.

Дякувати богам, поруч пригальмувало таксі, когось ви-саджуючи. Як не дивно, водій погодився взяти на борт такого пасажира, як я з тілом Терена на спині. Водій виявився хлопом не без гумору, тому спитав, чи живе я тіло транспорту, а чи холодний труп. Демонструючи власний гумор, Терен уві сні почав блювати. Це водієві, вочевидь, не сподобалося, й він почав брутально лаятись. Я пообіцяв заплатити подвійну таксу. Водій трохи заспокоївся, але продовжував лаятись всю дорогу. Нарешті приїхали. Я розплатився й витягнув Терена з машини. Таксі зникло в темряві, а я присів відпочити перед сходженням на поверх. Терен лежав на газоні й продовжував далі блювати. Це було неприємно. А втім, це мало мене обходило; головне, що ми були біля нашого будинку. Відпочивши, я потягнув Терена сходами. Як часто буває в таких випадках, саме в цей час майже всі сусіди кинулись виносити сміття, тому дістатися непоміченими до нашого помешкання виявилось нереальним. Терен спав і йому було до лямпочки. Інакше було зі мною. На третьому поверсі мені стало соромно.

На майданчику нас зустрічала Ельза. Її іронічна посмішка присоромила мене ще більше, і я вперше за вечір позаздрив Теренові. Ельза мовчки допомогла мені затягнути Терена до помешкання і покласти на канапу. Він тут же почав блювати. Я знічено подивився на Ельзу:

— Вибач, він трохи перебрав...

Але Ельза лише махнула рукою й пішла на кухню. Я ще трохи посидів біля свого товариша; нарешті він заспокоївся та заснув. Тим часом Ельза зіграла чайник і покликала мене пити каву. Вона була на диво мовчазною і ніби трохи засмученою. Нарешті вона заговорила:

— Вам не можна стільки пити.

Я здивовано подивився на неї, але нічого не відповів.

— Вам не можна стільки пити. Не можна так марнувати життя. Ви талановиті... Вам треба працювати. У вас ще може бути майбутнє...

— У цій країні у нас ніколи не буде майбутнього. Терен насправду талановитий, але це нікому не потрібно. Це країна вічного парвеню, що у третьому коліні стає пихатою мавпою, у якої скисає кров...

У цей час у двері подзвонили. Ельза здивовано глянула на мене. Я згадав Лесика й дівчаток з «Мікі-Мауса». У двері знову подзвонили, а за тим брутально загупали ногами. Я попросив Ельзу вийти й сказати, що Терен тут більше не мешкає. Ельза мовчки вийшла з кухні. Невдовзі я почув голос Лесика і п'яний сміх його дівчаток. Після короткої розмови Ельза люто грюкнула дверима.

Так завершується ще один день. Я сиджу на кухні; Ельза, не прощаючись, іде до себе. Терен, маленький п'яний хлопчик, спить на смердючому дивані і ні про що не думає. Інколи мені здається, що він взагалі ніколи не думає і не вагається, а про Детройт згадує лише так, для годиться, лякаючи насамперед себе, а потім уже нас із Ельзою.

Вже досить пізно, але я все ще на кухні і мрію про ті часи, коли до міста вповзе чорна смерть і знищить його. Знищить нас усіх, бо ми того варті. Хай би почалася третя світова війна, або най би ця запаскуджена планета упала нарешті на сонце. Мені хочеться катастрофи. Моє хворе его бажає помсти. Це любов виповнює мої вени, серце, мозок та всі інші закапелки мого ества. Подібна маячня тримає мене на кухні до самого ранку. Знову починається дощ, але я його не зауважую. До реальності мене повертає крик молочарки: «Мо-ло-ко...» А невдовзі за тим до кухні заходить заспаний Терен; на його обличчі дурнувата посмішка.

— Вибач, старий... Ти що, цілу ніч просидів на кухні? Це все Лесик. Так завше буває, коли ми з ним починаємо щось святкувати...

Я відповідаю, що все гаразд, і Терен іде до лазнички, де тривалий час плюхається в холодній воді, повертаючи себе до життя. Я тим часом готую каву і бутерброди. Так починається наш новий день. За вікнами знову дощ. За вікнами — вкотре осінь, і це надихає. Згадую про хаос своїх нічних візій, але зо-

всім не відчуваю каяття. Людство і так уже затрималося на цій планеті. Воно мусить піти, звільнивши простір комахам. Або ж — птахам. Все має початися знову. Має з'явитися форма, яку виповнить новий зміст. Не інакше. Але людина до цього буде вже не причетна. Нарешті з лазнички повертається Терен, і ми сідаємо пити каву.

З листа, який ніколи не пізнає чуттєвого дотику гарячого сургучу: «Про Ельзу. Часом, коли я сідаю за машинку з метою відписати «галицькому поетові» щось ерекційно-оптимістичне з приводу латентності «жалюгідного стану» сучасного поетичного дискурсу, вона смикає мене за рукав, у тому місці, де хтось іронічний жартома надряпав слово «найк» не нашими літерами. Тоді я змушений забувати про шизоформатність сучасної української літератури і відповідати їй приблизно так: «Столики білі. Білі столики білі. Панно, ви взагалі уходьте». Вона не уходить. Говорить до мене з лютою ноткою в голосі: «Це — придурок Семенко. Слава богу, його не вивчають у школі». Звісно, це він. І добре, що не вивчають. Хоча б його. Бо з ким ми тоді залишимося? А вголос: «Будь ласка, не дивіться на мене так пестливо — в мені щось умерло». Не звертаючи увагу на Семенка, вона говорить: «Постмодернізм, коли він з'являється у стосунках між людьми, — це не хорошо». Я пропускаю цю сентенцію повз вуха і повідомляю, що все одно дописувати її не буду. І лише тоді вона дає мені бажаний спокій. Отак і живу. Загалом, досить нудно. Добре, хоч інколи з'являється Олександр Степанович і глухо говорить до когось: «Скажу, як є». Я прошу його сього не робити, подбати про імідж, *лицо* й таке інше. Але він все одно говорить. Прикольний чувак. От тільки ніяк не збагну, чи жартує він, чи всерйоз, чи по-українськи, коли міркує вголос про Бога й того, що у постмодернізмі сидить. Але, в будь-якому разі, мертвопетлює він кумедно. І, певно, не за гроші, а з чистої любови до мистецтва. І це насправду прикольно.

Знову приходять Ельза і вимагає абзаців. Але я відмовляюся, і тоді вона резюмує: «Всьо». Я переходжу на російську, аби затримати тяглість і без мене розтягнутого українського романтизму. Ефект протилежний. І я знову повертаюся до чуттєвого лона української мови й говорю: «О'кей». Але що я

можу писати? Поготів, коли зважити на той факт, що з мене кепський письменник, парвеню, пролетар і так далі... не будемо наразі про сумне. Ельза востаннє обертається і кидає на прощання презирливо і чомусь іншомовно: «Кен». І тоді хочеться побажати Володі Єшкілеву чогось такого доброго-доброго, або просто подарувати плястилінову рушницю. Інший Володя говорить, що в Донецьку народжується надто мало хлопчиків, тому «собаки на паперті застоялися», їх ніхто не ганяє. Камінець і в моїм городі, але ще не час збирати каміння. Отож, собак ніхто не ганяє. Не так було у славні совкові часи. Тоді собаки не вешталися Першою лінією, тоді з них робили мило. Бувало, дивишся на темний брусочок мила, і бачиш добрі собачі очі. Жорстоко? Звісно. Але, якщо є рушниця, вона має стріляти. Навіть, якщо вона плястилінова.

Я можу собі дозволити таку розкіш — розпатякувати у листах ні про що, бо я їх не відправляю до адресата. І навіть не зберігаю. Це перший лист, який має шанс бути прочитаним. І то не лише адресатом. І це насторожує, але водночас і розважає. До того ж, подібні «вкраплення» заводять текст у невідомі жанрові хащі. Бідний майбутній мій критику...»

Генрі: «Уся література світу не відшкодує людині трагедію її життя, її боротьби. Перед ними література блідне». А коли я читаю романи «відомих українських письменників-лауреатів»... Шутка. Я не читаю подібних романів.

Анаїс Нін. Більшість «дослідників» схильні перебільшувати її можливості. А, втім, ця маленька розбещена мавпа мала неабиякий вплив на Генрі. «Тропик Рака». Кліши. «Чорна весна» — «книга Анаїс»... Письменником його зробила Джун. Він, своєю чергою, знищив її. Джун стала першою жінкою, яка лишила помітний слід у його житті. Байдуже, що до зустрічі з нею він уже встиг прожити перші сорок років свого життя.

Зі щоденника Анаїс Нін: «Коли Генрі створює безумні сторінки, це божевілля, викликане життям, а не його відсутністю. Божевілля сюрреалістів, Бретона — відбувається у порожнечі. Натомість, у Генрі божевілля викликається абсурдом, іронією, болем, перенасиченим життям. Його життя завершується не процесом кристалізації, а фантастичною спіраллю екстазу,

рухами вічно живої вершини». Добре сказано, щоправда, занадто метафорично, як для Генрі М., але написане залишається. І це найбільша проблема літератури. Рукописи не горять і таке інше. Хоча, не горять вони лише тоді, коли поруч немає вогню. А коли є, то горять і люди, як от Свідзінський, і архіви, приміром, архів М. Хвильового. «Він використовує абсолютно все», — запише Анаїс у щоденнику. І не тільки він, додаю від себе. «Така вже особливість творчого інтелекту», — не пригадую, хто і коли це сказав.

Терен нарешті зробив портрет депутата. Ми разом сидимо на кухні і спокійно вживаємо чай. Ну, не лише чай. Трохи горілки, трохи чаю. Ельза на диво спокійна. Нею опанувала якась незрозуміла меланхолія. Але ось вона оживає і несподівано питає, дивлячись мені просто в очі:

— Чому тобі не хочеться мати дружину, дитину, як у всіх нормальних людей?

Я: Мовчу і думаю, що, певно, я ненормальний. Далі зосереджуюсь на склянці з чаєм. Препаскудний, до речі, чай. На допомогу мені приходить Терен. Оце і називається — справжній друг:

— Ельзо, дай йому спокій...

Але вона і не думає заспокоюватися. Цікаво, хто її вкусив. Тепер вона звертається до Терена, сказавши перед тим, що зі мною «все ясно»:

— Тобі краще тертися на дивані об цього педіка? Ну ви і уроди... І вам ніколи не хотілося мати дітей, кимось опікуватися?

Аби припинити такі недоречні розмови, Терен пропонує випити. Це всіх, здається, влаштовує, і ми мовчки випиваємо. Кожний думає про своє. Мені кортить розпитати Ельзу про її минуле життя, але я стримуюсь. Спогади досить болюча річ. Особливо — спогади про минуле життя. Але, з іншого боку, — чи маємо вибір? Штучне позбавлення пам'яті? Ні, ліпше вже хаос спогадів. Ельза знову заварює чай. Я пропоную всім прогулятися перед сном, але Терен і Ельза не мають такого бажання. Вони, звісно, мають бажання потрахатись. Я один виходжу на вулицю, годину чи більше вештаюся самотніми вулицями, зовсім не помічаючи дощ.

Зауважую під стіною будинку людину. Розхристане тіло не виказує ознак життя. Можливо, прихопило серце, і нікого не було поруч, а може просто перебрав. Останнє мені подобається більше, і я вже про це не думаю. Повертаюся. Терен і Ельза дивляться телевизор. Дивно, я думав, що він не працює. Але найбільше мене зацікавлює те, що мої друзі спокійно сидять біля ящика, ніби парочка задоволених міщан. Сидять тверезі й дивляться телевизор... Вони здивовано оглядають мене і питають:

— А хіба там знову дощ?

— Де там?

— Там, де ти був...

— А де я був?

Терен лише важко зітхає і знову дивиться в телевизор. Ельза підводиться з канапи й говорить, що приготує мені каву. Я стягую мокрі джинси і в трусах, що так само мокрі, іду за нею на кухню. Ельза наливає мені горілки, але зовсім трохи, аби зігрітись, говорить вона. З кімнати чути регіт Терена, певно, натрапив на мультики. Або на новини каналу УТ — 1, що вірогідніше. Ми вип'ємо з Ельзою кави, а потім приєднаємося до Терена. Утрюх на дивані трохи затісно, але цілком прийнятно, а головне — досить весело.

Згадую про тіло під дощем і підходжу до вікна. Дослухаюся. У відповідь — тиша. Терен уже спить, Ельза іде до себе. Я виходжу на кухню викурити останню на сьогодні сигарету. Опісля кохання відчуваю незбагненне емоційне спустошення. Чую, як за стінкою співає Ельза. Це буває нечасто. Але я чомусь не дивуюся і з насолодою втягую ядучий сивий дим. Так минає ще один день. Так минає життя. Воно проходить повз нас, а ми спостерігаємо за ним, ніби збоку. Ніби нас це зовсім і не стосується. Дивно.

«Чорна весна». Генрі пише багато; за словами Анаїс, «жахливо багато», не особливо переймаючись, що з того буде. Написані впродовж однієї доби шматки пізніше потраплять до різних творів. За словами Анаїс, він шокував читачів, критиків, філософів, колег-літераторів, науковців і коментаторів. Один з них занотує в щоденнику: «У його фрагментах завше присутній величезний творчий синтез... Його твори, хаотичні,

строкаті, нерівні, подібні потоку, який у деяких місцях доводиться стримувати, бо інакше він вийде з берегів, розіллється, затопить його самого...»

Невідомо, напевне, чи дочекався Генрі сакраментальної фрази, на яку, зрештою, заслуговував: «У тобі я люблю поета». Ну а те, що це був, можливо, «проклятий поет», нікого уже не обходило. І не обходить. І добре. Хоча, по-людськи трохи шкода того Генрі, якого ми знаємо за «Чорною весною». Поруч із ним була маленька розбещена мавпа, яка продовжувала нотувати до свого безкінечного щоденника: «Уві сні я кохаюся з усіма». І ще один запис: «Надто багато тепла». Ось так, Генрі...

Не вірте, якщо десь прочитаєте, що він став письменником у Парижі. Здуріти можна, зустрічаючи такі припущення або й цілком доведені твердження. Можливо, Париж зробив письменником Гемінгвея, але не Міллера. Цього останнього Париж убив. Незважаючи на «Тропік Рака», «Чорну весну», ще один «Тропік» і таке інше. Дещо пояснює знову Анаїс: «Коли я вперше зустріла Генрі, у нього не було жодного майна». Побачити Париж і — померти. Хто з нас не мріяв про щось подібне? Хто б і сьогодні відмовився від подібної долі? А втім, мистецький Париж такий же потворний і жорстокий, як і саме мистецтво. Пригадуєте «Творчість» Е. Золя? Отже: «Генрі стверджує, що наразі у нього не вистачило б рішучості мандрувати без копійки в кишені. Він втомився від справжніх мандрів». І втомився в Парижі. Анаїс, затамувавши подих, спостерігає за ним із іншої кімнати. Він сидить за бюрком і воює з Д.Ловренсом. Перед ним тисячі нотаток і підкреслених сторінок. Так триває від ранку до вечора. Часто — до ночі. Але Ловренс — це вже зовсім інша історія, це 800-сторінкова праця і любов на усе життя. Як це і буває поміж чоловіками.

У години депресії він тікає з кімнати. В такі хвилини йому потрібні люди, багато людей. З цього неприємного стану його може вивести випадково підслухана фраза, або звичайне людське обличчя, яке раптом засвітиться у строкатому натовпі. Генрі ніколи не знайомиться на вулиці (ще одна риса, що нас єднає). Тут він лише спостерігає. На нього чекає книга. Одна велика книга, щось на кшталт Прустової епопеї. Доктора Морікана не рахуємо. Все інше — пісня пісень, присвячена

Джун. Найбільша трагедія в тому, що вона про це так ніколи і не здогадається. Бідна Джун! Надто багато тепла...

Зі щоденника Анаїс: «Тепер Генрі говорить про своє богемне життя з Джун як про хаос, що непричетний до його істинної природи». Ми дозволимо собі не повірити цій маленькій мавпі. Думаю, вона помилялася, продовжуючи: «Він стверджує, що всі великі мистці потребують багато тепла». Воно заворожує і вбиває. А от грошей завше не вистачало. Перший рахунок в банку з'явиться, коли йому буде уже п'ятдесят. Тому не дивно, що Джек Керуак колись скаже, звертаючись до Генрі: «Ні ти, ні я — не померемо, як Герберт Веллз, бо навколо наших сердець немає сала». Джек мав рацію: сала не буде, натомість — цироз печінки. Славна, між іншим, людина; трохи схожий на лісоруба, як пригадував пізніше його перший редактор. Ніякої пунктуації, лише сто сорок метрів паперу; власне, історія такого покидька як Дін Моріарті. Дорога, яка ніколи не завершується. І добре, що не завершується. Так само, як ніколи не забуваються записки, що лишають нам друзі: «Якщо вдома нікого немає, влізай у вікно».

Я відчуваю, що з Ельзою щось не так. Це неможливо пояснити, але помилитися важко. Щось відбувається, але що? Добре, якщо це звичайна депресія. Таке буває у всіх. Вона вже кілька днів не заходить до нас. Я нарешті не витримую й питаю у Терена, що він з цього приводу думає. Терен уже кілька днів напружено працює, зовсім не п'є. Працюючи, він забуває про все на світі. Тому він навіть не зауважує відсутності Ельзи. Терен здивований моєю тривогою. Я не менше здивований його егоїзмом. Так, це проклята творчість. Як швидко вона перетворює людину на самовдоволену егоцентричну мавпу! Просто неймовірно.

Я стукаю в двері помешкання Ельзи. За дверима тиша, але я знову стукаю, і нарешті вона відчиняє. Заспана, нерозчесана, але твереза. І тривога моя зростає. Не бачу нічого ліпшого, як просто спитати:

— Ельзо, що сталося? Можеш сміятися, але я хвилююся за тебе.

— Я не буду сміятися. Заходь... — і вона зникає в кімнаті.

Іду за нею і відразу помічаю зміни в її помешканні. Наразі тут хаос і безлад. Ельза пропонує каву, але я відмовляюся. Деякий час ми мовчимо. Ніби бачимось вперше. Нарешті вона говорить:

— Дякую, що зайшов. Мені самотньо...

— Чому не заходиш до нас?

Замість відповіді вона робить стримуючий рух рукою. Питає про Терена. Я відповідаю, що з ним усе гаразд, він навіть почав працювати. І що він передає їй вітання і запрошує увечері на каву.

— Не бреші, — втомленим голосом зупиняє мене Ельза. — Він не передавав мені вітання й не запрошував зайти. Я його добре знаю. Коли він працює, йому ніхто не потрібен. Навіть ти. А ти йому, до речі, не заважай, най працює. Можеш пожити у мене, якщо не маєш ліпшого варіанту...

Слухаючи її сумний голос, я думаю, що зробив би для неї навіть неможливе, або навіть більше. Але останньою реплікою я трохи заскочений. В кімнаті між нами лягає неприємна мовчанка. Це просто нестерпно. Не знаю, чому, але я схильний співчувати усім жінкам світу, яких ображають або просто не помічають їх чоловіки й коханці. Мабуть, саме тому жінки не ставляться до мене всерйоз. Їм потрібен господар, тиран, а я пропоную дружбу. Добрий тривалий секс, але поза тим — тільки дружбу. Це не сприймається, це нецікаво. Певно, я просто старий збоченець.

Шукаючи вихід із ситуації, я пропоную Ельзі прогулятися свіжим повітрям, або посидіти десь у каварні, бо наша кухня нікого вже не надихає на щось хоч трохи конструктивне. Як не дивно, вона погоджується, лише просить півгодини, аби зібратися.

На вулиці після осінніх дощів вогко і неприємно. Зривається вітер і жбурляє в обличчя холодні краплі. Ми повільно піднімаємося бульваром Шевченка. Ельза бере мене попід руку, а я м'яко стискаю її лікоть. У відповідь вона лише сумно посміхається. Дійшовши до вулиці Артема, ми встигаємо неабияк змерзнути. Зривається дощик. Ми пірнаємо в отвір підземного переходу, в якому нещодавно відкрилося «Українське бістро». У невеличкій ошатній залі напівпорожньо. Це добре.

Але вже невдовзі я з'ясовую, що тут не можна палити, а з напоїв пропонують лише чай, каву, соки і пиво. Дискримінація у випадку з палінням вражає своєю цинічною вишуканістю. Мовляв, це шкідливо для здоров'я. І все це лайно доводиться якось ковтати. Бо хочеться зігрітися й випити принаймні кави. Але кава — без сигарети? Який ідіот міг до такого додуматись? Особисто я почуваюся правдивим нігером зі штату Флорида в дикі часи рабовласництва. Ельза, напевно, так само. Бо вже встигла дістати із сумочки пачку сигарет і покласти поруч із собою, шукаючи очима попільничку. Кепсько.

Але все-таки ми залишаємось, скидаємо одяг і починаємо вивчати меню (в даному випадку якось не випадає говорити про винну карту). Коротко порадившись, замовляємо вареники з картоплею, млинці із сиром і каву. Два комплекти. Пиво — цей напій європейських люмпенів — вирішили не замовляти. Чекаємо на замовлення. Ельза вивчає стіни й стелю, а я, ніби вперше — її обличчя. Спадає думка, що Терен мусить написати її портрет. В цей час столик із нами займає парочка. Він, вона — звичайні нормальні люди, але щось привертає мою увагу. Можливо, ці двоє схожі на мене з Ельзою. Вони зовсім поруч, тому добре чути, про що вони говорять. Чую, як жінка питає у свого супутника про його справи. В її голосі чується стовідсоткова байдужість, і мені стає неприємно. Уявляю, як має почуватися він. Чую, як він по короткій павзі відповідає, і голос його здається мені знайомим.

— Все кепсько з того часу, як ти пішла...

— Не перебільшуй, все буде добре.

Вона посміхається і бере його руку в свої долоні. В цей час мене запрошують забрати замовлення і я йду до стійки, де на мене чекає дівчина у дурнуватій вишиванці. Забираю наші вареники-млинці-каву й повертаюся до Ельзи. Вона дивиться в телевізор. Зичимо одне одному смачного, і в цю ж мить до мене долітає фраза нашої сусідки:

— Це неможливо.

Він сидить до мене спиною, тому я не можу бачити його обличчя. Він мовчить. Замовкає й жінка, на обличчі якої все та ж холодна байдужість. Звичайна банальна історія. Можливо, це їх остання розмова, бо говорити їм немає уже про що. Адже сказано: «Це неможливо». Повертаюся до Ельзи, яка мовчки

гризе вареники. Дивно, але на обличчі Ельзи зауважую таку саму байдужість, як і в нашої сусідки. Мені стає неприємно.

Наші сусіди, випивши свою каву, не затримуються, і, доки він допомагає їй одягатися, я ще встиг почути її останню фразу:

— Ти надто сантиментальний...

І вони виходять; вона першою, а за нею, наче побитий пес, він. Мені шкода їх обох. А свідомість фіксує рекламний текст з телевізора: «Більше крові. Більше жаху. Зроби це! Сьогодні на РТР!» Я повертаюсь думками до Ельзи і раптом чітко усвідомлюю, що мені немає про що із нею говорити. Відчуваю, що вона сильніша за мене, незважаючи на дещо розгублений вигляд. Ельза, до речі, питає:

— Чого мовчиш?

Вона відсorbує каву, а я тільки берусь за свої вже прохололі вареники.

— А що ти хочеш почути? — в цю хвилину я почуваюся правдивим дурнем. Але мовчати — це досить кумедно, особливо ж — із жінкою, яку запросив до каварні. Тому я намагаюся посміхатися й своєю чергою питаю:

— Чи можна в мене закохатися?

Вона, зовсім не дивуючись, одразу відповідає:

— З першого погляду — ні. В жодному разі. Але з часом уникнути цього неможливо. І ти це прекрасно знаєш...

— Дякую. А скільки має минути часу, аби жінка могла закохатися в мене?

Ельза робить вигляд, що їй треба подумати, себто — провести якісь складні математичні підрахунки. Я тим часом поглинаю вареники. Нарешті вона видає:

— Думаю, кількох місяців буде достатньо. Але не менше...

Я пропоную їй ще випити кави й роблю замовлення. Ще раз питаю симпатичну дівчину у вишиванці на предмет горілки. Вона не розуміє мого питання, незважаючи на її вишиванку та синьо-жовтий прапор над містом, і я перекладаю для неї російською.

— Водкі нет. Нет... — відповідає вона. Я лише посміхаюся на це, мовляв, можливо, воно й на краще. Ельза знову дивиться телевізор. Коли я сідаю за стіл, вона обертається до мене

і дивиться просто в очі — пильно і трохи божевільно. І знову вона першою встигає поставити питання:

— Що?

— Нічого. Уже рік, як у мене ніхто не закохувався.

— Біденький... — широко сміється Ельза.

Це добре, що вона нарешті сміється. Так простіше. І я наважуюсь знову спитати:

— Ельзо, що сталося? Ти якась ніби причмелена... Що з тобою?

Вона п'є каву маленькими ковтками і не поспішає відповідати. Дивиться ніби крізь мене. І я переконуюсь — щось-таки сталося. Але що? Нарешті вона знову знаходить мене очима, і робить це так, ніби розстрілює мене впритул поглядом своїх сірих очей. Знову відсorbує з горнятка і аж тоді вже нарешті говорить:

— Розкажи мені про своє минуле життя...

Я намагаюся жартувати:

— З якого року починати? Від народження?

Ельза натомість стає ще серйознішою:

— Почни зі своєї першої жінки. Хтось сказав, що біографія інтелігента — це список прочитаних книг. В такому разі — біографія мужчини — це перейдені ним жінки...

— Тільки перейдені ним?

Ельза зітхає і виправляється, погоджуючись зі мною:

— І ті, звичайно, що перейшли...

— Себто, пройшлися бульдозером?

— Як знаєш...

— Добре, — говорю я, відсorbуючи зі свого горнятка, — добре, але у мене надто маленький досвід. Я ніколи не користувався попитом у жінок.

— Чому? — і ніби схаменувшись, додає: — Вибач, але це трохи дивно, як на мене. Мусило би бути навпаки.

— Мої жінки — це не надто цікаво. Давай я ліпше розповім тобі про Генрі Міллера. Це була надзвичайна людина. Хоча і в його житті жінок було значно менше, ніж у його романах.

Ельза зупиняє мене на півслові. А у погляді її з'являється щось допіру мені незнане:

— У світі багато цікавих людей. Але до мого життя вони потрапляють нечасто. Ось, приміром, ти... Ти увійшов до мого

життя, коли почав мешкати разом з моїм сусідом Тереном. Деякий час я не звертала на тебе увагу. Як, між іншим, і на Терена, який став моїм сусідом близько року тому. Потім ми познайомилися й стали друзями. Потім з'явився ти, і все було добре. Люди входять у моє життя, не питаючи дозволу. А я не можу цьому опиратися. Мабуть, я просто не можу бути самотньою, на відміну від Терена чи тебе. На відміну від вас, художників...

Ельза замовкає і дивиться в порожнє горнятко, де на денці застигає кадова гуща. Я почуваюся дещо ніяково. Але зовсім не відаю, що треба говорити в подібних випадках. Тому я мовчу. На щастя, Ельза продовжує:

— Це стається само собою. Ти не повіриш... але я вдячна тобі. Як і Теренові. Це наповнює життя жінки якимось сенсом. Мені часто буває холодно... Я не знаю, як це притомно пояснити, я не письменниця...

Вона знову змовкає. Я бачу перед собою зовсім незнайому людину. Ніби вперше її зустрів. Коли це відбувається без свідків, можна нічого не говорити, а просто завалитися в ліжко. Або на стіл, якщо поруч немає ліжка. Можна і зовсім без меблів. Це відразу знімає напругу, яку я наразі відчуваю аж надто гостро. Мовчу. Нарешті озивається Ельза:

— Ходімо звідси, я хочу палити. І хочу нарешті випити.

Я допомагаю їй одягнутися, і ми виходимо у нічну прохолоду міста. Людей небагато. Ми мовчки йдемо центральною вулицею. Ельза бере мене під руку, і я відчуваю, як електризується моє тіло. Не люблю такі ситуації; на щастя, знову говорить Ельза:

— Занадто мало тепла. Люди не здатні бачити інших людей. Скажімо, Терен. Йому ніхто не потрібен. Він живе у своєму самодостатньому світі. Коли не може працювати, бухає. Але, коли з'являється натхнення, чи, як ви це називаєте, йому не потрібна навіть горілка. Я це не одразу зрозуміла. Думала, він алкоголік, але ні. Він хворий, але це гірше за алкоголь. Він — невиліковний... Мистецтво не залишає йому шансів на нормальне людське життя...

Вона замовкає, і я розумію, що треба щось говорити:

— Маєш рацію, Терен — мистець, тому не схожий на інших. Це треба розуміти. З цим неможливо боротись. Він із числа

інфікованих. Колись давно життя змусило його робити вибір, і він обрав мистецтво. Я не знаю, наскільки це добре, але я його розумію.

Ми минаємо Оперний театр і наближаємось до готелю «Донбас». За квартал ми повертаємо праворуч і підходимо до каварні «Діана», що безпосередньо навпроти драмтеатру. Ця каварня бачила поруч зі мною багатьох жінок, але з Ельзою я тут уперше. Ми пробираємось до вільного столика у кутку; Ельза сідає, а я йду замовляти горілку. Це улюблена каварня місцевої богемі. Не тієї, що пудрить ніс кокаїном, а тієї, що радіє звичайній горілці місцевої фірми «Олімп». Навколо — знайомі та рідні обличчя. Демократична атмосфера каварні дозволяє почуватися людиною. Теренові тут наливають навіть у борг.

Замовляю для початку півлітра горілки. Ще дві піци й гострі корейські салатики з моркви. Ще сік для Ельзи і пиво для себе. Повертаюся до Ельзи, яка зацікавлено роздивляється навкруги. Переважна більшість відвідувачів — художники. Поруч знаходиться бульвар Пушкіна, де ці невдахи продають свої шедеври. Той, хто щось продає, пригощає всіх інших. І так по черзі. Хто нічого не продає, бухає на шару. Здебільшого, це приємні люди, які шанують Матісса і Шагала, люблять Кандинського і Малевича, Терена і Пікассо, але не зізнаються в цьому навіть собі. Геніїв серед них небагато, про це існує підпільна угода. Зрештою, генії тут взагалі не затримуються. Життя ковтає їх молодшими, відпускаючи максимум двадцять п'ять — тридцять років. Треба встигати. А це неможливо. Але дехто встигає. Про таких ще за життя складають легенди.

Хто прагне жити далі, той зупиняється в цій каварні і зависає тут решту свого безглузкого життя. паралельно малює пики буржуїв і натюрморти. Так мистецтво відходить на маргінеси життя. Натомість приходить водка або дешевий міцний портвейн. Часом — наркотики. А потім приходить смерть. І про життя цих нещасних, невизнаних геніїв, у майбутньому нагадає хіба що портрет якого-небудь ідіота, що прикрашає вітальню розкішної вілли. Тому я думаю, що вбиває все-таки не мистецтво, вбиває життя.

Ми з Ельзою чекаємо на піцу. Тим часом вживаємо по п'ятдесят. Ельзу це трохи заспокоює. Приносять піцу і ми

випиваємо знову. Дивна річ, давно помітив, що в каварні у мене просинається апетит, чого вдома, зазвичай, не буває. Якщо чесно, то дискурс каварні — мій улюблений з-поміж усіх можливих. Ми випиваємо по третій, і Ельза говорить, указуючи на художників:

— Мені шкода їх. У них немає майбутнього.

— А в кого воно є?

Ельза не затримується з відповіддю. Таке враження, що вона спеціально готувалася до такої, якщо дозволите, полеміки:

— Майбутнє за тими, за ким любов... — обличчя її стає патосним і просвітленим. Вона замовкає, і я розливаю горілку. В цей час один із мистців падає зі стільця. Всім неймовірно весело.

— На воздух, на воздух, — говорять сусіди того, що лежить на підлозі. Беруть його попід руки й виводять на вулицю.

— Кохання й любов — ось єдиний центр, до якого має тяжіти людина... — це знову Ельза. Я її сьогодні не впізнаю. Це ніби зовсім інша людина. Лише тепер починаю її відчувати. До сьогодні я майже не звертав на неї увагу. Просто сусідка. Просто коханка Терена, на яку йому, певно, плювати. Просто Ельза — брутальна самотня тітка.

Мені стає соромно. Я зовсім не знаю людей. Або й гірше — я їх не помічаю. Який же з мене письменник? Власне, письменник — це гучно сказано. Я встиг написати кілька десятків віршів, які були випадково помічені та відзначені якоюсь там премією. Ще є кілька дурнувятих оповідань, які мої знайомі вважають цілком пристойними. Але сам я знаю їх істинну вартість. Вона — нульова. Інколи почуваюся порожнім місцем, просто дірочкою від бублика. Є ще кілька початих романів, але про них шкода й згадувати, бо я ще жодної справи не довів до логічного завершення. Як говорить один знайомий професор, філологам бракує логіки. Це їх біда. І він має рацію, але тільки як професор математики. Бо філологія — це не наука. Це простір, якому бракує життя. Тому в ньому багато літератури й мало повітря. Не знаю, можливо, Бог залишив цей простір без нагляду. Або віддав його комусь іншому. Пристрасть — єдиний сенс цього простору, тут божеволіють навіть без сифілісу чи КГБ. Це сансара, яка розтирає людей на порошок. Але, раз увійшовши сюди, уже не повернешся до нормального існування.

Навіть, якщо відріжеш собі вухо. Порятунку все дно не буде. Треба було думати раніше; ще тоді, коли замість «Букваря» брав у руки роман «Полонені» одного вірменського письменника. І це у п'ять років...

Дивлюся на Ельзу і думаю про те, що я її зовсім не знаю. Розливаю рештки горілки і пропоную випити за любов. Виходимо перекурити. У каварні не можна. Але після горілки навіть подібне обмеження своїх конституційних прав сприймаєш із розумінням і вже не почуваєшся нігером. Добре. Але що робити з Ельзою? Увійшовши в цей вечір, треба з нього ще якось вийти. Ми повертаємося за столик, і Ельза смикає мене за рукав:

— Розкажи мені все-таки про твою першу жінку.

— Я уже й не пригадую...

— Таке не забувається, розкажи. А потім я тобі щось розповім. А ти напишеш оповідання. Ви ж, мистці, нічого не забуваєте. Ви все використовуєте.

— Я більше не пишу оповідань. Я пишу роман.

Замовляю, тим часом, ще горілки. В каварні напівпорожньо. Ми випиваємо по п'ятдесят, і я починаю розповідати:

— Це було досить давно, у часи неспокійної юності. Банальна історія. Нічого цікавого. В мене закохалася одна панна із середмістя. Це мене анітрохи не вставило, і вона перерізала собі вени. Потім я почувався винним, і просив у неї вибачення. Вона теж просила вибачення, і ми стали врешті друзями. Одного разу ми напилися на дні народження спільного знайомого і не поїхали додому. Зранку прокинулися в одному ліжку. Але я не певний, що вона стала моєю першою жінкою. Я знову просив вибачення, а вона сміялася і говорила, що все було чудово. Що вона мала на увазі, я і сьогодні не розумію. Невдовзі я потрапив до червоної армії, а вона вийшла заміж і виїхала до Ленінграду. Більше ми ніколи не бачились.

— Кумедна історія, — Ельза п'яно мені посміхнулася, — це ти щойно вигадав? Тоді справді пора вже писати романи.

— Ні, я нічого не вигадав. Все так і було.

— Не вірю.

— Як знаєш.

Я розливаю горілку. Допиваємо й виходимо на морозне повітря. Ельза знову бере мене під руку і ми, не поспішаючи,

повертаємося додому. До Ельзи повертається її звичний настрій; це знову попередня, так добре знана Ельза. Добре. Ми розповідаємо одне одному анекдоти, вчитані з газет. Уже наближаючись до нашого будинку, розповідаю останній, почутий від Лесика в «Мікі-Маусі»:

— Сидять, значить, у каварні двоє чуваків, бухають. Один питає в іншого: «Десь я тебе уже бачив. Ти не на Університетській мешкаєш?» Інший відповідає: «На Університетській.» Перший продовжує: «А це не в тому будинку, де банк?» Інший: «У тому...» Перший: «А не на третьому, часом, поверсі?» Виявляється, на третьому. Й обидва неймовірно дивуються подібним незбагненим збігам. В цей час до бармена підходить господар і питає: «Як тут, усе гаразд?» Бармен відповідає: «Так, усе гаразд, от тільки близнюки знову в жопу напилися...»

Поки піднімаємося сходами, Ельза регоче, як ненормальна. Біля наших помешкань зупиняємося, і вона несподівано цілує мене в губи. Розумію, що ситуація нестандартна, але ніяк не реаую. Ні слова більше не говорячи, Ельза зникає в своєму помешканні. Я сідаю просто на підлогу і дістаю сигарету. «На нас лягає відповідальність за тих, кого ми приручили... Добре сказано. Хіба я можу образити Ельзу? Вона, як дитина. Ні, я не можу зробити їй боляче.» Важко спинаюся на ноги, ще якусь мить роздумую, чи не постукати до помешкання Ельзи, але не наважуюсь.

Генрі сидить за машинкою і п'є червоне вино. Він почувається, як ніколи самотнім. Анаїс поїхала з Антоненом по крамницях. Скоро новий рік, треба купити подарунки. Генрі думає про успіх свого першого надрукованого роману. Хочє зрозуміти, як це сталося. Невже він насправду великий письменник? Невже він чогось-таки вартий? Дивно, незбагненно. Генрі тихо сміється. Він нічого не розуміє. Як йому пощастило намацати потрібну струну? Читач. Критика. Журнали, газети. Він хоче це зрозуміти не менше за критиків.

«Я ніколи не пишу романів...» Так, це і не був роман у звичному розумінні. «Тропик Рака» — це миттєвий спалах, який не повториться двічі. І Генрі це розуміє. Коли він читає відгуки критиків у паризькій пресі, то сміється до сліз. «Ці критики

розуміються на літературі ще менше, ніж Анаїс чи Х'юго», — думає Генрі. Власне, хіба він писав роман? Він прийшов, зняв капелюха, протер окуляри, запалив голуаз і ледве чутно промовив: «Гелло, я Генрі». І цього було достатньо. А потім було перше речення: «Я мешкаю на віллі Боргезе». Єдине, чого не було в романі, так це неправди. «Художність? Хай вона трахає когось іншого!» — щось подібне сформулював для себе Генрі, коли 25 серпня 1931 року сів за машинку, аби написати мотто і перше речення. Він наповнює сторінки реальними персонажами: Борис, Карл, Таня, Боровські, Ван Норден, Філмор, Ірен, Жермен, Мона, Марлоу та багато інших. Всі вони легко впізнавані, бо кожний залишив на тілі Генрі свою неповторну відзнаку.

Щоправда, між ними немає Анаїс Нін. Вона так і залишилася недоторканою. Чому? Невідомо. Інакше з Моною, вона ж — Джун Менсфілд. Така жінка зустрічається раз за життя. Певно, одного разу достатньо. Десять років непростого життя, починаючи від першої зустрічі у Вілсона на Бродвеї, 1924. На іншому боці шляху — Мехіко, 1934-й. Джун, за словами Анаїс, це хрест, на якому доля розп'яла Генрі. З нею він остаточно розрахується, лише поставивши останню крапку в романі «Нексус» (1969), що завершить другу трилогію. В своєму есеї «Книги в моєму житті» він зізнається, що все життя писав лише одну книгу — «Книгу свого життя — мого життя з Нею». Після 1934-го року вони зустрінуться лише раз, 1961-го у Нью-Йорку. Довга виснажлива путь. Джун думала, що це була помста. Дурненька. Вона так нічого і не збагнула...

Між іншим, про Джун. За народженням — Джульєтта Едіта Смерч (1902). Інше прізвище — Сміт. Походить вона з убогої галицької єврейської родини, яка 1907-го року емігрувала з Австро-Угорщини до Америки. І жодної містики. Просто знак Рака — це вічне тавро моєї Батьківщини. Через Джун Генрі стає причетним до смерті ще за життя. а потім і до життя у смерті (Козеріг).

«Чорна весна» — то окрема сторінка, «співавтором» якої вважається Нін. Або, за Генрі, «боргезе» Нін; аристократка, дружина заможного урода, якому так подобався «Тропик Рака». Кумедно. І навіть дуже.

Хаос опановує світом. Можете стежити за ним, але навіть не намагайтесь його збагнути. Тисячі нових храмів уже неспроможні реанімувати інститут сповіди, яку продає священник з роману Е.А.Войнич. Є речі, які не забуваються. І це вище за нас. Але щодо форми. Уривок з листа, Гюстав Фльобер: «... що я хотів би написати — це книгу ні про що, яка трималася б сама по собі, внутрішньою силою стилю, як земля тримається у повітрі без жодної підтримки, — книгу, у якій майже не було б сюжету, або в крайньому разі, сюжет був би майже непомітним, якщо це можливо...»

До речі, про попів і мистецтво писав освічений пролетар Йогансен: «Треба сказати, що в капіталістичних країнах, які-небудь, припустимо, попи в сто раз важнішу роблять справу від мистців. Попи — це прекрасно організовані наглядачі. Мистці ж — дезорганізатори за самою природою своєю — раз-у-раз зраджують інтереси роботодавців і частенько дурно їдять свій юдин хліб».

І знову Гюстав. Лист від 16-го січня 1885-го року: «Ставши на позицію чистого Мистецтва, можна стверджувати, майже як аксіому, що взагалі немає сюжету, бо стиль сам собою є довершеним способом бачити світ». Тут би надати слово для виступу В.Шкловському, але ні. Література — найбрутальніша в світі річ. Мені сумно, і я кличу веселого Майка. Це буде шутка для тих, хто сприймає жарти. Отже, Майк: «Таким чином, хоч мистецтво ще й зараз має стосунки до статевого життя людини і поруч з галстуками, букетами і цукерками допомагає, приміром, хлопцеві, здійснювати ідею своєї мультиплікації (просто кажучи, розплодження), хоч воно і являється, правда в мікроскопічній дозі, джерелом пізнання (і те джерело є смердюче та каламутне), хоч воно і відіграє невелику дезорганізаційну роль, корисну в момент революції, але то все є акциденції, а субстанція, суть мистецтва то є розвага. Соціальна вартість мистецтва дорівнюється приблизно вартості мороженого й сельтерської води літом та гарячого чаю взимі. Соціальна виробнича функція мистецтва така, як каруселі чи невинної гри; словом — це один із способів відпочивати».

Частина II

Вона з'явилась у моєму житті цілком неймовірно; я би навіть сказав — несподівано. Зранку я прокинувся досить пізно; в кімнаті вже було забагато сонця і з цим, як завше, неможливо було боротися. Доклавши неймовірних зусиль, я нарешті змусив себе розплющити очі. Вони чомусь гидко боліли. З головою також було негаразд; звичайно, це наслідки минулої ночі, це водка з пивом. Або навіть коньяк. Себто, водка із коньяком і, звичайно, з пивом. У цій країні нічого не зміниться, доки я буду мішати коньяк із пивом; мені це добре відомо.

Відчув під правим боком якийсь предмет; ну, звісно, це були мої окуляри, і вони були, як не дивно, живі. Я начепив їх на ніс і звівся на правому лікті, намагаючись з'ясувати, де я сьогодні ночую. Це дивно, але я вдома. Терен сидів на низенькому стільчику і вуглиною прасував аркуш грубого сірого картону формату А-1. У голові було каламутно і невиразно, а в роті — просто нестерпно. І було трохи соромно. За вчорашнє. Як завше. Як говорить один мій приятель, представник місцевої театральної богеми, *втекти неможливо, погода не переміниться...*

— Привіт, — прохрипів я, звертаючись, певно, до Терена.

— Салют, — відповів він занадто бадьоро, не підводячи голови, — нарешті, а то ми вже збиралися поливати тебе із чайника.

— Котра година? — суто механічно запитую в нього, бо насправді це цікавить мене найменше. Але цей день, як і всі попередні, треба було починати з якихось банальних слів на кшталт *доброго ранку* або *котра година*. Раптом я краєм ока зауважую в кріслі біля книжкових полиць якусь жінку. Власне, ще майже дівчинку. Хоча, дівчатка в наш час дорослішають

так швидко, ще в початковій школі. І навіть не ховаються по підвалах, як колись ми із Тереном у наші незабутні вісімдесяті, а трахаються просто в туалетах або за сценою в актовій залі рідної школи. Про це нам із Тереном інколи розповідає Ельза (і тоді у її сірих очах спалахують і майже одразу гаснуть мало збагненні для нас хижі вогники). Про це часом пишуть в газетах; хоча, газет ми з Тереном уже не читаємо. Ми читаємо французькі романи минулого ХХ століття. Точніше, це я інколи щось читаю. Терен, зазвичай, розважається інакше. Малює, а коли не малює, то, звісно, вживає щось на кшталт водки або портвейну.

Терен промовчав, натомість відповіла вона. Поінформувала мене на рахунок години. Її голос видався мені майже знайомим. «Бля...» — прошепотів я так, аби ніхто окрім мене цього не почув. І знову заплющив очі. Мені хотілось померти або, щонайменше, знову заснути і не прокидатися ще декілька довгих годин. Наразі, після жорсткого алкогольного передозу, я міг бачити лише мого ненормального друга, і тільки його. Було трохи гидко і майже тривожно. Ніби за Карен Горні. Якщо ви знаєте, хто це така. Терен, звичайно, не знає. Ельза — також. Ця дівка, ця малолітня блядюжка, — і поготів. Отже, знаю лише я один. Хоча, якщо чесно, я завше боявся теоретичної медицини, австрійського психоаналізу та інших буржуазних шизоїдних штучок, скерованих на гвалтування людського духу, таких популярних останнім часом у нашій чумацькій країні.

— Терене, хто вона така? — питаю я так, ніби жінки немає в кімнаті. — Ти ж не хочеш сказати, що вона просто натурниця і не має жодного стосунку до вчорашнього вечора? Не хочеш? — я майже благаю його.

Нарешті мій друг відірвався на мить від рисунка і пильно подивився на мене. Мені навіть здалося, що він захотів посміхнутись. Натомість він іронічно зі мною погодився:

— Не хочу... Це — Іраїда, вона не натурниця. Знайомся. Сьогодні вночі ти приперся... себто, повернувся додому із нею разом... Ти що, зовсім нічого не пам'ятаєш? Ну ти й свиня... Ти просто тупий урод...

Я анітрохи в цю мить не ображаюся на свого друга. Звісно, я тупий урод, він має рацію. Я дивлюся на дівчинку Іраїду, чи

як там її, і мені хочеться здохнути — так соромно, — бо я її зовсім не пам'ятаю. І це, повірте, не вперше. Це вже така хвороба, *осінь під шкірою*, не інакше. Пригадую голос Ельзи, яка мала звичку сумно на мене дивитись і говорити при тому: «Тобі не можна так напиватись...». Та я і сам добре знаю, що не можна, але кожного разу усе повторюється. Ніби як проти волі, але все одно повторюється. Я продовжую тихо потерпати під ковдрою, не підводячись з ліжка і навіть не розплющуючи очі.

А Терен знову береться за свого рисунка. Інколи його ремесло мене майже дратує. Можливо, це тому, що я, на відміну від нього, зовсім нічого у цьому житті не роблю. І зовсім нічого не прагну. І так уже майже півроку. Колись я хотів написати роман: про Терена, Ельзу, про наше божевільне життя і наше *ménage à trois*. Але з того, звичайно, нічого не вийшло. (Дехто взагалі не вірить, що я міг би написати роман. Як от мій друг, письменник Дмитро Пастернак, автор повісті «Київська марка» та детективного оповідання про *двох із сокирою*. Але, дивлячись, що розуміти під полісемантичним дурнуватим словом «роман». Дивлячись, що розуміти... Філософськи беручи, ясна річ, а не лише утилітарно-побутово).

Я зробив би це залюбки за одну лише штуку баксів. Звичайно, нічого серйозного; просто якусь халтуру — як це робить пензлем мій друг щоразу, коли у нас закінчуються ці срані гроші. Немає нічого гіршого, в сенсі приниження, за відсутність грошей. Навіть зубний біль не так дошкульно та неприємно вражає, як ця проклята і вічна нестача грошей. Нав'язлива реклами на телебаченні все частіше провокує на таку от романну халтуру, але до сього часу я все ще стримуюсь. «Коронація слова» на сьогодні ще неможлива для мене річ. Але не знаю, як довго я зможу протриматись.

Терен до цієї проблеми ставиться цілком філософськи. Він може собі це дозволити, бо пензлем за кілька годин він робить шахтарську місячну зарплатню. А потім ми її пропиваємо. І поки у нас є гроші, Терен робить лише якісь незначні ескізи, задля свого власного задоволення або на прохання когось із знайомих, яких у нас не бракує. Особливо, в той час, коли ми буваємо із грошиками. Мати гроші і нічого в житті не робити — це наша із Тереном заповітна мрія. Інколи ми жартуємо у наступний спосіб: хтось із нас раптом вигукне, мов божевільний:

— За працю! Нумо! Престо! — І ми починаємо хвилини десять імітувати бурхливу діяльність. Я гортаю свої книжки, роблю вирізки із газет і нотую щось на берегах; Терен розтирає фарби, ґрунтує полотно або мие палітру і таке інше. Не менш нагло ми все це припиняємо і починаємо сміятись, як ненормальні. Ми просто божеволіємо в цьому процесі; у нас червоніють обличчя — нам пора збиратись до дурдому. Якщо при цьому буває присутнім хтось зі сторонніх, у нього, напевно, лишаються якісь свої, цілком незабутні враження.

А нам напrawdę весело. Хоча, найчастіше буває все-таки сумно. Ми з Тереном невинуваті скептики. Приміром, ми анітрохи не віримо у людину. Ми не віримо у прогрес та іншу технократичну хуйню. Ми не віримо у Сполучені Штати Америки та в арабський тероризм, який загрожує цій сраній західній цивілізації. Ми бачимо інколи арабів на вулицях Донецька, і вони зовсім нас не лякають, вони виглядають як звичайні нормальні люди. Щоправда, мені особисто не дуже подобається, коли араби трахають наших жінок. Але це вже, погоджуюсь, інша тема. Ми не віримо в Нобелівську та Шевченківську премії. І взагалі — у реальну спроможність мистецтва щось змінити на краще у нашому сраному світі. Ми не віримо навіть у нашу державу. Адже віра починається там, де перманентно страйкує мозок. Ми її навіть не любимо. Бо наша любов однозначно має цілком мотивовані межі. Поготів ми не віримо в Евросоюз і його перспективи. Чи віримо ми у Бога? Відповіді у нас немає. Отакі ми безплідні уроди. А втім, якщо про такі вагомні речі, як Бог, то насправді його існування не викликає в нас жодних сумнівів, як і його невичерпна доброта і любов; інакше — що би із нами було, якби не його любов? Суто риторичне питання, звичайно.

Я прекрасно розумію свою ситуацію. Лежати так безкінечно довго не можна. До того ж, до всього іншого додається така прозаїчна фішка — хочеться банально посцяти. Курити не хочеться, а от кави я випив би із великим задоволенням. Дуже міцної й дуже солодкої. Але спочатку хоча би посцяти. Для цього треба вилізти з-під ковдри і повз Терена та Іраїду добігти до туалету. Я завше буваю такий, знаєте, скромний і тихенький після пам'ятних шабашів. Тоді я стаю схожим на гуму.

У мене бувають гумові члени, гумова голова і гумовий мозок. Тоді я читаю гумові оповідання, на кшталт «*Пластилінова рушниця, пластиліновий птах*» і почувуюся загалом трохи ніяково і курйозно. Кожного такого разу я обіцяю собі більше ніколи не пити. Особливо — із Вертером, з яким мене колись познайомив, між іншим, Терен. Це переважно його знайомі — задрипана агонізуюча місцева богема, п'яний декаданс, що трафляє брудними комірцями сорочок і краватками, заляпаними гірчицею й кетчупом, синіми або червоно-буряковими обличчями і елементарною необізнаністю на рахунок простати чи переваг, які гарантує користування презервативами. Одним словом, я відмовляюся розуміти цих упирів — місцевих декадентів. Поготів — не хочу, аби мене з ними бодай мінімально ідентифікували чи що. Ніколи. Якийсь придурок назвав мене пролетарським письменником, і мені воно в кайф. Най буде, як говорить наш сусід-алкаш із першого поверху.

Але сцяти напrawdę кортить. Терпіти більше не можна. І я мужньо й рішуче відкидаю ковдру й сідаю на канапі. Відчуваю різкий біль у спині. Терен відкладає ватман і дерев'яну скриньку з вуглиною, мовчки й питально дивиться на мене.

— Поговоримо трохи пізніше, о'к? — роздратовано говорю йому. І він знову береться за ватман. Іраїда читає книгу, згорнувшись у кріслі калачиком. Або лише робить вигляд, що читає. Починається ще один божевільний день мого життя.

Загупало в двері (це нова українська гуманітарна інтелігенція)... Здається вже перед світанком. Небо за вікнами вже посіріло і нічим не відрізнялося від неба у якому-небудь Детройті. ...Стоїть на порозі, п'яний як чіп. Посміхається, бавлячись ключами. З-за його спини визирає (не одразу й зауважив) якась дівчина. Коли наші очі зустрічаються, вона теж обережно мені посміхається. Мені усе ясно, і я мовчки повертаюся до кімнати.

Вони ввалюються слідом за мною, сміються, вошкаються, як ненормальні, розбираючись на ходу. Іду на кухню поставити на плиту чайник. Спати сьогодні, напевно, уже не доведеться. А між тим, Олег був настільки вже п'яним і вимученим, що заснув ще до того, як зігрівся чайник на кухні. Запропонував його супутниці чаю чи кави. Відмовилась; взагалі дуже скромна,

на вигляд, і мовчазна. Не дуже схожа на пересічну шлюшку, яких повно в каварні «Бункер». Симпатична і дуже юна — їй років, можливо, двадцять. Запропонував їй тоді лягати поруч з Олегом. Сам приліг на підлозі, постеливши старий матрац. Чув, як вона хвилин двадцять не могла заснути. Потім і сам провалився у короткий, але глибокий передранковий сон. Коли прокинувся, почув як на кухні хтось мие посуд. Спершу подумав про Ельзу, але одразу згадав, що її немає сьогодні в місті. Олег ледве чутно стогне вві сні. Укриваю його щільніше ковдрою і виходжу на кухню. Зустрічаюсь там з учораšnньою дівчиною, що з'явилася разом з Олегом. Вона посміхається, завершуючи мити посуд, що збирався у мушлі, можливо, з тиждень. Питаю, як її звати.

— Іраїда, але можна просто — Іра.

— Іраїда, — це добре, мені подобається.

Замість відповіді вона знову лише обережно мені посміхається. Ставлю на плиту чайник. Говорю, зараз будемо пити каву і їсти залишки смаженої картоплі, яку я готував ще ввечері, чекаючи на Олега. У відповідь вона знову лише посміхається. Просто й природньо, досить невимушено. Хороша, напевно, дівчина. Хочу сказати їй щось приємне, але згадую про Олега і стримуюсь. Олегові завше щастить на жінок. Але він про це навіть не здогадується, вважаючи натомість, що біля нього *завше не ті жінки*. Вважає себе, придурок, мабуть, Генрі Міллером нашого часу. Все це трохи кумедно, але він мій товариш. Найближчий або і єдиний товариш. Окрім нього у мене із друзів є хіба що Ельза. Але вона — то щось інше. Вона, щонайменше, жінка і в цьому вже є проблема. Олега ніким замінити не можна. Він, ідіот, навіть ніколи не дізнається, як сильно його я люблю. Так, як жодна з його блядей ніколи не зможе, навіть коли й захоче. Що, в принципі, зрозуміло, бо він же для них недоступний. Жодна з них ніколи не зможе достукатись до його серця. Хіба що — до його трусів. Що зовсім не складно. Особливо, коли він починає пити. А в іншому... Лише я і відаю про його найсолодші хвороби, лише я володію навігаційною мапою всіх його найпотаємніших прагнень, збочень і почувань. І тут немає нічого дивного — адже ми друзі.

Тим часом нагрівся чайник, і я роблю нашій гості й собі по горнятку розчинної кави. Прошу її піти подивитись, як

там Олег, чи не прокинувся вже? Хоча, знаю, що він спатиме ще з годину — не менше. А потім, не розплющуючи очі, буде сумно-меланхолійно валятися в ліжку ще з півгодини, намагаючись пригадати вчорашні пригоди. А коли збагне, що це в принципі неможливо, глибоко зітхне і нарешті розплющить свої сіро-зелені інфернального кольору й тиску очі, і винува-то подивиться ними на того, хто поруч, — скажімо, на мене. А я мовчки дам йому зрозуміти, що нічого такого не сталося; життя — препаскудна звичка, але вибору ми не маємо. І не треба втирати нам про відкриті можливості — про розчахнуті вікна висотних будинків; про гострі леза й гарячі приємні лазнички, що пахнуть хвоею — ми проти таких поррахунків із цим життям. Ми будемо опиратися якось інакше. Ми тупо й банально будемо жити. Чуєте, виблядки?! Ми будемо жити так довго, як лише забажаємо.

Наша нова знайома (так, саме *наша*, коли вже я змушений розважати її замість Олега, хоча це досить приємне заняття — пити вранішню каву з молодію вродливою жінкою, ще не зовсім зіпсованою життям і проклятим соціумом) виявилась дуже мовчазною і трохи, можливо, диною. Учораšnній кураж сьогодні був на ній майже без наслідків. Хіба що трохи втомлене лице і добре помітний смуток, що засів аж надто глибоко в її вологих східних очах. Цікавий типаж, можливо, попросити її позувати? Власне, не позувати, бо немає для чого. Так, заради якогось ескізу. Але хай спочатку повернеться до життя. Питаю, чим вона займається по життю. Нічим. Я так і знав. Можна було не питати. Потім, з помітним небажанням, додає:

— Навчаюся на філологічному, за спеціальністю «психологія».

Вона далі мовчки сьорбає зі свого горнятка, як на неї, можливо, трохи завеликого. Мовчати стає ніяково, і я питаю щось на диво придуркувате:

— А де ви зустрілися із моїм другом?

— У кафешці.

— Зрозуміло...

Вона навіть встигла якось трохи вибачливо подивитись в мій бік, але все-таки я не втримався і спитав:

— А ви з кожним новим знайомим *одразу* йдете до нього додому?

Вона подивилась на мене так, ніби я її вдарив по обличчю, але в той же час на диво спокійно відповіла питанням на питання:

— Тобто, чи з кожним я *одразу* йду трахатись? — і тут вони посміхнулася — приємно, просто й невимушено. — Але з Олегом я вчора навіть не переспала. Він був занадто вже п'яний. Хоча, я була би не проти... Він мені чимось сподобався. — І вона знову посміхнулася, ніби щось пригадавши. — Вчора в кафешці він читав якимось брутальним тіткам свої вірші, а вони так реготали... Але він сього навіть не зауважував. Читав і читав... Там було щось про українські авіалінії, про троянду для Піночета, потім щось цікаве про життя в телефонній буді... Він читав з настроєм, ніби актор, а ті п'яні кобили лише реготали... Він купував їм горілку... Мені стало його шкода і я попросила пригостити мене пивом і почитати вірші *лише* для мене — десь у іншому місці. Ми перейшли до найдальшого кутка каварні, і він справді читав мені свої вірші, а потім сказав, що ніколи не зустрічав такого виразного, як у мене, обличчя... Цього мені вистачило... Мало хто говорить мені щось подібне. Я ніколи раніше не була знайома з поетами...

Тут Іраїда знову замовкла і винувато подивилась на мене. Що я міг їй сказати? Хіба те, що мій друг учора читав, як завше по-п'яний, вірші Жадана, Андрусяка і Скиби? Чи поскаржитись у голос, що Олег учора, напевно, пропив останні наші гроші, на які ми збирались жити ще цілий тиждень? Ні, я не сказав їй цього, бо він їй *чимось сподобався*. Сподіваюсь, не віршами, бо вони ж не його. Будучи натурою вкрай тонкою і делікатною, я змавпував мого друга і сказав Іраїді таке:

— Ви знаєте, у вас насправду дуже виразне обличчя, мій друг учора мав рацію, він почав на цих речах розумітися, бо вже півроку мешкає разом з художником, себто зі мною. А мені ви можете вірити...

Вона вдячно посміхнулася на ці слова, а я поспішив попросити її про етюд. Вона люб'язно погодилась, але «не сьогодні». Добре. Це не горить. І, крім того, вона ж буде час від часу до нас заходити? Просто заходити. На каву або на морозиво... І вона знову чарівно посміхнулася мені у відповідь.

Це насправду була приємна дитина. Олегові, як завше, щастить із жінками, хоч він цього і не розуміє. Вважаючи, що кожного разу доля зводить його, горопашного, не з тими жінками. Треба ж бути таким ідіотом. Хоч, з іншого боку, жінки — це завше просто якась інфекція; часом — правдива катастрофа. Нам — мистцям — не варто зв'язувати себе жінками надовго. Це шкодить тому головному, заради чого приходимо в світ. А можливо — я й помиляюсь, не можна нічого знати напевне.

Про все це я думав, поки ми допивали каву. Олег ще спав, або удавав, що спить, не наважуючись показатись мені на очі. Що грішний — то грішний. Але я його уже вибачив. Досить швидко. Можливо, причина ув Іраїді, яку мені подумки хочеться називати просто Ірцею. Була вона справжнім малим дівчиськом, інакше й не скажеш. А втім, відчувалося, що вона уже мала справу з мужчинами. І, можливо, не з кращими з них. Перші іспити життя діти сьогодні складають доволі рано і починають з найгірших оцінок. *І нічого не зробиш*, як написав один поет. А інший такий поет лежить напівмертвий на моїй канапі. Так минає життя. Нічого не зроблено. Не посаджено навіть дерева. Не збудовано дім. Навіть любови правдивої, не кіношної, ще не було. Олег вважає мене невинуватим скептиком. Можливо, він має рацію.

Іраїда тим часом сходила подивитись на Олега, а повернувшись, повідомила, що він ще спить. Бідна дівчинка, якщо вона зв'язалася з ним всерйоз... Вона просто не підозрює про ту печальну і невичерпну, прямо таки остаточну глибину неврозів та чорної депресії, які їй доведеться, в разі чого, ділити з моїм напівхворим товаришем.

Після кави ми з Ірцею повертаємось до кімнати. Вона повністю залазить в глибокий фотель, взявши в руки якусь Олегову книжку з полиці, а я непомітно для неї дістав аркуш ватману і починаю робити ескіз. Під ковдрою на канапі уже помітний підозрілий рух. Це проснувся Олег, але не поспішає порадувати нас своїм щасливим поверненням з найтонших світів, куди більшості просто немає доступу. І так далі, і таке інше. Я сам такий. У цьому ми схожі, тому й живемо віднедавна разом, і разом спимо на одній канапі. Інколи між нами знаходить притулок блукаюча душа Ельзи, яку більшість читачів мого друга вважають за цілковиту вигадку, літературний персонаж або що.

Мені їх трохи навіть шкода — вони ніколи не бачили Ельзи. А втім, у них все ще лишається шанс — у тому випадку, якщо мій хворий товариш все-таки допише початий роман.

Для нього це також шанс. Не в тому сенсі, що його опус видрукує львівська «Кальварія» або яке-небудь «Фоліо». Це речі зовсім несуттєві для того, хто робить літературу. Я наразі про інше. Ельза — як жінка або сума жінок, і «Ельза» — як твір художньої літератури, роблять його життя не зовсім позбавленим сенсу. І це, як на мене, дуже вагомо. Сьогодні мій друг ще не знає, до чого необхідно докладати зусилля; він пише одночасно три романи і дві-три повісті, інкрустуючи їх одночасними етюдами, які друкує під псевдо, яке всім відоме. Але, можливо, вже завтра він сконцентрує свою увагу на *чомусь*, і його рідна література, на яку йому все-таки не наплювати, отримає свій пречудовий твір — роман про наше собаче, прекрасне, гидотне і неповторне життя. Роман про нашу побутову імлісту смерть, яка нецікава, а тому у будь-якому віці завше буває передчасною або й нелогічною, як сніг серед липня...

Піднімаюсь на сходовий майданчик і не знаходжу в кишенях ключа. Сподіваюся, що Терен із Ірцею вдома, або хоча б хто-небудь один. Довго тисну на гудзик дзвоника. Нарешті двері мені відчиняє відверто пожмаканий Терен, швидко тисне руку і мовчки, так само швидко повертається до кімнати. П'янений чи що, але чому тоді такий неговіркий? Іду вслід за ним. Терен вже встигає залізти під ковдру. Якийсь він сьогодні слизький, як В.Домонтович у свої найкращі мюнхенські роки. Поруч із Тереном з-під ковдри визирає голівка Ірці. Вона ніби спить. В усякому разі, Терен показує це мені відповідним жестом, притуливши пальця до губ.

А я мало що розумію в такому розкладі. Я втомлено сідаю в крісло. Терен все так же мовчки дістає з-під канапи книжку і щось починає із нею робити. Невже читає? Але ж він ніколи допіру не читав. Ми мешкаємо разом вже кілька місяців, але я жодного разу не бачив, аби він брав у руки книги, яких у нас, загалом, не бракує — пару тисяч моїх томів і пару десятків його, не рахуючи різноманітних мистецьких альбомів.

Дивно, що я думаю про таку хуйню, як от книга в руках мого друга, в той час як моя жінка, хай навіть лише уві сні, торкається його хирлявого божественного тіла. Так само дивно,

що він не виказує бажання щось мені пояснити. Адже ми друзі, а ця жінка прийшла в це помешкання разом зі мною. Можна було би щось уже й починати говорити, хоча би щось на кшталт невиразних млявих пояснень. Але ні, він лежить і спокійно читає якусь хуйню. Зрештою, це його помешкання, його меблі, його гроші, за які ми ще хоч якось, але живемо. Оце і є невблаганна правда життя, увесь проклятий сучий діямат ув одному фляконі...

Добре. Помешкання його. І канапа його. І фотель, у якому мені зазвичай так зручно. Але жінка, все-таки, ніби *моя*? В усякому разі, була — доки я не пішов потинятися містом, провідати на бульварі знайомих мистців, послухати свіжі новини, випити грам триста, або я знаю, — для чого я пішов тинятися містом? Лишивши *свою* жінку в кімнаті наодинці із ніби-то безпечною флегмою Тереном...

...Звичайно, ми друзі. Але ми ні про що таке не домовлялися. Зрештою, я мабуть, сього не люблю. Ми друзі, але ми про це навіть не говорили. Ми навіть не мовчали про такий варіант. Ніби дрібничка, як сказав би герой популярного фільму; ну, справді, чи не все одно — кетчуп чи майонез; поп-корн з кока-колою чи гашиш у кольоровій обгортці; безпечний презерватив чи зовсім без нього з випадковою курвою у першому-ліпшому готелі? *Але ми про це навіть не говорили.* І саме це мене напружує, мабуть, найбільше. Так робити не можна. Невже Терен про це навіть не думав?! Такі приколи, коли трапляються навіть по-п'яній, мають неприємний запах, не говорячи вже про смак...

Я хотів би, можливо, аби всі ці дрібниці мене не торкалися, як і несподівана ситуація з Тереном та Іраїдою, але відчуваю, все це мене обходить. І навіть дуже. Я починаю говорити, але Терен зупиняє мене попереднім жестом. Мені плювати, що вона спить. Можливо, за п'ять хвилин вона засне назавше, я хочу знати, що тут відбувається?! Терен м'яко, ніби спілкуючись із ідіотом, нагадує, що канапа у нас лише одна. І ковдра так само лише одна. Лише тому вони разом під однією ковдрою. Я погоджуюсь із цим аргументом (канапа — одна, і ковдра — одна), але не згоден із ситуацією *в цілому*. Нащо було так банально трахати мою жінку?

Терен вдає, що цим останнім питанням-звинуваченням він неабияк здивований. Він мовчить. Іраїда навіть не просинається, або майстерно вдає, що так солодко спить. Я нарешті розумію, що маю робити. Йду на кухню і готую собі розчинну каву. Багато цукру. Я зовсім не боюся такої смерті. Смерть безглузда за визначенням. Її не варто боятися — поготів, це все одно не допоможе. Одного незнаного ранку вона все 'дно постукає в двері; коли вдома нікого не буде, вона залізе через вікно...

П'ю каву і пригадую фрагменти нашого з Тереном спільного життя вповодж цих кількох місяців. Все одно це мало колись завершитись. Треба вибиратися з цього лайна, а можливо, і з цього міста взагалі. Тут не надто приємні погоди останнім часом. Треба із цим завершувати. Допиваю каву і повертаюся до кімнати. Терен і далі читає свою блядську книжку. Я знову сідаю у фотель. Деякий час мовчимо. Я розглядаю книжкові полиці, від небажання дивитись на цих двох на одній канапі під спільною ковдрою.

— Терене, я наразі піду, а днями зайду за речами. Мій ключ має бути десь тут, коли пошукаєш — знайдеш...

Я чомусь не можу дивитись йому в очі, коли проговорюю цих кілька слів, які ніби в'язнуть у мене в горлі. І це мене дуже дратує. Можливо, тому що він продовжує спокійно дивитися в книгу. Нарешті він її закриває і говорить на диво спокійно і, ніби, аж трохи втомлено:

— Добре... Як знаєш.

Іра не просинається, і це видається мені не стільки підозрілим, скільки абсурдним. Можливо, він її... Але ні, ось вона ледве чутно зітхнула вві сні, і ми обидва синхронно подивились на неї. Вона була, перепрошую за банальність, прекрасною... Щось неблаганно дитяче було у її рисах обличчя, припухлих губах і рум'яних щічках.

Але треба йти. Я сам це сказав, мене ніхто звідси не виганяв. Ніхто? І я посміхнувся цій думці. Терен помітив:

— Куди ти підеш?

— Що ти читав?

— Так, якась фігня французька — Гонкурівська премія 1982 року... але фігня...

— А ніби уважно читав так...

— Так... — лише й відповів мій товариш, і я все зрозумів без пояснень. Поки я три години вештався містом, вони переспали, не знайшовши більш-менш притомної альтернативи, якогось цікавішого для себе заняття. І чому завше усе так гидотно завершується? І тут лише до мене доходить несподівана думка: адже з цією *моєю* дівчиною я, здається, ще навіть не спав? То, виходить, насправді *це* дівчина Терена? Цікаво, як вона ставиться до кохання утрюх? І чи могли би ми жити, скажімо, разом? І що на це скаже Ельза, коли повернеться? Якщо взагалі повернеться... Але треба збирати речі.

Я нічого не беру із собою окрім білизни й шкарпеток, ковзаю поглядом по полицях у пошуку відповідної книги, яку можна було би взяти з собою; нічого не бачу і беру першу-ліпшу, яка потрапляє під руку — нею виявилася книжечка Іздрика — «Острів Крк та інші історії» (Лілея-НВ, 1998. — 120 с.). Це втішило, бо з наших полиць можна було витягти і яке-небудь лайно на кшталт свіжоспеченої феміністичної прози. Терен мовчки спостерігає за мною за посередництвом люстра, повернувшись до мене спиною. Нарешті я вважаю себе готовим до якогось нового кроку в житті. Власне, і до самого нового життя також. Терен повертається до мене, підходить, ми стискаємо одне одного в дружніх і до болю мовчазних чоловічих обіймах. Я йду в коридор, до виходу. Відчуваю своє і його розчулення. Воно зависає в повітрі й тисне на скроні. Ми вже готові розплакатись, треба все це швидше завершити.

— Почекай, — напівшепотом говорить услід мені він. Порпається в кишенях і нарешті дістає двадцять доларів, подає мені і майже винувано і, як завше сором'язливо, посміхається.

Я мовчки беру гроші, а він так само мовчки та обережно зачинає за мною двері. Дійшовши до першого поверху я зупиняюся, бо не знаю, куди можна наразі піти. Згадую раптом, що мій товариш може стояти біля вікна, а я вже хвилин двадцять як тупо стою на майданчику першого поверху і не виходжу з парадного; все це починає нагадувати провінційний *московський цирк початку вісімдесятих*, одного з тих років, коли, мабуть, і народилася ця дівчинка, через яку я в цю конкретну хвилину мушу ставати бомжем, — людиною без минулого і, головне, без майбутнього. Така перспектива не те, щоб лякала, але, скажімо так, анітрохи не вабила.

— Блядь... — лише й зміг вимовити я в ту мить і рішуче вийшов з парадного.

Перейшовши на інший бік вулиці, обережно упівока дивлюся на *наше* вікно, але Терена там не було. І мені стає раптом боляче. Захотілося вкотре вмерти. Або когось убити, що зрештою, майже те саме. Але я був один серед вулиці великого міста, зовсім один. Я не мав навіть кого тут убити. Бо, окрім Терена, не мав ані друзів, ні ворогів. Всі, хто був поза Тереном, були в означенні аж надто безособовому та нейтральному, — вони всі були тільки моїми знайомими — невиразними мешканцями сього зоопарку. Я з ними пив, про щось говорив усі ці кілька років, але жоден з них не міг би у моєму житті заступити Терена навіть на годину. Якщо ви мене розумієте. Я зупинився і запалив сигарету. Можливо, і варто було пити, аби зрозуміти такі прості і, водночас, вагомі речі. На мить згадав про Іраїду, а відтак рушив у напрямку найближчої каварні, де в цей час можна було зустріти знайомих. Або, принаймні, випити грам сто п'ятдесят у пам'ять того, що тільки-но сталося. У кишені я мав двадцять доларів.

Перед скляними дверима каварні я згадав про Ельзу. Навіть не знаю, як можна було забути про неї. А втім, вона кудись виїхала, навіть не попрощавшись. Можливо, просто щось термінове. Або перебувала не в гуморі, що з нею останнім часом бувало все частіше й частіше. За давньою, ще з Казахстану звичкою, я допалив сигарету до фільтру і аж тоді увійшов до каварні. У цей, ледве пообідній час, тут завше було порожньо. Лише якийсь бомж цмулив у кутку пиво, доливаючи до кухля спирту з потаємної пляшечки підозрілого аптечного вигляду. А посередині зали цілувалася парочка тінейджерів. Вони майже привернули мою увагу, бо такі молоді люди сьогодні цілуються у будь-якому місці, але роблять це швидко, майже байдуже. Ці двоє робили це повільно й зі смаком, відверто насолоджуючись поцілунковим процесом; знаючись на технології, політиці та кон'юктурі; — робили все майже так, як це було прийнято на початку минулого століття і кілька тисяч років до того. Я дивився на них і фізично відчував, міг стовідсотково визначити, скільки триватимуть ці поцілунки і кому з цих двох у фіналі буде на правду боляче. Комуś неодмінно в фіналі буває боляче.

Знайомих у каварні не було. Я вирішив випити пива і почекати, можливо, хтось таки з'явиться. Я випив уже три пляшки. Тінейджери вволю націлувалися й зникли, перед тим відвідавши туалет. Я фіксував час; їх не було біля п'ятнадцяти хвилин. Все правильно. От лише невідомо, для чого так довго було цілуватися. Можливо, їм просто подобається процес. Чому я взагалі звертаю на них увагу? Маю значно нагальніші власні проблеми. Скажімо, проблема перша: де кинути свої кістки цієї ночі? А ночі наступної? Але спершу цієї... Зрештою, деś можна, але не хотілося у моєму віці засинати невідомо де... Проблема друга: засоби до існування. Третя проблема... Далі другої мені просуватись забракло волі. І так було ясно — якось водночас усе закінчилося. Але з власного досвіду я давно уже знав — все, що стається у цьому паскудному житті, — в підсумку завше виходить на краще.

Пригадався для чогось Фокс, наш спільний із Тереном знайомий, хоча йшли ми до нього зовсім відмінними стежками. Терен колись допоміг йому у неймовірній халепі, себто витяг із неї — щось пов'язане із ментами; можливо, маючи гроші, відмазав від статті за хуліганство, бо Фокс любив такі штуки, як от влаштувати бійку в каварні чи розпочати торгівлю травою під час якоїсь мистецької імпрези тощо. Можливо, йому просто подобалась увага міліції; я, коли чесно, не знаю.

Я познайомився з ним інакше. Була зима, середина лютого. Деś біля першої години ночі, в лютий мороз я знайшов його мертвим, просто у коматозному стані, п'янючим і майже уже не живим — у центрі міста, на бульварі Пушкіна, поза театром драми. Я спробував когось знайти або викликати швидку допомогу. Нічого не вийшло. Тоді я просто сів біля нього і ми з півгодини замерзали разом. Аж доки я не додумався перевірити його кишені. Не знаю, з якою метою. Можливо, хотілося грошей, але швидше за все, не хотілося здохнути разом із незнайомцем.

Знайшов його мобільний і почав телефонувати за всіма номерами, які були в списку викликів. Кілька людей сказали, аби я забирався на хер, забувши назавше їх номер, а то відірвуть вуха, яйця чи що-небудь інше. І лише сьомий чи восьмий голос із галактики УМС уважно мене вислухав і спитав, де ми знаходимось. Я встиг замерзнути, і ледве міг говорити, але якось уже пояснив. Голос був жіночий і дуже

приємний — теплий, домашній, м'який, приблизно з третім розміром бюстгальтеру.

Це була одна, з його численних коханок, Тамара. Вона приїхала на таксі і забрала до себе не лише його, але і мене. Викликала вночі медсестру, яка зробила усе, що треба робити в таких насправду нездорових випадках. Складно пригадати, що саме вона робила із нами, але не мінет. Це робила Тамара, але десь за місяць після цієї історії, коли Фокс, за своєю звичкою, встиг назавше про неї забути, а я — навпаки, — вирішив до неї зайти на чай. Тома довго плакала, розповідаючи, що Фокс — правдива невдячна свиня, і я з нею, звичайно, погоджувався. Це для неї було необхідно, і я це робив. Жінкам взагалі подобається, коли з ними погоджуються. Мабуть, так. В усякому разі, так було із Тамарою. Я засвідчив, що колишній її коханець — повний урод і кепсько зроблений виблядок, і вона одразу відчула до мене помітну симпатію.

Тамара запропонувала жити у неї. З того часу я припинив думати про випадкові та небезпечні місця ночівлі. У Тамари було й тепло, і затишно. І цілковито безпечно. Тоді ж я кинув працювати. Про це також попросила вона. Вона отримувала якісь, жажливого розміру аліменти від колишнього чоловіка, що нині мешкав у Хайфі. Спільних дітей у них ніколи не було, але він, мабуть, ліпше за неї знав, чому він сплачує їй щомісяця *такі* гроші. До того ж, вона і сама непогано заробляла в туристичному агентстві «Планета Ікс», — доларів вісімсот, мабуть. Грошей нам вистачало. Напрягало мене єдине — доводилось брати ці гроші у жінки. Хоч вона і сама на цьому наполягала.

Ми прожили разом майже півроку. І це було досить дивно. Все було гаразд, майже так, як у типових буржуазних родин (незалежно від печатки у паспорті) кінця 1990-х. Вона працювала, бо мала де і навіщо, а я ходив по крамницях, купував харчі, вибирав вина й горілку, фрукти і навіть фіранки для вікон на кухні. Їй було тридцять сім, якщо говорила правду, але сього майже не відчувалося. Принаймні, увечері. Коли ми вечеряли, випиваючи пару пляшок напівсолодкого вина, після того кохалися, а перед сном ще, зазвичай дивилися найсвіжіші європейські фільми, які я власноручно вибирав у Дениса на бульварі Пушкіна; потім, як правило, знову кохалися. Вона любила ці речі. Любила мене у собі. Зранку вона цілувала мене й бігла до офісу, а я міг валятися в ліжку ще кілька годин, а

потім знову нічого особливого не робити. В таких умовах я навіть писати не міг — занадто комфортні були умови.

Але таке життя по-своєму втомлює. В це неможливо повірити, але я живий свідок такої біди. Таки втомлює. І не тому, що їй тридцять сім або сорок три. Не тому, що не треба думати про гроші. Не тому, що нудьга і перманентне вбивання вільного часу. Не знаю навіть, чому. Але тому. Можливо, все разом, у комплексі.

І от одного ранку вона ще сиділа перед люстром, а я вже не спав. Вона одягалась, наспівуючи популярний мотив, а я лежав із заплющеними очима. Вона цілувала мене, а я вдавав, що не чую, бо сплю. Я навіть не побажав їй щасливого дня і удачі на праці. Лише клацнув її ключ у замку, я був уже на ногах. Я навіть не випив кави. Ще до того, як вона почала збиратися того ранку на працю, я уже знав — сьогодні ввечері мене тут не буде. Я уже марив ідеєю втечі. З іншого боку, я навіть не підозрював, де я буду увечері, і де зможу вночі заснути. Якщо, звісно, зможу. Я просто про це не думав.

Ключ я лишив у сусідки. І більше — нічого. Навіть короткої записки не написав. Жодних пояснень. Отака я невдячна тварюка. Ніби який-небудь виблядок Фокс. Зрештою, у нас із ним багато спільного. Мобільний, який вона мені придбала, я залишив на журнальному столику. Мені просто захотілося змінити цей буржуазний спокій і це перманентне сите тепло на щось інше. Звісно, мабуть, на гірше — але на інше. Шкода лише, що я не зумів пояснити їй, чому саме я вирішив піти від неї. Мабуть, я і собі не зміг би сього пояснити. В усякому разі, не тому що їй було тридцять сім. У жодному разі. Просто інколи так буває.

Можливо, саме так було і у випадку з Тереном. І трахання Терена з Ірцею насправді не мало для мене жодного значення. Зрештою, а що має хоч якесь значення в цьому житті? Я не знаю. І навіть не хочу знати.

Якщо мені пригадалися Фокс і Тамара — це, явно, не випадково. Можливо, когось із них я сьогодні зустріну. Напевно, Фокса. Або — позичу штуку баксів на тридцять років. Певно, це буде Тамара. Допиваю залишки пива й виходжу на свіже повітря. Треба когось зустріти. В такі хвилини не можна лишатися наодинці з собою. Треба із кимось поговорити. Треба думати, як жити далі.

Коли я пішов від Тамари, я того ж вечора завис у якомусь вертепі, а коли зранку прокинувся, то поруч із собою в ліжку знайшов Фокса. Що за херня, подумав, адже вчора його не було, натомість якась дурепа невправно намагалась зробити мені мінет. Ти хто, мужик, жартома запитав я його, поторсавши за плече. Хуй в пальто, відповів він серйозно, і знову заснув. Спав він, між іншим, таки в пальті. У своєму звичайному довгому чорному пальті, яке знало все місто. Коли я поставив ноги на підлогу, то ледве не наступив на вчорашню дурепу, вона валялася просто на підлозі біля ліжка у власній блювоті.

Коли Фокс нарешті прочунався, я спитав, чому він свого часу пішов від Тамари. Занадто буржуазна сука, чи то поскаржився, чи то висловив свої підозри він. Я зробив вигляд, що не зовсім розумію про що він, але, все-таки, згоден з його світоглядом; з його сприйняттям буржуазного світу, великих аліментів і шкіряних диванів на кухні. Розумієш, додав тоді ж Фокс, у таких людей купа грошей, вони можуть купувати скільки завгодно бухла, але прикрість полягає в тому, що вони вже не можуть навіть бухати. І справа навіть не у печінці, яка вже не та. Часто вони навіть трахатись уже не годні. Щось не так між ногами або в голові. Тому їм залишається лише рахувати свої смердючі гроші, жерти чорну ікру і дивитись безглузді серіали. Вони можуть купити все, але над ними надійно панує страх... І це вже така остаточна метафізична жопа, це повні, друже, кранти...

...Стою серед вулиці й жмурюся від весняного сонця. Знову згадую Іраїду. Крім того, що через неї я залишаю Терена, вона якимось чином причетна до не зовсім зрозумілих процесів, що наразі мене накривають. Вертер, інший божевільний знайомий Терена, говорить, що коли тобі подобається якась дівка, треба неодмінно піти з нею на Кальміус, поставити її на коліна, прямо на асфальт, і хай робить тобі мінет. Тоді для романтики та іншої перцепції просто не залишається місця. Ну, зовсім. Можливо, він має рацію. Якщо я колись ще зустріну її, то так і зроблю. А наразі вона лежить із Тереном на канапі, а я стою в центрі міста і не знаю, чим зайнятися в найближчі дві-три години. Зі мною так завше. Коли з'являється вільний час, починаю відчувати жахливий внутрішній дискомфорт.

Пригадую, коли я ще працював, то не знав, куди подіти себе, як тільки-но починалась відпустка.

Сідаю на лавці біля готелю «Донбас», який уже майже повністю відбудовано, і дістаю з наплічника книжку Іздрика. (До одного слобідського зоїла: бачите, пане, більше ніяких Генрі і Джун, один суцільний Іздрик. Якщо він, звичайно, відомий у колгоспі імені Едварда Стріхи. Як ні, то вибачайте. Коли-небудь і на вашій засраній вулиці буде свято). Намагаюсь деякий час читати, але увага ніяк не бажає концентруватися на тексті. Ховаю книжку до наплічника і підставляю лице березневному сонцю. Добре. До свідомости знову настирливо стукає образ Ірці. Чому я не можу її позбутися, коли через неї позбувся навіть Терена? Звісно, я не думаю навіть припуститись якоїсь романтичної думки на кшталт думки про наше кохання. Коли така думка з'явиться, ми підемо з Ірцею на берег Кальміюса і назавше її позбавимось. Але. Чесно кажучи, мені хотілося б, аби вона наразі сиділа поруч зі мною. Це перша людина за кілька останніх місяців, яку мені хотілося б тримати побіля себе. Що це означає? А що це, на вашу думку, може означати? Зима вже минула, але весна лише ледве-ледве відчувається у повітрі. Хочеться вже тепла. Після зими — особливо нав'язливо, мабуть, хочеться...

Згадую про двадцять доларів у кишені джинсів. Шукаю якісь інші гроші, але більше нічого немає. Міняю в найближчій обмінці зелену двадцятку на нормальні українські гроші та йду в гастроном, точніше, в міні-маркет на бульварі Пушкіна. Купую пару пляшок світлого пива і упаковку солоних сухариків. Повертаюся на стару лавку і, посьорбуючи пиво, знову беруся за Іздрика.

Вже на тридцять шостій сторінці зустрічаю таке: *«У мене ні грошей, ні праці, ні надій. Я — найщасливіша людина на землі. Рік, півроку тому я вважав себе письменником. Тепер я не вважаю себе письменником — я просто ним є. Всю літературичину з мене як вітром здуло. Ніяких книг, дякувати Богові, писати більше не треба»*. Жую солоні сухарики, запиваючи пивом, і гортаю сторінку за сторінкою. Але, здається, це зовсім навіть не Іздрик. Так, видно в останню хвилину я поклав до наплічника якусь іншу книгу. Але немає різниці. Ця також цікава.

Тим часом, сонце сховалося і стало трохи зимно. Або навіть не трохи. Над вулицею Артема з'явилась небажана фіолетова хмара. Ну, звичайно. Варто лише людині втратити стелю над головою або опинитися в місті без парасолі — одразу починаються занудні березневі дощі. Нічого нового. Щось подібне триває вже років сімнадцять. Від того вечора в будинку піонерів, де у темряві дискотечного бедламу я зустрів свою першу жінку з дурнуватим, як на українське вухо, екзотичним ім'ям Жаклін. З того часу у березні завше то сніг, то сонце, то дощ. Цілих сімнадцять років. Здуріти можна. Ви не повірите. Але так уже є.

Я знову тоскно дивлюся у сіре передвечірнє небо. Ховаю книжку до наплічника і швидко кудись їду. Навіть не думаючи, куди саме можна наразі піти. Ірця із Тереном, мабуть, смажать картоплю з салом, попиваючи пиво або кока-колу. Можливо, повернулася Ельза і тепер вони втрюх п'ють водку. А ввечері втрюх ляжуть спати на одній канапі під однією ковдрою. Цікаво, чи Ельза в такому випадку питає у них, де це я дівся; куди вони, курви срані, мене так ґрунтовно поділи? Мене аж пересмикує від зимної вологи в повітрі, а на очі повертається скупа чоловіча слюза. І хочеться набрати в легені побільше повітря і вигукувати щось страшенно непристойне на всю вулицю Артема. Аж доки не забере міліція. Або санітари. Або — я, можливо, таємно про це вже мрію, — Тамара. І тоді сьогодні вночі я сидів би на її шкіряному дивані, поволі тягнув би густе й підігріте червоне вино, і палив би смачні та пахучі еспанські сигарети.

Але Тамара не з'являлась, ну а я не набирав повітря в легені й нічого не вигукував. Пішов дрібний дощик, і я поспішив сховатися від нього у підземному переході. Дістав пачку, в якій лишилося дві сигарети. Одну віддав бомжеві Юрику, що несподівано виник поблизу мене, іншу запалив сам.

Добре, сказав Юрик, весна; невдовзі буде тепло і можна буде поїхати на південь. Да, кажу — весна. І спльовую на асфальт. Юрик помічає багато одягнуену бабусю і йде клянчити в неї якісь копійки. Вона дає йому дві гривні. Юрик повертається, весна, знову задоволено говорить він. Так, погоджуюсь я, після зими завше буває весна, і навпаки. Не знаю, що я мав на увазі. Я допалюю до фільтра свою сигарету, але все ще не знаю, куди мені далі йти. Можливо, на вокзал? Переспати до ранку,

а там буде видно. А можливо, доки є гроші, купити квиток і поїхати до брата на південь? Там, у Ялті, скоро будуть потрібні сезонні торговці різним мотлохом — захисними окулярами, презервативами, квитками на Кіркорова й Галкіна, дитячими надувними іграшками, смердючим поп-корном та іншою курортною хуйньою.

Я виходжу з андеграунду під дрібний дощик і прямую до зупинки тролейбуса число два. Тролейбуса, звісно, немає. Натомість трапляється маршрутка з таким же числом і я сідаю до салону. Переді мною куняє якийсь тип, він видається мені знайомим. Придивляюсь пильніше. Так, немає сумнівів, це Льоха, місцевий неформальний авторитет, нонконформіст і революціонер зі стажем. Про нього розповідали, що в радянські часи він кожної новорічної ночі починав трахатись разом з першим словом генсека, продовжував це робити під музику радянського гімну та бій столичних курантів. Таким чином він висловлював свій протест проти червоних танків у Чехословаччині; проти внутрішньої та зовнішньої політики тієї, уже не існуючої сьогодні держави. Цікаво, чи робить він те саме сьогодні, починаючи десь так з 1994-го року? Не думаю, бо прибілизно в той час він остаточно спився; періодично сидить на якихось хитрих імпорتنих таблетках; відвідує, як і раніше, кожний футбольний матч, лише з минулого року це чомусь не матчі «Шахтаря», а «Металурга» — мабуть, так само проти чогось протестуючи, за давньою своєю звичкою.

Я не наважуюсь будити ветерана донецького нонконформізму навіть привітанням, але через пару зупинок він сам розплющує очі і одразу кидає погляд у вікно. Голосно матюкається. Проїхав свою зупинку. Помічає мене, говорить, привіт. Питає, де я підсів до маршрутки. Біля ЦУМ'у, говорю. Виявляється, він також. Це його трохи дивує. Насправді я підсідав пізніше, біля площі Леніна. Продовжуємо їхати в бік залізничного вокзалу і обмінюватись новинами. Питає, куди я їду. Не знаю, говорю. На це він толерантно киває головою, мовляв, саме так найчастіше й буває, ніколи не знаєш напевне, куди треба їхати, і пропонує вийти, пересісти в зворотній бік і піти разом з ним тусуватись до одного прикольного товариства. Це на хаті, в центрі, там тепло і немає дощу. Там буде трава і портвейн. А в фіналі, звичайно, обкурені шльондри, яких можна буде відтрахати, попередньо поговоривши з ними про дхарму й

сансару. Мовчу і згадую чомусь про колесо сансари. Воно знову стає актуальним і небезпечним. Я трохи вагаюсь, думаю, все як у далекі вісімдесяті, нічого не змінюється; зима, осінь чи весна — все одно. Нонконформізм, трава і секс. Сумнівна аура інтелектуалізму. Можливо, все це разом і згубило колишню альтернативу, яка у вісімдесяті або ще на початку дев'яностих видавалася незнищеною. В усякому разі, в нашій країні.

Мене відверто ламає їхати наразі аж до вокзалу, стояти біля каси, їхати всю ніч у потязі числом 47, «Донецьк — Севастополь»; наступного дня щось пояснювати старшому братові; тому я погоджуюсь, ми виходимо з маршрутки біля Будинку книги. Переходимо на інший бік і сідаємо знову в маршрутку. Льоха питає про Терена. Колишнього Терена більше немає, одружився, для чогось говорю я. І майже одразу шкодую про це, бо Льоха починає казиритися з приводу того, що Терен не влаштував бучної вечірки для своїх — з великою кількістю бухла та білямистецьких сорокарічних тьоть, не рахуючи екзальтованих ліцеїсток з Першої лінії. «Все це сансара, думаю я, ця йобана сансара; не переймайся — канабісу завше буває мало...»

У Терена грошей не було на нормальне весілля, намагаюсь заступитися за свого товариша, хай навіть і колишнього. Але Льоха править щось своє, про те, як зажираються старі знайомі, особливо ж ті, у яких брати за кордоном заробляють бакси. Не наїжджай так, говорю, Терен обіцяв все зробити по-людськи, як тільки з'являться гроші. Точно? — перепитує. Та точно, кажу, ну а як ти думав! Хіба ти знаєш Терена перший день? Це Льоху трохи заспокоює. Він знає Терена не перший день.. Але він ще раз повторює, що від Терена такого хамства не чекав. Льоху так пробрало відчуття суцільної зради старих ідеалів, що мені не стає духу зізнатися у своєму спонтанному і недоречному жарті. А втім, подумав я, згадавши про Іраїду, хай все лишається так, як є на цей мент.

На площі Леніна Льоха оговтується і говорить, що ми знову, бляха, проминули свою зупинку. Це починає мені набридати, бо на вулиці все той же нудний дощик, який відверто кумарить, а поруч Льоха, який кумарить не менше за дощ. Це все через нього, говорить Льоха і показує рукою в сторону Леніна. Нам треба було вийти біля Крупської (себто, біля Обласної наукової бібліотеки імені Н. Крупської), пояснює він. Ага, зрозуміло.

Одну зупинку йдемо пішки. Хочеться палити. Питаю у Льохи сигарету; у нього, звичайно, немає. Тоді треба купити, говорю. Він вважає, що це дурість — купувати сигарети, йдучи тусуватись у колі різнокаліберних сук, у яких у кожній кишені по пачці найкращих сигарет. Я так не можу, говорю. Я не можу без *своїх* сигарет. Це у мене з дитинства, — комплекс такий: мені потрібні *свої* сигарети в своїй кишені. Льоха пропонує з'їсти якусь таблетку і взагалі забути про сигарети. Ні, кажу, ти їж свої таблетки, а я куплю собі сигарет. Я до таблеток, чесно кажучи, ставлюся трохи зверхньо. Хемія. Не засуджую, але сам не надто толерую. Хоча, колись — було. Пару років роман з димедолом, — у старших класах середньої школи.

Заходимо до крамнички на зупинці, і я купую собі сигарети. Льоха вивчає полиці з алкогольними напоями. Треба б щось взяти з бухла, говорить до мене трохи сором'язливо, даючи проте досить недвозначно зрозуміти, що грошей у нього немає. Як завше. Бо ж він — нонконформіст. Не працює, не бере грошей у сорокарічних жінок, не спить із друзями під однією ковдрою на спільній канапі і так далі... Сидить на шії в старій матері. Разом із батьком алкоголіком.

Я купую три пляшки «Чарочки хмільної». Зрештою, це все одно більше, ніж я міг би випити. Льоха помітно жвавішає. Може ковбаси або сиру, питаю його, зондуючи на предмет хати, до якої маємо невдовзі прийти. Та ні, поїсти там буде, тьолки постараються, впевнено відповідає Льоха, але я на всяк випадок купую ще два батони. Аби не запивати «Чарочку» просто водою з-під крана, як це часто буває, коли приходиш у богемні квартири разом із Льохою. Плавали — знаємо.

Виходимо знову під дощ і далі вниз, бульваром Шевченка, ще один квартал. Пірнаємо в чорну, зовсім неосвітлену браму, піднімаємось таким самим темним парадним. І це називається, курва, центр обласного міста, який претендує на статус другої столиці. А ще в дворах центру завше кидаються в очі переповнені баки зі сміттям, чого навіть у пролетарському передмісті уже не побачиш.

На третьому поверсі Льоха тисне на гудзик біля пошираних дверей непевного кольору й вигляду. За дверима чути голоси, жіночий вереск, але ніхто не відгукується на виклик. Я починаю нудитись і шкодувати, що пішов разом з цим придурком, замість того аби спокійно спати у плацкарті потягу, що

стрімко суне на південь, де весна очевидніша, ніж у Донецьку. Де вже завтра я обійняв би рідного брата, якого не бачив уже два роки; з яким би ми сиділи на кухні або на лоджії, грали б у шахи й пили його домашній самогон. А довкола — реальна кримська весна і справжній комфортний південь...

Ці мої назадняцькі думки переривають двері, які нарешті прочинилися, бо Льоха почав відчайдушно й ображено бити у них ногами. Виявляється, вечірка була уже в розпалі, тому на нас майже не звертали увагу. Навіть на Льоху, хоча його тут всі добре знали. Натомість я не знав тут нікого, про що однак, і не думав шкодувати. Нам знайшли місце за столом і поставили по чарці. Ми мовчки випили. Поставили по другій. Льоха сказав ніби-тост і ми знову випили. Всі інші присутні люди були вже добре піддатими, тому кожен займався своїм. Хтось із кимось сперечався; двоє інших цілувалися на каналі; хтось навіть дивився відео (щось, безперечно, інтелектуальне, але від того неймовірно нудотне, щось на кшталт старих Тарантіно або Родрігеса); хтось просто вже засинав все на тій же каналі. Люди входили до кімнати, в якій ми пиячили; виходили з неї до інших приміщень; а ми з Льохою намагалися якнайшвидше досягти загального рівня сп'яніння.

Невдовзі ми уже почувалися білими людьми. В міру п'яними, аби вести світські розмови про майбутню війну в Іраку або знайти когось і трахнути у лазничці. Як розумієте, перше дісталось моему супутникові, причому він чомусь обстоював право американців бомбити після 11 вересня 2001 року кого завгодно, навіть нашу, таку толерантну й холуйську країну. Не кажучи вже про Росію або Ірак. Я не став аж надто довго слухати або, поготів, встрявати у цю маячню, я не політолог, зрештою. Політолог сьогодні Льоха. Я вийшов до іншої кімнати, де господарі дозволяли палити. Це була невеличка кімнатка без меблів, посередині на підлозі великий натуральний килим, щоправда, пропалений в багатьох місцях. На килимі, мабуть, всі й сиділи, струшуючи попіл у численні попільнички, розкидані по килиму та навколо нього. Вікно було широко розчахнуте, а проте дим не встигав вивітрюватись. Світла тут було небагато — лише нічна лампа в одному з кутків.

Коли я зайшов до цієї кімнати, окрім мене там була лише якась жінка середнього віку. Вона відсторонено дивилась кудись за вікно і палила якусь міцну пахучу сигарету, випускаючи

дим крізь ніздрі. Я вітаюся з нею, але вона не відповідає. Тоді я мовчки сідаю на килим і підпалюю свій червоний Winston. В принципі, мені на неї плювати. Маю на увазі її мовчанку. Тим паче, хто її знає? Можливо, у неї проблеми і її зовсім не обходить ще один випадковий засранець, який вирішив покурити поруч із нею на цьому килимі? Чому вона має зі мною вітатись? Я спробував сконцентруватись на сигареті, аби не думати про щось серйозніше, скажімо, про Терена або Іраїду. Жінка, що була поруч, схоже, сконцентрувалася на розчахнутому вікні. Але я спочатку не надав цьому жодного значення. Хоча щось у ній було нездорове — у всій її постаті на цьому старому килимі, у цій незвично пахучій сигареті та, можливо, у пасмах диму, який вона пускала через ніс; жінки так роблять не часто.

Мені хочеться в цю мить пригорнути до себе Іраїду і цілувати її у ямки на щічках. Хочеться говорити їй теплі й зовсім тверезі слова. Хочеться зігріти її ще напівдитяче ество і цілком притомне жіноче тіло. А не сидіти у цій прокурений п'яній квартирі в міщанському Центрі, який так і не став на правду буржуазним, обмежившись понтами Першої лінії, з її крамницями, новими ресторанами, іномарками, блядами, які навіть російською читати, як слід, не вивчилися, але знають натомість розмовну англійську... В цю мить тітка, що курила поруч зі мною, починає спочатку щось тихо говорити, потім підхоплюється на рівні і рвучко кидається до вікна. Я ще якийсь мент не вдупляюся, до чого йде, але все-таки, встигаю схопити її за стегна, перед тим як вона мала би опинитися повністю за вікном.

Я повертаю її до кімнати, вона рішуче опирається. Зовні, якби хтось нагло зайшов до кімнати і міг нас побачити, це скидалося на щось зовсім незрозуміле. Можна було сприйняти цю сцену, приміром, за спробу згвалтування. А це вже, погодьтесь, був би повний маразм, мені сьогодні лише сього не вистачало. Вона намагалася вирватися з моїх обіймів, спробувала навіть вкусити мене. Але все це робилося мовчки. Вона виривалася, я утримував. Така дурня якась. Якесь істеричне польське кіно. Я вже подумав, бо мені почало набридати бути її рятівником, чи не відпустити її, хай викидається зі свого вікна. Господар, опісля, можливо, поставить нарешті грати; або не буде приймати у себе усіх цих божевільних аутсайдерів. Я навіть на мить не сумнівався, що причиною спроби самогубства було щось

на диво банальне, як от подружжя невірність або завершення бурхливого роману зі значно молодшим коханцем.

Бо ті, кого життя реально катує своєю любов'ю, про самогубство, можливо, і думають, але ніколи із цим не експериментують. В усякому разі, мені так здається. Нарешті я відчув, що вона припинила свою боротьбу і припинила в моїх руках. Я попросив її заспокоїтись і все обдумати; як лише і слід робити дорослій людині. Вона ще важко дихала, але почула мене і кивнула на знак згоди. Тоді я обережно її відпустив, залишаючись поруч і, запаливши нову сигарету, опустився на підлогу. Вона теж повернулася на килим. Я не буду вам дякувати, по павзі сказала вона, але все вже позаду, повторювати я цього не стану, можете повертатись до гурту. Я мовчки кивнув, мовляв, усе правильно, не варто сього повторювати; але навіть коли і задумаєш повторити, то тільки, коли я піду. Це — твоє хрінове життя, твоя програна боротьба, твоя непомітна смерть. Вільна робити з усім цим лайном, що хочеш. Але бажано без випадкових свідків. У всякому разі, це не моє лайно. Я допалю і піду, а ти потім роби, що знаєш...

Вона якось пильно, але зовсім навіть не божевільно подивилась на мене і попросила підпалити їй також нову сигарету. Це вже було приємніше. Передаючи їй сигарету, я торкнувся її руки — в неї помітно тремтіли руки; значить, це не спектакль, а суворе реальність — проблеми екзистенційного характеру.

Ми знову зблизька зустрілись очима. Мені на мент навіть здалося, що я прочитав у її погляді вдячність. А можливо, мені просто сього хотілося. Щонайменше, мені йшлося про те, аби вона більше не кидалася за вікно. Бути присутнім при спробі суїциду, виявляється, не така вже й приємна річ. Раніше якось про це не думав. Навіть тоді, коли восени 1989 один придурок із «духів» намагався у караул застрелитись із калашнікова. Це було у червоній армії. Ми тягнули його закривавленого через увесь пост в караулку, сержант матюкався і все повторював, що «це пиздець, це просто пиздець... ніяких, мовляв, відпусток на рік уперед, а можливо, й зона...» Потім були безкінечні допити в особливому відділі, де військові чекісти все намагалися цей, майже ординарний випадок пришити комусь конкретному, наприклад, нашому сержантові. Але все обійшлося. Ніхто не постраждав. Як і сього от раз. Молодий воїн очунав і все своє лайно взяв на себе. Виявляється, його баба написала у листі,

що доки його немає вдома, їй запаadlo ходити монашкою і мастурбувати в лазничці під незадоволене бурчання її, такої ж самотньої мами. Ці мої спонтанні уривчасті спогади зупинив її несподіваний голос і зміст її слів, — цілком далекий від думки про суїцид:

— Поїхали до мене? Прямо тепер... Тобі тут, здається, не надто цікаво? Мені аналогічно. Мене звати Катерина Григорівна, я мешкаю неподалік, біля Художнього музею... — вона дивилась на мене пильно, впритул і якось владно, так, ніби я їй заборгував пару тисяч баксів і не поспішаю чомусь повертати. Вона була впевнена, що я не відмовлюсь.

Я ще двічі затягнувся сигаретою, намагаючись зрозуміти, чи це насправду мені потрібно, чи це не буде черговою неймовірною дурістю? Але швидкої відповіді не було. До всього іншого я зовсім уже тверезо згадав, що не маю сьогодні навіть місця для ночівлі. Можливо, цю тітку мені надсилає Бог; не можна ні в чому бути упевненим...

— Поїхали, — коротко погодився я, викидаючи недопалок за вікно, — але мушу попередити: іноді буває, що кілька перших спроб із новою жінкою в мене бувають невдалими. Це приходить із часом...

— Нічого, будемо тренуватися, — зареготала вона так весело, ніби це не вона щойно робила спробу покінчити зі своїм життям, — у мене широке ліжко...

— О'к, тоді поїхали.

Я допоміг їй підвестися і лише тоді збагнув, що вона остаточно п'яна. Чесно кажучи, мої стосунки з нетверезими жінками завше завершувалося ліжком. А я зовсім не був упевнений, що сьогодні мені сього треба. Або навіть завтра. З цією конкретною жінкою — і поготів. Зрештою, як і з усіма іншими жінками у цьому місті також. Я зовсім не був у тому впевнений, і мені це не дуже подобалося. Але я тут же згадав, що я в принципі ніколи не буваю ні в чому впевнений, і я майже заспокоївся. До того ж, треба було десь перебути хоч декілька днів, аби розібратися з тим, що сталося сьогодні по обіді, і — головне — вирішити, як жити далі.

Ми коротко попрощалися з нетверезим господарем і швиденько вислизнули в темний коридор. Я тримав її, хоча це було і нелегко. На вулиці в дворику на нас чекав її автомобіль. Це було трохи несподівано — іномарка доволі високого класу.

До того ж, без водія. Вона була така п'яна, що я запропонував їхати на таксі. Вона лише п'яно посміхнулась на це. Я для чогось додав, що в мене є гроші. Вона зовсім уже відверто зареготала і почала прогрівати машину, увімкнувши водночас радіо.

— Я вже три роки сама за кермом, хлопче, — для чогось повідомила вона. Можливо, зауважила мій неспокій, який не притлумив навіть спожитий впродовж цього дня алкоголь. Я кивнув на знак згоди, мовляв, добре, поїхали, від долі все 'дно не втечеш, і вона рушила, обережно в'їжджаючи в морок арки. Я тихо заплющив очі. Мені було зле та незатишно. Я зовсім не знав, що маю наразі робити із цим життям.

Спробував зазирнути в провалля своєї душі і вжахнувся. Це була суцільна темрява — навіть без щонайменшого натяку на півтони чи місця для вимушеного перепочинку. Не було там навіть штрафних майданчиків. Це був світ без надій, без ілюзій і перспектив. Це був світ без любови. Я відчув страх, якого не відав навіть у дитинстві. Я раптом подумав, що не знаю, для чого живу. Мене ніхто не чекав. Мого випадкового зникнення, навіть якби я нагло помер, ніхто би не зауважив. Раніше був Терен, а тепер і його немає... І я зрозумів: це була повна й остаточна катастрофа. Я спробував намацати дно цієї прірви, але так і не зміг. Усе було марно. Дно було значно глибше, ніж я міг би думати; я не міг до нього дістатися навіть думкою. Мені, чи не вперше в житті, забракло для цього фантазії.

Не можна втекти від своєї прірви. Її можна нагодувати лише кров'ю, а втім, і сього я не знав сьогодні напевно. Нічого не можна знати раз і назавше. Особливо ж, коли ходять про стосунки мужчини і жінчини. Поготів, коли ваша жінчина — малолітня донецька блядюжка. З дещо екзотичним, як на наші часи, ім'ям Іраїда. А втім, можливо, це просто звичайне єврейське ім'я. Чи насправду вона єврейка, мене мало цікавило. Мене більше обходило, як вона поставилась до нас із Тереном. Я просто відмовлявся приймати і розуміти, що вона в одну мить знищила наш приймний і досить міцний чоловічий союз. Не такий вже, виходить, і міцний, якщо все-таки, знищила та ще й без хоча би помітних зусиль. Просто лайно собаче, подумав я. Захотілося сплюнути, але я сидів у машині і їхав у невідомому напрямку. Втім, лише почавши їхати, машина знову звернула невдовзі в двори і затихла у темряві. Приїхали. Катерина Григорівна чомусь мовчала. Так ми й сиділи деякий

час, доки я не зрозумів, що вона просто спить. Вона заснула відразу, лише зупинила машину.

От лайно! Спочатку я хотів лишити все, як є. Прости вийти з машини і все. Але йти мені було нікуди, хіба що на вокзал. Була уже майже ніч. Але там неприємні, як мухи у серпні, вокзальні менти. Говорити з ними, щось пояснювати, — така перспектива мені зовсім не посміхалась. Точніше, саме така й посміхалась, але це мене не приваблювало. Довелося будити пані Катерину. Уві сні вона жалібно стогнала. Мабуть, їй теж було не дуже комфортно, незважаючи на всі її гроші, попри таку машину й помешкання в центрі міста. Комфорт залежить не тільки від цього. Маю на увазі, реальний внутрішній спокій.

Я ледве дотягнув її до помешкання на другому поверсі. Втім, перед дверима вона вже знову почала орієнтуватися. Як і у випадку за кермом. Хоча, на ранок вона навряд чи згадає, що вночі саме вона була за тим кермом. Я таке уже бачив. Батько одного мого однокласника регулярно приїздив на своїй вантажівці угашеним і, не без зусиль відкривши дверцята, випадав із кабіни мертвим. Кожного разу хтось мусив тягнути його від машини до ліжка. А рано-вранці він похмуро ліз назад до кабіни. І так кілька років поспіль...

Я дотягнув її до широкого й масивного двоспального ліжка, й вона одразу заснула, лежачи на спині. Я пішов на кухню й поставив чайник. В холодильнику знайшов червону ікру, сир зі шляхетною пліснявою і дві пляшки шампанського. Горілки чомусь не було. Невже у цій хаті немає горілки? Тоді я оглянув вітальню. В барі був пристойний вибір горілок і вин. Я подумав і зупинився не на горілці, а на білому мускаті. Увімкнув телевізор і відеомагнітофон, зробив собі декілька великих бутербродів, налив у величезний фужер вина. Перша-ліпша касета, яку я знайшов поруч із телевізором, виявилась із російськими порнофільмами в жанрі нового натуралізму. Я хвилин двадцять дивився на це кіно. Досить тупо за фабулою та й тітки виявились не на висоті, всі чомусь глибокого бальзаківського віку. Можливо, це були фільми для збоченців, навіть не знаю. Дві інші касети за змістом виявились аналогічними. Гуляючи каналами, я невдовзі натрапив на добірку музичних кліпів, на чому і зупинився. Мабуть, з годину ще пив і вечеряв, а господиня мирно сопіла у себе в спальні.

Я ліг на канапі у вітальні, але так і не зміг заснути. Пере-довсім, я хотів зранку залишити це помешкання ще до того, як прокинеться його власниця, і боявся проспати. Не хотілося більше із нею бачитись, хоча вона, можливо, й добра людина. Незважаючи на весь її алкоголь минулого вечора та всі її порно-фільми. Ці речі не могли кинути на неї жодної тіні; принаймні в моїх очах. До того ж, вона була *згодна* на самогубство, а це уже щось; на це йдуть, зазвичай, не найгірші люди; принаймні, мені так здається.

По-друге, я знову думав про Терена й Ірцю. Чи згадують вони хоч трохи про мене, чи банально трахаються, ґрунтовно забувши про мене? Так, ніби мене ніколи і не було в їх житті... Дивна річ, я почувався значно спокійніше; пекуче відчуття образи відійшло трохи в сторону; я навіть подумав про те, чи зможе Іраїда добре опікуватися моїм ненормальним товари-шем? Чи знає вона, що треба робити, коли він переп'є або почне трощити мольберти й рами, погрожуючи виїхати до США? Чи знає вона, як вчасно випроводити з помешкання випадкових Теренових богемних друзів? Бо якщо за усім цим не стежити, вони всі вже невдовзі будуть жити в його помешканні... Це буде хаос і катастрофа, бо сам Терен не годен давати раду усім цим речам; можливо, і я не годен. Колись цим займалася Ельза, час від часу вимітаючи з нашого помешкання всіх цих мистців або просто готуючи зранку для нас із Тереном чай і тим самим рятуючи від страшного головного болю... Втім, під ранок за цими думками я все-таки провалився в короткий сон.

У цьому короткому сні мені наснилася Ельза. Вона йшла вулицею й тримала за руку п'ятирічну дівчинку. Було літо, спека. Ми з Тереном йшли їй назустріч. Це було, здається, на Артема, в районі студмістечка. Я здалеку привітав Ельзу рукою, але вона чомусь не реагувала, Далі більше: мені закортіло підійти й розпитати, що це за дівчинка, але Терен сказав, що не варто сього робити; просто якась маячня, як це і буває у снах. На щастя, о шостій ранку я все-таки зміг прокинутись. Господиня спокійно спала далі. Була спокуса випити кави, але я її подолав; треба було вибиратися звідси, доки не пізно. Бо раптом господиня не зможе зранку мене пригадати й почнеться грандіозний скандал? Я швидко умився, вдягнувся й тихенько вийшов з помешкання.

Було доволі зимно, коли я вийшов з парадного Катерини Григорівни, потрапляючи через кілька десятків кроків про-сто до Театру опери і балету. Це одна з незаперечних переваг мешкання в центрі. Я зупиняюся на бульварі Пушкіна і намагаюся зрозуміти, що я маю тепер робити. Куди далі йти? Як далі жити? Можливо, справді поїхати в Крим до брата? Ні, тільки не це. Я буду змушений щось пояснювати і розповідати. А що я можу йому пояснити? Хіба можна в якийсь раціональний спосіб пояснити нормальним людям, чому я такий придурок? Я не здатний це пояснити навіть собі самому... Повільно йду бульваром у напрямку проспекту Гурова. Скоро весна. Хоча й зимно, але весна уже скоро; весна вже невдовзі. Чомусь ця думка зовсім не зігріває.

В цей час хтось легенько тягне мене за рукав джинсової куртки. Різко обертаюся. На мене дивляться трохи злякані й радісні очі дитини, яка відчувається в чомусь винною. Так, це справді була вона — Іраїда. Я міцно стискаю її в обіймах. Ми цілуємось ніжно, мов брат із сестрою, і в цей час я чую, як зовсім близько Юрик укотре говорить комусь про весну і сором'язливо просить сигарету. А той *хтось* до болю знайо-мим голосом відповідає, що сигарети у нього немає, мовляв, не палить. Я відриваюся від Іраїди і озирваюся. Поруч із Юриком бачу Терена. Він приязно і трохи винувато мені посміхається. А я відчуваю, як величезний камінь падає з моїх плеч, і зникає у сірій драглистій безвісті. Я відчуваю миттєве полегшення. Так, ніби раптом розумієш, що не треба уже вмирати; все уже вирішено й можна спокійно жити далі.

Іра знову дотягується до моїх губ, і я обережно відриваю її від асфальту. Чую, як Юрик повторює, спостерігаючи за на-шим поцілунком, мовляв, весна, весна... життя триває... І Терен йому віддунює: так, весна, і нічого із цим не вдієш. І хоча було зрозуміло, що жодна весна не триває аж надто довго, думати про щось подібне уже було непотрібно. Думати, мріяти, бажати про те, що існує поза нею, анітрохи уже не хотілося. Вона була поруч, і сього було майже достатньо, аби нагодувати свою темну бездонну прірву, відчувши нарешті ґрунт під ногами, а відтак — неймовірне бажання жити. Я знову обережно поста-вив Ірцю на темний вологий асфальт і рушив назустріч Терену, який своєю чергою розчулено стиснув мене у тендітних своїх обіймах.

Я був знову серед найрідніших мені людей. Життя знову набувало цілком очевидного сенсу. Ірця, як потерпіла, вчепилася в мою праву руку, Терен був з лівого боку. Ми мовчки рушили ранковим проспектом Гурова в бік нашого будинку, у якому була одна канапа на всіх і одна на всіх ковдра. Ми повертались додому; ми були разом і почувалися зовсім щасливими. Сонце пригрівало вже по-весняному, і Юрик, залишаючись позаду, знову щось говорив про весну. І стріляв сигарети у знайомих або й у зовсім випадкових перехожих. Було легко. Хотілося дихати і радіти життю, анітрохи не соромлячись цього спонтанного і такого буржуазного, як іноді видається, бажання.

— До речі, — щось пригадавши, говорить Терен, торсаючи мене за рукав, — поки тебе не було, надійшла телеграма від Ельзи. Невдовзі вона повертається...

— Чудово, — говорю у відповідь, — останнім часом нам помітно її бракує... Вона божевільна, але без неї якось нудно жити у цьому світі...

— Так, із нею буде веселіше, — погоджується мій друг, ховаючи свою ледь помітну усмішку, яку я все 'дно відчуваю шкірою.

А Ірця, звичайно, у принципі не розуміє, про кого це ми розводимось, і чому нам від того так добре. Ірця цієї миті — маленький пухнастий зайчик, що тулиться до мене, — без жодного сорому й страху. І, бачить Бог, я їй безкінечно вдячний за це. Я цілую її в маківку, вдихаючи запах її волосся і, одночасно, — запах весни. І небо цієї миті таке прозоре, а дівча у моїх обіймах таке тендітне, що можна вмерти...

З М І С Т

Танцююча зірка 3

Szeretlek 31

Літо 63

Ельза 81

Літературно-художнє видання

СОЛОВЕЙ
Олег Євгенович
Ельза

Роман, повісті

Оптова торгівля:
ТОВ «Аргумент Принт»
61005, м. Харків, пл. Повстання, 7/8
Тел. (057) 714-91-73, (057) 714-93-58
e-mail: info@argprint.com.ua

Редактор: *Н. Раковська*
Художній редактор: *І. Осіпов*
Комп'ютерна верстка: *В. Амелін*

Підписано до друку 26.10.2009. Формат 84х108 1/32.
Папір офсетний. Тираж 2000 прим. Зам. № 9-1238.

ТОВ «Треант»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції
ДК № 3383 від 5.02.2009 г.

61003, Харків, пер. Кравцова, 19
Електронна адреса: treant.ua@gmail.com
Тел./факс: (057) 715-69-72

Віддруковано у ВАТ «Харківська книжкова фабрика “Глобус”»
61012, м. Харків, вул. Енгельса, 11.
Свідоцтво ДК № 2891 від 04.07.2007 р.
www.globus-book.com

Олег Соловей (народився 21 лютого 1970 р. на Донеччині) – поет, прозаїк, літературний критик. Автор кількох поетичних збірок – «Фієста інфікованих» (2000), «Осінній Хадж» (2001), «Камінний Шепіт» (2002), «Аль Катик» (2004), «Конуси і дирижаблі» (2006), «Живі і Мертві» (2007) і книги малої прози – «Танок, який виконують всі дівчатка» (2005). Науковець, кандидат філологічних наук. Засновник і редактор донецького літературно-мистецького альманаху «Кальміус». Учасник колишнього донецького літургування «OST». Член Асоціації українських письменників. Мешкає в м. Донецьку.

З дебютної української прози фрагменти «Ельзи» — чи не найкращі взірці щасливо знайденого стилю. Крапання дощу тут вибудовує затишний і домашній темпоритм тексту. Це — відпочинок у безчассі, десь далеко від безнадійного ентузіазму проектних людей і всіх набридлих темних сил.
Володимир Єшкілев

Звичайно, що після Міллера, Буковські, Селіна, Хвильового чи того ж Ульяненка, важко бути оригінальним у розкритті якихось важливих тем людської екзистенції. Але, виявляється, можна бути просто Олегом Солов'єм зі всіма позитивами й недоліками такого художньо-реального буття. І подобається це комусь чи ні, але з появою книги прози Олега Солов'я відкривається одна із найцікавіших сторінок української літератури III тисячоліття.
Євген Баран

ISBN 978-966-2266-05-4

9 789662 266054

Буквоїд

**ОСТАННЯ
БАРИКАДА**
МИСТЕЦЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ

інша
література
1
www.inlit.com.ua

**АРТ
ВЕРТЕП**
artvertep.com

СУМНО
sumno.com

К Н И Г А Р Н Я